

GRATIS

DE CLUB VAN #2 ECHTE LEZERS

HET MAGAZINE

Interview met
Rob van Essen over de

**LIBRIS
LITERATUUR
PRIJS 2019**

Lees als eerste
de proloog van het
nieuwe boek van

GEERT MAK:
Grote verwachtingen

Met onder andere:

JULIAN BARNES neemt je mee op een
privérondleiding door een van zijn lievelingstijdperken

Een bloedstollend leesfragment uit **DE JUNGLE OP ZEE**

De schrijver van **IK HEET LUCY BARTON** is terug
met een nieuwe roman

**WANT EEN ECHTE LEZER
HEEFT NOOIT GENOEG BOEKEN**

DE CLUB VAN
**ECHTE
LEZERS**
.....

EDITORIAAL

Hoe herken je een Echte Lezer?

- 1. Een Echte Lezer kijkt altijd in andermans boekenkast*
- 2. Een Echte Lezer verdwijnt het liefst in een boek*
- 3. Een Echte Lezer weet meer*

Herkenbaar? Dan hoor je bij De Club van Echte Lezers. In dit magazine kun je exclusief fragmenten lezen van boeken die nog moeten verschijnen of die kort geleden verschenen zijn.

En we kunnen alvast verklappen: er zitten een paar juweeltjes tussen. Lees bijvoorbeeld als allereerste de proloog van het nieuwe boek van Geert Mak. In *Grote verwachtingen* neemt hij ons mee op een fascinerende reis door het Europa van de afgelopen 20 jaar. Krijg een privérondeleiding van Julian Barnes door een van zijn lievelingstijdperken in *De man in de rode mantel*. En laat je meesleuren in een spannende achtervolging, die een onbevreesde reporter beleeft in *De jungle op zee*.

Naast fragmenten en allerlei leesinspiratie bevat het magazine maar liefst drie interviews waar auteurs aan het woord komen. Rob van Essen vertelt hoe zijn leven veranderde na het winnen van de Libris Literatuur Prijs 2019. Sohaila Abdulali legt uit waarom we het eigenlijk over verkrachting moeten hebben en Lars Mytting doet een opvallende onthulling over zijn grootmoeder.

Ben je na het lezen van dit magazine nieuwsgierig geworden naar De Club van Echte Lezers? Volg ons dan op Facebook en Instagram. Via onze nieuwsbrief maak je iedere maand kans om een recensie-exemplaar van de nieuwste boeken te ontvangen.

Veel leesplezier!

Team De Club van Echte Lezers

Tais & Karlijn

WANT EEN ECHTE LEZER
HEEFT NOOIT GENOEG
BOEKEN

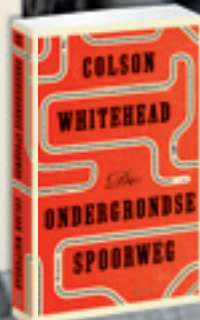

**'WHITEHEAD BLAAST DE LEZER BEHOORLIJK VAN
DE SOKKEN.' ★★★★★ – DE VOLSKRANT**

**'EEN GEWELDIG SPEL WAAROVER HET BETER IS
HIER NIET TE VEEL PRIJS TE GEVEN.' ●●●● – NRC**

'EEN INDRINGEND VERHAAL.' – VPRO GIDS

'EEN OVERDONDERENDE ROMAN.' – TROUW

104

28

42

28

14

50

4

64

22

36

46

74

64

112

**14 ROB VAN ESSEN
VISSER**
Interview + leesfragment

22 ADELINE DIEUDONNÉ
HET ECHTE LEVEN
Vertaald door Kris Lauwerys en Isabelle Schoepen

28 GEERT MAK
GROTE VERWACHTINGEN
Proloog

36 CASEY CEP
DE MOORDENAAR, DE ADVOCaat
EN DE SCHRIJVER
Leesfragment
Vertaald door Ineke Braakman,
Arianne van Luipen en Brenda Mudde

42 LARS MYTTING
DE ZUSTERKLOKKEN
Interview

46 LEVINA VAN WINDEN
ER IS EEN BAND
DIE RAPEMACHINE HEET
Gedicht

50 MALCOLM GLADWELL
PRATEN MET VREEMDEN
Leesfragment
Vertaald door Robert Neugarten

58 SOHAILA ABDULALI
WAAR WE OVER PRATEN ALS WE
OVER VERKRACHTING PRATEN
Interview

64 IAN URBINA
DE JUNGLE OP ZEE
Leesfragment
Vertaald door Ineke van den Elskamp
en Frits van der Waa

74 NANA KWAME ADJEI-BRENYAH
FRIDAY BLACK
Verhaal
Vertaald door Jelle Noorman

82 LEESINSPIRATIE

84 BILL BRYSON
HET LICHAAM
Leesfragment
Vertaald door Albert Witteveen
en Jan Willem Reitsma

92 ELIZABETH STROUT
OPNIEUW OLIVE
Leesfragment
Vertaald door Marijke Versluys

104 ANTON VALENS
CHALET 152
Leesfragment

112 MARJAN HEEMSKERK
THE HAPPY FINANCIAL
Leesfragment

JULIAN BARNES

Foto: © Urszula Soltys

Julian Barnes is auteur van dertien romans, waaronder de internationale bestseller *Alsof het voorbij is*, die in 2011 bekroond werd met de Man Booker Prize en in 2017 werd verfilmd. Hij schreef ook korte verhalen, essays en andere non-fictieboeken. In 2018 verscheen de roman *Het enige verhaal*, die in Nederland en Vlaanderen met lof werd overladen.

DE MAN IN DE RODE MANTEL

De man in de rode mantel in het kort:

Julian Barnes raakte gefascineerd door John Singer Sargents schilderij *Dr. Pozzi at Home*. Wie was deze statige man in de scharlakenrode kamerjas, en hoe kwam het dat hij zich thuis kon laten vereeuwigen door de meest gevraagde portrettist van zijn tijd? Samuel Jean Pozzi was een gerenommeerde gynaecoloog en dokter van de beau monde in Parijs tijdens de belle époque, een periode waarin de kunsten hoogtij vierden, en waarin prominente societyfiguren om de minste belediging duelleerden tot er één gewond raakte. Pozzi kon ze als geen ander weer dichtnaaien. Hij schreef ook een standaardwerk over zijn vak. Maar hij was tegelijk kunstliefhebber, verdediger van Alfred Dreyfus, fervent reiziger, anglofiel, vriend van Marcel Proust, dandy, en shopaholic avant la lettre. Een buitengewoon veelzijdige man, en een echte Europeaan. En toch is Pozzi een voetnoot in de geschiedenis gebleven. Barnes dompelt ons onder in de glorieuze belle époque en laat ons kennismaken met dr. Pozzi, zijn gezin, zijn minnaressen; met zijn deels beroemde, vaak ex-

EEN BIOGRAFIE
VAN EEN BIJZONDER
TIJDPERK

centrieke vriendenkring; met collega's en patiënten; met de stad Parijs. Voor heel even tilt Barnes Pozzi uit de vergetelheid in deze wervelende on-biografie van een man en zijn tijd.

DE MAN IN DE RODE MANTEL

In juni 1885 arriveerden er drie Fransen in Londen. De een was een prins, de ander een graaf en de derde een gewone burger met een Italiaanse achternaam. De graaf omschreef het doel van hun bezoek vervolgens als ‘intellectueel en decoratief winkelen’.

Of we zouden een zomer eerder in Parijs kunnen beginnen, waar Oscar en Constance Wilde op huwelijksreis zijn. Oscar leest een onlangs verschenen Franse roman en geeft, ondanks de heuglijke gebeurtenis, gewillig interviews aan de pers.

Of we zouden kunnen beginnen met een kogel, en met het wapen waarmee die werd afgevuurd. Dat werkt meestal wel: het is een ijzeren theaterwet dat als je in het eerste bedrijf een wapen laat zien, er in laatste bedrijf altijd mee wordt geschoten. Maar welk wapen, en welke kogel? Er gingen er nogal wat rond in die tijd.

We zouden zelfs aan de andere kant van de Atlantische Oceaan kunnen beginnen, in 1809 in Kentucky, waar Ephraim MacDowell, de zoon van Schots-Ierse immigranten, bij Jane Crawford een cyste uit de eileider verwijderde die achttien liter vloeistof bevatte. Dat deel van het verhaal kent in elk geval een gelukkige afloop.

Dan is er nog de man die in Boulogne-sur-Mer op bed ligt – misschien met zijn vrouw naast zich, misschien alleen – en zich afvraagt wat hij moet doen. Nee, dat klopt niet helemaal: hij wist wel wat hij moest doen,

hij wist alleen niet wanneer en of hij ertoe zou komen.

Of we zouden, heel prozaïsch, kunnen beginnen met de mantel. Tenzij die beter een kamerjas kan worden genoemd. Rood – of preciezer gezegd, scharlakenrood –, lang, van de nek tot op de voeten, met alleen wat witte linnen ruches rond de polsen en de hals. Eronder één enkele slipper van goudbrokaat, die het mogelijk maakt een zweem van geel en blauw in de compositie te verwerken.

Is het oneerlijk om eerder met de mantel te beginnen dan met de man die hem aanheeft? Maar het is die mantel, of liever de afbeelding van die mantel, waardoor hij ons blijft, als hij ons al blijft. Hoe zou hij zich daaronder gevoeld hebben? Opgevlucht, geamuseerd, een tikkeltje gekwetst? Dat hangt ervan af hoe we, van deze afstand, zijn karakter duiden.

Maar zijn mantel herinnert ons weer aan een andere mantel, door dezelfde kunstenaar geschilderd. Hij hangt om de schouders van een knappe jongeman van goede – of in elk geval vooraanstaande – familie. Toch is de jongeman, hoewel hij voor de beroemdste portretschilder van die tijd poseert, niet blij. Het weer is zacht, maar de mantel die de jongen op verzoek heeft aangekregen, is van zware tweed, bestemd voor een heel ander jaargetijde. Hij beklagt zich bij de schilder over diens keus. De schilder antwoordt – en we hebben alleen

zijn woorden, dus we kunnen niet bepalen hoe de toon is geweest op een schaal van mild plagerig tot dwingend professioneel tot autoritair geringschattend – de schilder antwoordt: ‘Het gaat niet om jou, het gaat om de mantel.’ En het is ook zo dat die mantel, evenals de rode kamerjas, nu sterker voortleeft dan zijn jeugdige drager. Kunst is minder vergankelijk dan individuele luim, familietrots, maatschappelijke rechtzinnigheid; de tijd werkt altijd in het voordeel van de kunst.

Dus laten we verdergaan met het tastbare, het afzonderlijke, het alledaagse: met de rode mantel. Want zo kwam ik het schilderij en de man voor het eerst tegen: aan de wand van de National Portrait Gallery in Londen, in 2015, in bruikleen gegeven door Amerika. Ik heb het daarnet een kamerjas genoemd, maar dat klopt ook niet helemaal. Hij heeft er niet echt een pyjama onder aan – of die verwijfde kraag en manchetten moesten onderdeel zijn van een nachthemd, wat niet heel waarschijnlijk lijkt. Noemen we het dan misschien een ochtendjas? De eigenaar is bepaald niet net uit bed gerold. We weten dat het schilderij aan het eind van de ochtend is gemaakt, omdat kunstenaar en onderwerp daarna samen de lunch hebben gebruikt; we weten ook dat de vrouw van het onderwerp zich over de grote eetlust van de schilder heeft verbaasd, want dat vertelt de titel van het werk ons. Dat ‘thuis’ wordt tot uitdrukking gebracht door een dieper rood: een bordeauxrode achtergrond die de centrale figuur in het scharlakenrood naar voren haalt. We zien zware gordijnen bijeengehouden door een embrace, en nog een ander stuk stof, die zonder duidelijke scheidslijn overvloeien in

een vloer van dezelfde bordeauxrode kleur. Het geheel is hoogst theatraal: niet alleen de pose is zwierig, ook de schilderstijl.

Het is vier jaar voor dat reisje naar Londen geschilderd. Het onderwerp – de gewone burger met de Italiaanse achternaam – is vijfendertig, knap, draagt een baard en blikst zelfbewust over zijn linkerschouder. Hij is vrijel maar slank, en na de eerste indruk die het schilderij maakt, als we wellicht menen dat alles om die mantel draait, komen we geleidelijk tot het besef dat dat niet waar is. Het gaat meer om de handen. De linker rust op de heup, de rechter op de borst. De vingers zijn het meest expressieve onderdeel van het portret. Ze worden stuk voor stuk anders weergegeven: volledig gestrekt, half gebogen, volledig gebogen. Als iemand ons blind naar het beroep van de man zou vragen, dan hielden we hem wellicht voor een virtuoze pianist.

Rechterhand op de borst, linker op de heup. Of misschien nog iets suggestiever: rechterhand op het hart, linker op de lendenen. Was dat door de kunstenaar deels zo bedoeld? Drie jaar later schilderde hij het portret van een vrouw uit de betere kringen, dat een schok veroorzaakte in de Salon. (Was het Parijs van de belle époque nog te choqueren? Zeker, en het kon al net zo schijnheilig zijn als Londen.) Twee vingers van de linkerhand zijn achter een van beide koorden van de mantel gestoken, die koorden zijn weer een afspiegeling van de embrace op de achtergrond. Het oog volgt ze naar een ingewikkelde knoop, waar een enkel scharlaken kwastje aan bungelt. (Waar is zijn metgezel? Die lijkt in de rechterhand gevat, de hand die op het hart rust.) Dat kwastje hangt vlak onder het kruis, als een scharlaken pezerik. Heeft de schilder dat zo

bedoeld? Wie zal het zeggen? (Hij heeft geen relaas over het schilderij nagelaten.) Maar hij was een geslepen en een groot schilder tegelijk; een schilder van grootsheid ook, niet bang voor een schandaal, hij werd er mogelijk zelfs door aangetrokken.

De pose is nobel, heroïsch, maar de handen maken haar subtieler en gecompliceerder. Niet de handen van een concertpianist, zo blijkt, maar die van een arts, een chirurg, een gynaecoloog.

En die scharlaken pezerik? Alles op zijn tijd.

Dus ja, laten we beginnen met dat bezoekje aan Londen in de zomer van 1885.

De prins was Edmond de Polignac.

De graaf was Robert de Montesquiou-Fezensac.

De burger met de Italiaanse naam was dokter Samuel Jean Pozzi.

Hun eerste intellectuele winkeldoel was het Haendelfestival in Crystal Palace, waar ze 'Israel in Egypte' beluisterden, ter gelegenheid van de tweehonderdste geboortedag van de componist. Polignac noteerde dat 'De uitvoering een gigantisch effect te weegbracht. De vierduizend uitvoerenden brachten *le grand* Haendel (sic) een koninklijk eerbetoon.'

De drie winkelende Fransen hadden ook een introductiebrief bij zich van John Singer Sargent, de schilder van Dr. Pozzi at Home. Hij was gericht aan Henry James, die het portret in 1882 in de Royal Academy had gezien, en die door Sargent jaren later, in 1913, met groot meesterschap zou worden geportretteerd, toen James zeventig was. De brief begon aldus:

Beste James,

Ik weet nog dat je ooit zei dat af en toe een enkele Fransman in Londen geen onplezierige afleiding voor je zou betekenen, dus ik ben zo vrij geweest twee Franse vrienden van mij een introductie voor je mee te geven. De een is dokter S. Pozzi, de man in de rode kamerjas (niet altijd), een geniaal heerschap, en de ander is de unieke, hoogst uitzonderlijke Montesquiou, over wie je Bourget al met enige verbittering hebt horen spreken.

Vreemd genoeg is dit de enige brief van Sargent aan James die bewaard is gebleven. De schilder lijkt niet te weten dat ook Polignac deel uitmaakt van het gezelschap, een aanvulling die een geïnteresseerde Henry James stellig plezier had gedaan. Of misschien ook niet. Proust noemde de prins altijd 'een niet meer gebruikte, tot bibliotheek verbouwde kerker'.

Pozzi was toen achtendertig, Montesquiou dertig, James tweeënveertig en Polignac eenenvijftig.

James had de twee voorafgaande maanden een huisje gehuurd op Hampstead Heath en stond op het punt naar Bournemouth terug te keren, maar hij stelde zijn vertrek nog even uit. Hij maakte twee dagen vrij, 2 en 3 juli 1885, om de drie Fransen aangenaam bezig te houden, die zoals James na afloop schreef, 'er hevig naar verlangden het Londense estheticisme te aanschouwen'.

De biograaf van James, Leon Edel, beschrijft Pozzi als 'een arts voor de betere kringen, een boekenverzamelaar en een erudiet, beschaafd causeur'. Waar de gesprekken over gingen is niet vastgelegd, de boekenverzameling is allang verstrooid, en

dat laat alleen nog de arts voor de betere kringen over. In die rode mantel (niet altijd).

De graaf en de prins kwamen uit oude aristocratische geslachten. De graaf beweerde af te stammen van D'Artagnan de muskietier, en zijn grootvader was adjudant geweest van Napoleon. De grootmoeder van de prins was een intieme vriendin geweest van Marie-Antoinette; zijn vader minister van Buitenlandse Zaken en premier van de regering van Charles X, en had de juli-ordinanties uitgevaardigd, die de aanleiding waren voor de revolutie van 1830. Onder de nieuwe regering was de vader van de prins tot de 'burgerlijke dood' veroordeeld, zodat hij wettelijk niet bestond. Typisch Frans echter mocht de niet-bestaande man tijdens zijn gevangenschap wel echtelijk bezoek ontvangen, wat in één geval had geresulteerd in Edmond. Op zijn geboorteakte staat op de voor 'Vader' bestemde plek de burgerlijk dode aristocraat vermeld als 'de prins genaamd Marquis de Chalançon, momenteel elders verblijvend'.

De Pozzi's waren Italiaanse protestanten uit de Valtellina in het noorden van Lombardije. Tijdens de godsdienstoorlogen aan het begin van de zeventiende eeuw behoorde ook een Pozzi tot de velen die in 1620 om hun geloof in de protestantse tempel van Tegliu waren verbrand. Kort daarna was de familie naar Zwitserland verhuisd. Samuel Pozzi's grootvader Dominique was de eerste die in Frankrijk terechtkwam, in langzame etappes het land doorkruiste, zich ten slotte als patissier vestigde in Agen-sur-Garonne, en zijn achternaam verfranste tot Pozzy. De laatste van zijn elf kinderen – onvermijdelijk Benjamin genoemd – werd do-

minee in Bergerac. De familie was vroom en republikeins, zeer aan God toegewijd en zich sterk bewust van haar maatschappelijke en morele verplichtingen. Samuels moeder stierf toen hij tien was; de zielenherder hertrouwde al snel met een 'jonge, degelijke' Engelse, Marie-Anne Kempe. Samuel groeide tweetalig op, zowel met het Frans als het Engels. In 1873 veranderde hij zijn achternaam weer terug in Pozzi.

'Wat een vreemd drietal,' mijmert Pozzi's biograaf Claude Vanderpooten over dat reisje naar Londen. Hij doelt deels op het standsverschil, maar ook, mogelijk, op de aanwezigheid van een beroemde heteroseksuele burger samen met twee aristocraten die de 'Griekse beginselen' waren toegedaan. (En zo ze als personages uit Proust klinken, dan is dat omdat ze allemaal – gedeeltelijk, enigszins vertekend – aan personages uit Proust verwant zijn.) Er waren in die tijd twee onmiddellijke bestemmingen voor Parijse estheten die Londen bezochten: Liberty & Co, in 1875 geopend in Regent Street, en de Grosvenor Gallery. Montesquiou had in 1875 het schilderij *Merlin and Viviane* van Burne-Jones bewonderd in de Parijse Salon. Nu mochten ze de schilder zelf ontmoeten, die hen meenam naar de 'Abbey-Phalanstery' van William Morris, waar de graaf enkele stoffen uitkoos, en naar het atelier van William de Morgan. Ze maakten ook kennis met Rossetti en Alma Tadema. Ze gingen naar Bond Street voor tweed en herenstoffen, hoeden, jassen, hemden, dassen en geurtjes; naar Chelsea om Carlyle's House te bezoeken; en naar boekwinkels.

James liet hun van alles zien. Hij noteerde dat hij Montesquiou 'vreemd maar tender'

vond, en Pozzi 'charmant' (wederom lijkt Polignac onopgemerkt gebleven). Hij ging met hen eten in de Reform Club, waar hij hen voorstelde aan Whistler, op wie Montesquiou zeer gesteld raakte. James regelde voor hen ook een bezoek aan Whistler's Peacock Room ten huize van de scheepsmagnaat F.R. Leyland. Maar toen was Pozzi al naar Parijs teruggeroepen door een telegram van de vrouw van een van zijn beroemde patiënten, Alexandre Dumas fils.

Vanuit Parijs schreef Pozzi op 5 juli de graaf met het verzoek nogmaals naar Liberty's te gaan om iets toe te voegen aan de bestelling die hij daar had geplaatst. Hij wilde 'dertig rollen gordijnstof in zeewiergroen waarvan ik een monster bijsluit. Wees zo goed om namens mij te betalen. Dan zal ik je dertig schilling (sic) en zeer veel dank verschuldigd zijn.' Hij ondertekent met 'De toegenege vriend van je Prerafaëlietendom'.

Toen het vreemde drietal in Londen aankwam, waren ze buiten hun naaste omgeving geen van allen bekend. Prins Edmond de Polignac had nog ongerealiseerde muzikale ambities, en had vele jaren, op aandringen van zijn familie, door Europa gereisd in een welgemoede, halfslachtige, theoretische poging een echtgenote te vinden. Op de een of andere manier had hij – meer dan zij – de verovering altijd weten te ontwijken. Pozzi had al tien jaar een carrière als arts, chirurg en lid van de beau monde. Hij werkte in een openbaar ziekenhuis en bouwde tevens aan een chique clientèle van privépatiënten. Ze zouden in latere jaren ieder een zekere mate van roem en vol-doening verwerven. En die roem had, voor wat hij waard was, het voordeel dat hij gebaseerd was – voor zover dat niet altijd al zo

is – op het feit dat iedereen min of meer precies wist wie ze waren.

Voor Montesquiou lag het iets gecompliceerder. Hij was de bekendste van de drie binnen de wereld die ze voornamelijk deelden: een figuur uit de betere kringen, een dandy, een estheet, een connaisseur, zeer gevat en toonaangevend op het gebied van mode. Hij had ook literaire ambities, schreef Parnassische gedichten met een strak metrum en schotschriftachtige vers de société. Als jonge man van de wereld was hij in Hotel Meurice ooit voorgesteld aan Flaubert. Hij was zo onder de indruk geweest dat hij geen woord had kunnen uitbrengen (een hoogst zeldzame gebeurtenis), maar had zichzelf getroost met de gedachte 'dat ik in elk geval zijn hand heb aangeraakt en aldus zo niet een fakkel dan toch op zijn minst een enkele vlam heb mogen overnemen'. De graaf zag zich echter al snel geconfronteerd met een zeldzaam en onontkoombaar fenomeen: dat hij door het grote publiek – althans het lezende publiek – verward werd met een alter ego. Zijn leven, en ook nog zijn leven na de dood, zou door schaduwversies van hemzelf worden beheerst.

Montesquiou was dertig toen hij in 1885 in Londen aankwam. Precies een jaar eerder, in juni 1884, had Joris-Karl Huysmans zijn zesde roman gepubliceerd, *A Rebours*, met als hoofdpersoon een negenentwintigjarige aristocraat, Duc Jean Floressas des Esseintes. Huysmans vijf eerdere romans waren oefeningen in Zola-achtig realisme geweest. Dat had hij nu geheel overboord gegooid. *A Rebours* is een dromerige, meditatieve bijbel van decadentie. Des Esseintes is een dandy en een estheet, enigszins ziekelijk als gevolg van te veel inteelt, de laatste van zijn lijn, met vreemde en verdorven

voorkeuren, een liefde voor kleding, sieraden, geurtjes, zeldzame boeken, en fraai gebonden werken. Huysmans, een lage ambtenaar die Montesquiou slechts van reputatie kende, had van zijn vriend, de dichter Mallarmé, de nodige informatie gekregen over het huis van de graaf. De graaf hield er frisse en idiosyncratische ideeën over woningdecoratie op na: hij had onder meer een slee op een ijsberenvel, delen van een kerkinterieur, een verzameling sokken in een glazen kist, en een levende, vergulde schildpad. Dat dergelijke details authentiek waren, was voor Montesquiou een ergernis, omdat sommige lezers wellicht al het slot hoorde openklikken van een roman à clef, en ervan uit zouden gaan dat al het andere in de roman ook waar was. Het verhaal gaat dat Montesquiou eens enkele zeldzame boeken had besteld bij een boekhandelaar die toevallig een vriend was van Huysmans. Toen hij naar de winkel was gegaan om ze op te halen, had de boekhandelaar, die de graaf niet herkende, onaangenaam opgemerkt: 'Maar meneer, deze boeken passen meer bij Des Esseintes.' (Of misschien had hij hem juist wel herkend.)

En nog een andere toevalligheid: in de jaren voordat Montesquiou zijn eerste reis naar Londen ondernam, was zijn fictieve schaduwpendant al met precies dezelfde bedoeling op weg gegaan, en die 'reis' vormt een van de meest bejubelde hoofdstukken van de roman. Des Esseintes leeft in een spiritueel, zij het voorstedelijk, isolement op Fontenay. Op een ochtend vraagt hij zijn bediende een kostuum gereed te leggen dat hij besteld had in Londen, waar alle goedgeklede Parijzenaars hun kleding betrokken. Hij neemt de trein naar Parijs, komt aan op het Gare de Sceaux. Het is smerig

weer. Hij huurt een rijtuig, dat hij per uur betaalt. Het brengt hem eerst naar de boekwinkel van Gagliano in de rue de Rivoli, waar hij reisgidsen over Londen raadpleegt. In de Baedeker vindt hij een lijst van Londense kunstgalerieën, die hem over moderne Britse kunst doet dromen, en met name over Millais en G.F. Watts: het schilderij van de laatste komt hem voor alsof het 'is geschilderd door een ziekelijke Gustave Moreau'. Buiten blijft het vreselijk weer – 'een termijn van het Engelse leven die hem hier in Parijs als voorschot wordt uitbetaald'. Het rijtuig brengt hem naar de Bodega, die in weerwil van de naam een trefpunt is van Engelsen, waar emigrés en toeristen de versterkte wijnen vinden die hun voorkeur genieten. Hij drinkt een glas port, dan een glas amontillado sherry. Hij is omringd door Engelsen, en ziet hen langzaam in personages uit het werk van Dickens veranderen. 'Hij voelde zich helemaal thuis in dit Londen van de verbeelding.'

De honger doet zich gelden; hij wordt naar een taveerne gedreven in de rue d'Amsterdam tegenover het Gare Saint-Lazare, vanwaar de boottrein zal vertrekken. Dat is onmiskenbaar Austin's Bar, ook wel The English Tavern, en later de Bar Britannia (en nog steeds bestaand als Hotel Britannia). Zijn maaltijd bestaat uit vette ossenstaartsoep, gerookte schelvis, rosbief met aardappelen, stilton kaas en rabarbertaart; hij drinkt twee pinten bier, een glas sporter, koffie met een scheut gin, daarna een cognac; tussen de porter en de kaas door rookt hij een sigaret.

In de Tavern, net als in de Bodega, is hij omringd door 'een grote groep eilandbewoners met helderblauwe ogen, rode gezichten en een open of hooghartig blik, die

in buitenlandse kranten bladeren. Maar hier zaten ook een paar vrouwen samen te eten zonder mannelijk escorte, stevige Engelse vrouwen met jongensachtige gezichten, tanden zo groot als paletmessen, wangen zo rood als appels, grote handen en grote voeten. Ze stortten zich enthousiast op flinke hompen vleespastei.'

(Dat gedoe over Engelse vrouwen. Ze waren in Frankrijk in die tijd veelvuldig voorwerp van spot. Ze werden als struise, rossige, lompe plattelandsvrouwen gezien, die duidelijk minderwaardig waren aan de Franse, met name de Pariisennes, die de perfecte belichaming zijn van hun geslacht. Ze worden vaak eigenaardig genoemd, met een nog niet tot wasdom gekomen seksueel bewustzijn, wat natuurlijk alleen maar te wijten is aan de Engelse mannen, die hun vrouwen – en zelfs hun minnaressen – niet tot seksuele wezens weten te transformeren. Die overtuiging dat de combinatie Britten en seks er een is die slechts tot bekommerd medelijden noopt, is een hardnekkig dogma. Ik weet nog dat ik in Parijs was vlak nadat bekend was geworden dat prins Charles tijdens zijn huwelijk met 'LaddyDi', zoals de Fransen het uitspreken, al heel lang een verhouding onderhield met Camilla. 'Heel raar,' liet meer dan één verrukte Parijse roddel me weten, 'om een minnares te nemen die lelijker is dan je vrouw.' Echt, die Angelsaksen, ils sont incorrigibles.)

Des Esseintes heeft nog tijd om zijn trein te halen, maar denkt nog eens terug aan een eerdere reis – naar Holland – toen zijn verwachting dat het leven in Holland grote overeenkomst zou vertonen met de Hollandse kunst ruw gelogenstraft was. En wat nu als het leven in Londen evenmin met zijn dickensiaanse vooroordelen overeenkwam? 'Wat had het voor zin om te verhuizen,' zo vraagt hij zich af, 'als je ook heerlijk kunt reizen door gewoon in je stoel te blijven zitten? Was hij niet al in Londen?' Waarom zou je je aan de werkelijkheid wagen als de verbeelding even fascinerend, zo niet nog fascinerender kon zijn? En dus brengt het trouwe maar dure rijtuig zijn vrachtje terug naar het Gare de Sceaux, vanwaar hij weer huiswaarts keert.

Montesquiou haalde de trein, Des Esseintes miste hem; Montesquiou is sociaal, Des Esseintes een kluizenaar. Montesquiou had weinig op met religie (alleen met haar kunstvoorwerpen), Des Esseintes keerde, net als zijn schepper, gekweld terug naar Rome. Enzovoort. Maar toch 'was' Des Esseintes Montesquiou: de hele wereld wist het. En ik wist het ook, want toen ik in 1967 mijn Penguineditie van A Rebours kocht, prijkte op de kaft een afbeelding van Boldini's portret van de 'Comte de Montesquiou'.

Dit boek verschijnt in november 2019

EAT. READ. REPEAT.

Je volgende favoriete boek ontdek je op [Hebban.nl](https://www.hebban.nl)

Inspiratie

Boekentipper

Leesclubs

Reading Challenge

Boeken App

ROB VAN ESSEN

Foto: © Henri Verhoef

Rob van Essen schreef romans en verhalen die hogelijk worden gewaardeerd om hun onconventionele thematiek en literaire waaghalzerij. Hij is in het Nederlandse taalgebied dan ook met niemand te vergelijken. Visser stond op de shortlist van de Libris Literatuur Prijs 2009, zijn verhalenbundel *Hier wonen ook mensen* werd onderscheiden met de J.M.A. Biesheuvelprijs en zijn laatste roman *De goede zoon* werd bekroond met de Libris Literatuur Prijs 2019.

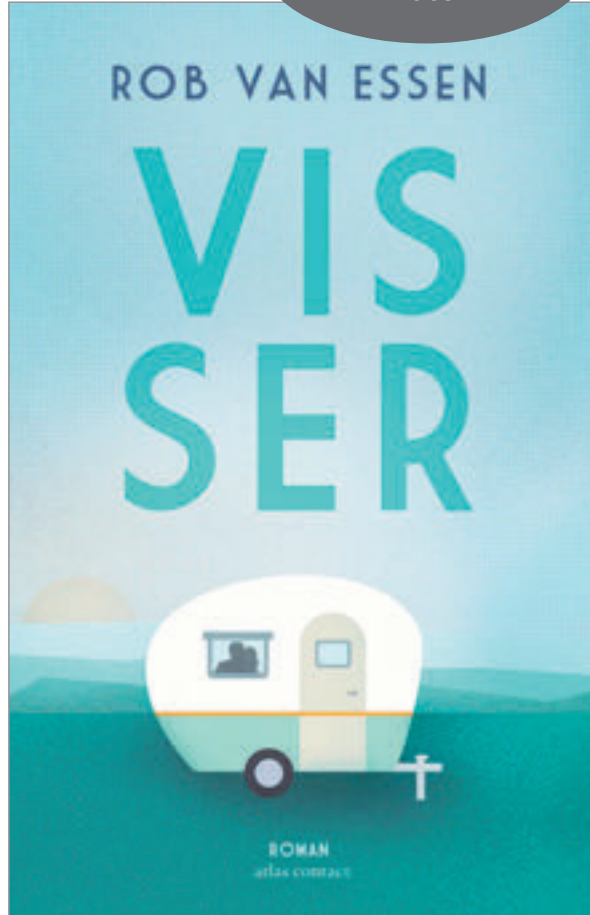
VISSER

SHORTLIST LIBRIS
LITERATUUR PRIJS
2009

Visser in het kort:

Geschiedenisleraar Jacob Visser heeft een huis op een woonerf, een dochter die gaat trouwen en een vrouw die na de dood van hun eerste kind van hem is vervreemd. Wanneer hij tijdens een van zijn lessen iets ondoordachts zegt, komt zijn leven in een maalstroom terecht. Een groepje neonazi's vat zijn uitspraken op als een oproep om tot actie over te gaan en benoemt hem tot hun leider; in een gekraakte concertzaal wordt hij als held ingehaald, en een oude boer durft hem eindelijk te laten zien welk vreemd schilderij hij al jaren op zolder verborgen houdt. Terwijl de wereld om hem heen steeds vreemdere vormen aanneemt, ziet Visser zich geconfronteerd met pijnlijke herinneringen aan zijn gestorven kind en wordt hij nauwlettend in de gaten gehouden door een journalist die vroeger met hem bevriend was, maar nu vastbesloten is hem aan de schandpaal te nagelen.

Visser is een hartverscheurende roman over ironie, onmacht en onverwerkt verdriet.

De pers over Visser:

‘Een bijzonder fijngevoelige roman over een man die niets meer kan overkomen, omdat hij al onherstelbaar beschadigd is. [...] Vol onverwachte wendingen, verrassende overwegingen en vreemde, beklemmende gebeurtenissen.’

– NRC Handelsblad

INTERVIEW MET ROB VAN ESSEN

DOOR: TAÏS VEZO

De Libris Literatuur Prijs is een van de meest prestigieuze literatuurprijzen. Rob van Essen won de prijs met De goede zoon, waarin een zoon de balans opmaakt na de dood van zijn moeder. Een autobiografische roman, heel anders dan Visser, dat in september verschijnt. Of zijn er wel overeenkomsten? 'Beide boeken schreven zichzelf.'

Hoe ziet je leven eruit na het winnen van de Libris Literatuur Prijs 2019?

Mijn leven is hectischer geworden. Ik heb nu minder tijd om te schrijven, omdat ik naar veel boekhandels ga voor lezingen. Het is wennen. Je hele schrijverschap is veranderd, omdat je dé prijs hebt gewonnen. Je hebt meer te verliezen. In zekere zin krijg je meer status, maar of dat prettig is, daar moet ik nog achter komen. Nu spreek ik meer lezers, wat ik erg fijn vind. Vroeger was ik met een boek bezig en dan was er even een golfje van aandacht en dat was het dan. Dat is nu anders.

Zijn de reacties ook anders omdat De goede zoon autobiografisch is?

Mensen vinden dat wel interessant, maar het was voor mij geen bewuste keuze om zo'n roman te schrijven. Tijdens het schrijfproces begon de hoofdpersoon gewoon steeds meer op mij te lijken. Hij had ook een moeder in een verzorgingstehuis. Dus toen mijn moeder stierf moest de hoofdpersoon ook een dode moeder krij-

gen. Eigenlijk viel toen alles samen. De hoofdpersoon had een reden om weg te gaan, want zijn moeder leefde niet meer. Hij had ook een heel goede reden om terug te kijken op haar leven. Zij heeft het boek echt gered. Ze heeft met kracht zichzelf het boek in gewerkt. De fragmenten over haar zijn bijna allemaal autobiografisch. Uiteindelijk is het een moederboek met een twist geworden. Dat past eigenlijk ook bij mijn moeder, want ze was heel hectisch. Ze werd gelukkiger naarmate ze dementeerde. Dat was voor mij heel onverwachts. Het was een vreemde zegen. Ze zat 15 jaar lang op een gesloten afdeling. Terwijl de bewoners om haar heen steeds angstiger en ongelukkiger werden veranderde ze. Haar angsten voor de hel en het leven verdwenen. Het besef van God en straf was weg. Dat was echt een grote opluchting voor haar.

De hoofdpersoon in De goede zoon neemt afscheid van zijn moeder, maar ook van het verleden en in zekere zin van het heden. Gold dat ook voor jou?

Nee, mijn leven is altijd doorgegaan. 15 jaar lang bezocht ik iedere woensdag mijn moeder. Ik mis nog steeds het ritme van die bezoeken. Eigenlijk meer dan mijn moeder, want ze was op 93-jarige leeftijd erg verzwakt. Voor en na de bezoeken maakte ik mooie boswandelingen en ik kende al het personeel en de bezoekers. Het was een vast ijkpunt in mijn leven. Ik had ook echt een band met de werknemers van de zorginstelling, maar die werd gelijk afgesneden toen mijn moeder overleed. Vreemd, maar zelfs als bezoeker ben je in functie als zoon, dochter, kleinkind. Zodra die functie vervalt, verdwijnt de connectie.

*Je hebt geen controle
meer over je eigen
woorden als het de
openbaarheid in gaat*

In De goede zoon bezoekt de hoofdpersoon jarenlang zijn dementerende moeder in een tehuis, net als jij. Zie jij jezelf als een goede zoon?

Dat is de vraag die de verteller zich ook stelt. 'Voor wie deed ik het eigenlijk al die tijd? Voor haar of om mezelf een goed gevoel te geven?' Hij weet dat niet. Dat heb ik zelf ook nooit geweten. Achteraf denk je: het is goed geweest, dus wat maakt het uit? Maar het is wel interessant om je ervan bewust te zijn hoe dubbel motieven kunnen zijn. Aan iedere vorm van goed gedrag kan van alles ten grondslag liggen. Uiteindelijk is een goede zoon vooral iets wat ontstaat in de ogen van een ander. Een goede zoon zijn is natuurlijk ook maar één aspect van je leven. Dat wil niet zeggen dat je ook een goed mens bent.

In je roman Visser staat het leven van leraar Jacob op zijn kop als hij een ongelukkige opmerking maakt in zijn klas. Journalisten ruiken onraad en al snel ontstaat er een mediahetze. Dat maakt het een heel actueel boek.

Je zegt iets en anderen gaan er vervolgens mee aan de haal. Je hebt geen controle meer over je eigen woorden als het de openbaarheid in gaat. Dat geldt zeker voor Jacob Visser, want hij is een flink getroebleerde persoon. Hij gedraagt zich onthecht van wat hij veroorzaakt. Alsof hij een toeschouwer is van zijn eigen leven. Als zijn vrouw van hem wil scheiden dan stort zijn le-

ven geheel in. Hun huwelijk stelt niets meer voor. Maar het gezinsleven geeft hem wél houvast. Als zijn huwelijk ook wegvalt, zweeft hij echt weg. Hij is voortdurend op zoek naar geborgenheid. Zijn geest is niet helemaal dood. Jacob zoekt steeds naar goedkeuring en begrip. Hij begrijpt zichzelf totaal niet, dus hoopt hij dat een ander dat wel doet.

Is Visser voor een deel autobiografisch?

Nee, Visser is dat niet. De hoofdpersoon zal ongetwijfeld ook trekjes van mij hebben, want ik zit in het hoofd van die man. Zijn humor is daar een voorbeeld van. Maar je zo onttrekken aan de wereld zie ik mezelf niet doen. Hij is natuurlijk ook getraumatiseerd door het overlijden van zijn dochtertje. Mensen vragen vaak aan mij of ik ook een kind heb verloren. Sommigen

lijken dan bijna teleurgesteld als ik vertel dat ik helemaal geen kinderen heb.

Het verdriet is zo goed omschreven dat mensen zich afvragen hoe dat kan.

Als schrijver moet je het je gewoon voorstellen. Schrijven is goochelen met spiegels en rook. Het schrijfproces bij Visser was anders dan bij *De goede zoon*, omdat het niet autobiografisch was. Vergelijkbaar is wel dat het verhaal op den duur zichzelf ging schrijven.

Het huwelijk van zijn dochter lijkt een keerpunt in het leven van Jacob. Hoe komt dat?

Het feit dat zijn dochter gaat trouwen is een breekpunt, want dan raakt hij nogmaals een dochter kwijt. Waardoor de rest in gang wordt gezet. Hij wordt onverschillig, gaat provoceren en raakt vervreemd van zijn omgeving. Van zijn vrouw, zijn psychiater en het aankomende huwelijk van zijn dochter met iemand die hij helemaal niet mag.

Een overeenkomst tussen *De goede zoon* en Visser is de humor en ironische ondertoon in de boeken. Is dat kenmerkend voor je schrijfstijl?

Ja, humor vind ik erg belangrijk. Visser gaat natuurlijk over de grenzen van ironie. Je moet ook om een boek kunnen lachen. Ik vind het prettig als mensen over *De goede*

zoon zeggen: 'Ik heb er hardop om moeten lachen.' Ze mogen best huilen, maar ik wil ook dat ze lachen. Humor maakt alles beter verteerbaar. Je moet niet te veel verzachten, maar als schrijver mag je best momenten geven waar opluchting ontstaat. Eigenlijk zoals de beginscène uit *De goede zoon*, waar de verteller in de Albert Heijn gefrustreerd raakt omdat iemand dreigt voor te piepen in de rij. Ik vond het belangrijk dat mensen wisten dat er ook woede in hem zit. Hoewel hij erg passief is. Er zit nog leven in. Hij is niet helemaal slaafs, maar hij weet niet waar hij met die woede naartoe moet. In de Albert Heijn weet je dat sowieso niet zo snel. Je kan niet om je heen gaan slaan of boodschappen van de band gaan gooien. Dan plaats je jezelf meteen buiten de samenleving.

Is dat vergelijkbaar met Jacob Visser die niet weet wat hij met zijn emoties aan moet?

Zo heb ik er eigenlijk niet over nagedacht, maar misschien is dat wel zo. Jacob is getraumatiseerd vanwege wat er met zijn dochtertje is gebeurd en de verteller uit *De goede zoon* heeft zijn moeder verloren en is daardoor onthand. Ze zijn allebei in een soort leegte terechtgekomen. In *De goede zoon* wordt de verteller eigenlijk gered uit die leegte door de roadtrip die hij moet maken, Jacob probeert zich op volstrekt eigenzinnige wijze zelf te redden. Mijn moeder heeft het boek echt gered.

Met Rosa naast zich rijdt hij door de donkere buitenwijk. Achter de meeste gordijnen brandt zachtgeel of oranje licht. Vanbuiten lijken de huizen groot genoeg, denkt Jacob. En toen we hier met z'n vieren woonden was het huis ook niet te klein, het paste precies. Waarom nu dan niet meer? Dit was natuurlijk wat ze bedoelen als ze zeggen dat de muren op je af komen. De ingeving vervult hem bijna met trots, en werkt in ieder geval rustgevend. We moeten zorgen dat we niet te groot worden, denkt hij. We moeten worden als het kleine ras. Hij gaat langzamer rijden en denkt: ooit zijn we zelf het kleine ras geweest. Iemand zou een loflied op de buitenwijken moeten schrijven. Speelgoed op de vloer dat in de loop der jaren naar zolder verhuist, zo nu en dan een nieuw bankstel, andere gezinnen om je heen, niet gelukkig, niet ongelukkig, rijtjeshuizen die er vanuit de verte uitzien als legbatterijen met grote ramen, maar waarom niet, het is bedoeld voor mensen die het verdienen, die ertegen kunnen, degene die er niet tegen kan heeft ongelijk, dit is hoe we de wereld hebben ingericht. Samen ouder worden in de buitenwijken. Dan wonen we maar een beetje klein. Kinderen op fietsjes voortduwen, vliegeren op het grasveld, helpen met huiswerk. Ouder worden, steeds meer last van de zwaartekracht krijgen. Het zou altijd door moeten gaan, gezinnen die elkaar opvolgen in de tijdloze buitenwijken. Dat is misschien wel een goede titel, bedenkt hij. 'De tijdloze buitenwijken, een loflied'. Hij begint een langzame melodie te neuriën. Misschien dat de schuttersputjes van de tijd

er ook wel ergens in te verwerken zijn.

'Wat heb je nou eigenlijk in de klas gezegd, pap?' vraagt Rosa. 'Bij mij op m'n werk hebben ze het er ook over. Een paar mensen hebben nog les van je gehad. 't Was zo'n goeie leraar, zeiden ze, je kon altijd zo met hem lachen.'

Jacob glimlacht. Tot zover het loflied op de buitenwijken. 'Tja,' zegt hij. 'Wat heb ik gezegd. Ik wou dat ik het nog wist.'

'Doe niet zo flauw.'

Hij kijkt opzij. Een stevige meid met bruin krullend haar. Dat stevige en die bruine krullen heeft ze van haar moeder. De rest ook.

'Hoe gaat dat dan?' vraagt Rosa. 'Je staat voor de klas, en dan heb je het opeens over kampbeulen.'

Ik wou echt dat ik het nog wist, denkt Jacob. Hij ziet zichzelf voor de klas staan, roerloos, als op een stilgezet filmbeeld. Lokaal 207, de zon valt naar binnen, 4 havo, ergens achterin zit Clarissa Wegereef. Hij beredeneert haar aanwezigheid meer dan dat hij haar voor zich ziet, en ook de rest van het beeld wordt steeds vager. Ik weet het echt niet meer, denkt hij. Misschien moest hij het artikel eens lezen. Zou Maja het uitgeknipt hebben? Anders heeft Fred het nog wel.

'Ik heb gezegd wat in de krant staat, neem ik aan,' zegt hij. 'Bert Wegereef is tenslotte een betrouwbaar journalist.'

'Waarom doet Wegereef nou zoiets?' vraagt Rosa. 'Hebben jullie ruzie of zo?'

Nu wel, zegt hij bijna, maar dat lijkt hem geen goed antwoord. Hij heeft geen ruzie. Hij vraagt zich af wat hij dan heeft. Er schiet

hem niets te binnen. Ik heb helemaal niets, denkt hij, behalve gedachten. Hij wijst naar buiten. 'Kijk de maan,' zegt hij. 'Bijna vol.'

Rosa kijkt voor zich uit, naar de weg. 'Mama zegt dat je je druk maakt omdat we gaan trouwen.' Jacob voelt dat ze nog meer wil zeggen, maar dat ze wacht tot hij iets heeft teruggezegd. Hij zegt niets, en vraagt zich af hoelang ze het vol zal houden.

'Er verandert toch niets?' zegt ze na een paar seconden. Ze kijkt hem van opzij aan. 'We wonen al twee jaar samen.'

'Dat is niet hetzelfde,' mompelt hij terwijl hij de auto over een fel verlichte rotonde stuurt. Ach nee, denkt hij, het maakt ook niets uit. 'Het is alleen zo,' zegt hij, 'dat ik...' Hij herinnert zich weer die avond waarop ze in Zwoldrecht Thais zijn gaan eten.

'Wat?' vraagt ze.

'Ik weet het niet,' zegt hij. 'Ik kan niets voor je doen.'

'Misschien niet, nee.'

Ze voelt zich in ieder geval niet geroepen het te ontkennen, denkt hij, en hij voelt iets van trots. Hij kijkt naar haar. Ik heb vandaag je schoonmoeder aangevallen, denkt hij. Een scène uit een blijspel. Een kluchtig misverstand. Je zal de actrice maar zijn die elke avond mevrouw Braamhaar moet spelen. Iedere keer weer aan die ketting naar voren gerukt worden. Dat kan nooit goed voor je nek wezen.

'Wat z*í*e je in die jongen,' zegt ze spottend.

'Hij zal wel goed in bed wezen,' zegt Jacob.

'Pá*p*!'

Pap, pap, lammetjespap.

'Zoiets zeg je toch niet?'

Pap, Lila zegt dat lammetjespap gemaakt is van lammetjes. Dat is niet zo, hè? Nee hoor lieverd, dat is niet zo.

'Ewout heeft een doodgeboren broertje

gehad,' zegt Rosa. 'Wist je dat?'

Jacob glimlacht. En zo probeert ze hem aan mij te verkopen, denkt hij.

'Dat is niet om te lachen,' zegt ze.

'Nee, ik neem aan van niet,' zegt hij. 'Het was een jongetje dat Lodewijk heette.'

Ze kijkt hem verbaasd aan. 'Hoe weet je dat?'

'Ik weet nog veel meer,' zegt hij. 'Sofie Braamhaar, je aanstaande schoonmoeder, draagt tussen haar borsten een medaillon met een foto van hem.'

Ze kijkt aarzelend voor zich uit. Ze ziet de oude, gerimpelde borsten van haar schoonmoedervoor zich, denkt hij. Nu doorstoten, zodat ze straks met z'n tweeën zitten te lachen om die kut-Braamhaars.

'Koud zal hij het daar niet hebben,' zegt hij.

'Pap.' Niet verwijtend, berustend.

Ze heeft gelijk, denkt hij, ik moet erover ophouden. Hij ziet het naar adem snakken-de hoofd van Sofie Braamhaar voor zich. Een rijzige vrouw in vleeskleurig ondergoed. Ze hoort niet bij de kleine mensen, ze is minstens een kop groter dan haar man. Een interracial huwelijk; interplanetair misschien wel. De planeet Freudbaardje. Een planeet met vreemde, okerkleurige landschappen waarin hier en daar een telefooncel staat. Hij ziet het voor zich, een vredig beeld waar hij toch onrustig van wordt. Aan iets anders denken.

'Wist je dat Wolfje en Ratje vroeger een Siamese tweeling waren?' vraagt hij. 'In die tijd gingen ze als één wezen door het leven. Wr*at*je.'

'Ook niet leuk,' zegt ze.

Ze heeft gelijk. Weervoelt hij iets van trots. Zodra Jacob de auto voor hun huis parkeert trekt Ewout de voordeur open. Die

heeft achter de deur staan wachten tot ze thuiskomt, denkt Jacob.

‘Hij zwaait naar je, pap.’

‘Ik zie het,’ zegt Jacob. Het huis is net opgeleverd. De voortuin bestaat alleen nog maar uit zand met onkruid. Nadat hij Rosa naar binnen heeft zien gaan, rijdt hij terug naar huis. Stapvoets rijdt hij het woonerf op. Hier kon je haar als je van je werk kwam zien touwtjespringen, of kaatsballen, en dan dacht je: maar ze is toch dood? Dan was je de levende vergeten, dan was de dode echter dan de levende. Ze leken te veel op elkaar. Hij stopt en laat zijn blik langs de gevel van het huis glijden. Op het moment dat hij naar het slaapkamerraam kijkt gaat achter de gordijnen het licht aan, alsof hij dat met zijn blik heeft veroorzaakt. Hij rijdt achteruit het woonerf af, keert de auto en rijdt weg.

Weduweverbranding, denkt hij terwijl hij langs donkere weilanden rijdt, waar deden ze dat vroeger, in India? Als een kind doodgaat zou je de ouders moeten verbranden. Sorry, we weten het, u bent inderdaad nog in de kracht van uw leven, maar helaas, u hebt gefaald, en gelooft u ons – we doen het uitsluitend voor uw eigen bestwil, ons kan het verder niet schelen. En je faalde altijd, ook al heb je haar niet uit je handen laten vallen, ook al is ze niet verdronken omdat je even de andere kant uit keek, ook al is ze gestorven aan iets waar je niets aan kon doen, zoals bijvoorbeeld hersenvliesontsteking. Kom, de brandstapel staat klaar, het is even doorbijten, maar dan bent u er ook van af; gelooft u ons, u hebt geen idee welke dienst we u daarmee bewijzen.

Maar je hebt nog een kind, en daar zat je al; moest je dat dan mee verbranden? Uit-

eindelijk misschien toch wel, denkt hij. Uiteindelijk misschien toch wel. Alles in aanmerking genomen. Want wat moest je nou nog? Wat dacht je in hemelsnaam dat je aan het doen was? Je staat nog op het bord heen en weer te schuiven terwijl er al zetten geleden mat gegeven was. Het doek was allang gevallen, je had al lang geleden de zaal uit gegooid moeten worden, maar waar kon je heen? Zeker als ze op elkaar leken en je het levende kind steeds voor het dode aanzag, had je al je rechten verspeeld.

Nee, als humane oplossing ging er niets boven ouderverbranding. Op z’n minst zou je uit elkaar gehaald moeten worden, elk op een andere plek van de wereld moeten worden neergezet, met alleen de kleren die je draagt en wat zakgeld; nieuwe ronde, zie maar wat je doet, wij willen in elk geval niets meer van je horen. En het overgebleven kind laat je dan adopteren door mensen die je niet kent en die je nooit van je leven zult zien.

Maar in plaats van alle oude verbanden op te heffen, waren ze bij elkaar gebleven. En waarom? Ze konden zichzelf niet troosten, nee, maar ze hebben elkaar ook niet kunnen troosten. Voor het kind, denkt hij, voor het andere kind. Je hebt het ene kind en het andere kind. Het ene kind is dood, het andere leeft nog. Het is nooit andersom, dat het andere dood is en het ene nog leeft. Het kind dat leeft is altijd het andere, alsof het op de tweede plaats komt. En zo hebben ze doorgeleefd, zonder dat er ooit iemand aan de deur kwam om ze te vertellen dat het zo niet kon, wat dachten ze wel, dat er een einde aan moest komen en dat ze binnenkort uit hun lijden zouden worden verlost.

Dit boek verschijnt in oktober 2019

ADELINE DIEUDONNÉ

Foto: © Gwladys Louiset Photography

Adeline Dieudonné is actrice en woont en werkt in Brussel; ze spreekt Frans en Nederlands. *Het echte leven* is haar romandebuut en werd meteen overladen met prijzen, waaronder de Prix du roman FNAC en de Prix Renaudot des lycéens. Ook werd ze prompt genomineerd voor de Prix Goncourt.

HET ECHTE LEVEN

Het echte leven in het kort:

LITERAIRE
SENSATIE

Een Vinex-wijk zoals er zoveel bestaan. Een naar-geestig huis met een kamer vol opgezette dieren, een sadistische vader en een murw geslagen moeder. Dat is de gezinssituatie van de 10-jarige vertelster. Als zij en haar jongere broertje Gilles getuige zijn van een gruwelijk ongeluk, trekt hij zich terug in zichzelf. Nu broer en zus ook elkaar kwijt zijn, lijkt alle hoop op geluk verloren. Maar dan neemt de hoofdpersoon in al haar kwetsbaarheid het lot in eigen hand. Vastbesloten en doelbewust neemt ze zich voor om koste wat het kost de lach op het gezicht van haar broertje terug te brengen. Dat blijkt geen eenvoudige taak. Als ze dan zelf op een ongekende manier op de proef wordt gesteld – door haar eigen vader – neemt ze zich voor: ik zal in dit leven geen prooi zijn. En ze zal alles doen om sterk te blijven en weerstand te bieden aan wie haar kwaad wil doen.

De pers over Het echte leven:

‘Een ongeloofelijke energie. Een nieuwe stem. Een vuistslag.’
– La République des livres

HET ECHTE LEVEN

Bij ons thuis waren er vier kamers. Die van mij, die van mijn broertje Gilles, die van mijn ouders en die van de kadavers.

Gemsbokken, everzwijnen, herten. En ook antilopekoppen in alle soorten en maten, springbokken, impala's, gnoes, oryxen, waterbokken enzovoort. Een paar zebra's waar het lijf van afgehakt was. Op een verhoging een volledige leeuw met zijn scherpe tanden rond de nek van een kleine gazelle geklemd.

En in een hoek stond de hyena.

Hij mocht dan wel opgezet zijn, ik wist zeker dat hij leefde, en hij genoot van de angst die hij wekte in iedere blik die de zijne kruiste. In fotolijsten aan de muur poseerde mijn vader trots op dode dieren, met zijn geweer in de hand. Hij nam altijd dezelfde pose aan: een voet op het dier, een hand in zijn zij en zijn andere hand hield ten teken van overwinning het wapen omhoog, waardoor hij er meer uitzag als een van de genocide-adrenaline stijfstaande rebel dan als een gezinshoofd.

Het pronkstuk van zijn verzameling, zijn grootste trots, was de slagtang van een olifant. Op een avond had ik hem aan mijn moeder horen vertellen dat het doden van de olifant nog niet het moeilijkste was geweest. Nee. Het beest omleggen was net zo simpel als een koe afknallen in een metro-gang. Wat echt moeilijk was geweest, was contact leggen met de stropers en uit het vizier van de jachtopzieners blijven. En dan de slagtanden uit het nog warme karkas halen. Dat was een flinke slachtpartij. Hij was er een klein fortuin aan kwijt geweest. Ik denk

dat hij daarom zo trots was op zijn trofee. Een olifant doden was zo duur dat hij de kosten met een tweede jager had moeten delen. Ze hadden ieder een slagtang meegenomen.

Ik ging graag met mijn hand over het ivoor. Het was zacht en groot. Maar ik moest het achter de rug van mijn vader doen. De kadaverkamer was voor ons verboden terrein.

Hij was een reus van een man, met brede schouders en het postuur van een slachter. Handen als kolenschoppen. Handen die met net zoveel gemak een kuiken konden onthoofden als een colaflesje openwippen. Naast de jacht had mijn vader twee passies in zijn leven: televisie en whisky. En als hij niet in alle uithoeken van de wereld op zoek was naar dieren om te doden, koppelde hij de tv aan luidsprekers ter waarde van een kleine auto en ging hij met een fles Glenfiddich zitten kijken. Hij deed alsof hij met mijn moeder praatte, maar in werkelijkheid had je haar kunnen vervangen door een ficus, hij zou het verschil niet hebben gemerkt.

Mijn moeder van haar kant was bang voor mijn vader.

En ik denk dat dat, afgezien van haar obsessie met tuinieren en dwerggeiten, zo ongeveer het enige is wat ik over haar kan melden. Ze was een magere vrouw met lang, slap haar. Ik weet niet of ze al bestond voor ze hem ontmoette. Ik vermoed van wel. Waarschijnlijk zag ze er toen uit als een primitieve, eencellige, half doorschijnende levensvorm. Een amoebe. Een ectoplasma, een endoplasma, een kern en een voedselvacuole. En door al die jaren met mijn vader

was dat bijna-niets gaandeweg volgelopen met angst.

Ik ben altijd geïntrigeerd geweest door hun huwelijksfoto's. Zolang ik me kan herinneren zie ik mezelf door het fotoalbum bladeren op zoek naar iets. Iets wat die merkwaardige verbintenis had kunnen verklaren. Liefde, bewondering, respect, vreugde, een glimlach... Iets... Ik heb het nooit gevonden. Op de foto's nam mijn vader dezelfde houding aan als op zijn jachtfoto's, maar dan zonder de trots. Een amoebe is natuurlijk niet zo indrukwekkend als trofee. Niet zo moeilijk te vangen: een glas, wat stilstand water en klaar!

Op haar huwelijksdag was mijn moeder nog niet bang. Het leek gewoon of ze daar was neergezet naast die man, als een vaas. Toen ik groter werd, vroeg ik me ook af hoe die twee erin geslaagd waren twee kinderen te verwekken. Mijn broertje en mij. En ik hield al snel op me dat af te vragen, want het enige beeld dat bij me opkwam was dat van een overrompeling's avonds laat op de keukentafel in een walm van whisky. Een paar snelle, ruwe stoten zonder al te veel instemming en dat was het dan...

De belangrijkste functie van mijn moeder was eten maken, wat ze deed zoals een amoebe dat doet, zonder creativiteit, zonder smaak, met veel mayonaise. Croque-monsieurs, perziken met tonijn, gevulde eieren en gepaneerde vis met aardappelpuree. Dat was het zo ongeveer.

Achter onze tuin lag het Galgjesbos, een groen-bruine vallei, twee hellingen die een grote v vormden met op de bodem een dikke laag dorre bladeren. En helemaal achter in de vallei lag, half bedolven onder de dorre bladeren, het huis van Monica. Gilles en

ik gingen vaak bij haar op bezoek. Ze had ons uitgelegd dat die v door de klauw van een draak was ontstaan. De draak had de vallei uitgegroefd omdat hij gek was geworden van verdriet. Dat was heel lang geleden. Ze kon goed verhalen vertellen, Monica. Haar grijze haar danste boven de bloemen op haar jurk. En haar armbanden rinkelden om haar polsen.

'Heel, heel lang geleden leefden niet zo ver hiervandaan, op een berg die er niet meer is, twee reusachtige draken. Die twee hielden zoveel van elkaar dat ze 's nachts vreemde en ontzettend mooie liederen zongen, zoals alleen draken dat kunnen. Maar dat joeg de mensen in de vlakte angst aan. En ze konden er niet meer van slapen. Op een nacht, toen de twee geliefden verzadigd door hun gezang waren ingedommeld, waren die idiote mensen gewapend met toortsen en rieken naar ze toe geslopen en hadden ze het vrouwtje gedood. Gek van verdriet had het mannetje de vlakte met alle mannen, vrouwen en kinderen erbij in de as gelegd. Iedereen was dood. Daarna had hij met zijn klauwen de aarde opengereten. En zo waren de valleien ontstaan. Mettertijd kwam de begroeiing weer op en keerden de mensen terug, maar de groeven van de klauwen zijn gebleven.'

De bossen en velden in de omgeving waren bezaaid met diepe en minder diepe littekens.

Het was een verhaal dat Gilles angst aanjoeg.

's Avonds kwam hij soms in mijn bed dicht tegen me aan liggen, omdat hij het lied van de draak meende te horen. Ik legde hem uit dat het maar een verhaal was, dat draken niet bestaan. Dat Monica dat vertelde, omdat ze van legendes hield en dat niet alles

waar was. Maar diep in mijn binnenste bleef er toch een lichte twijfel hangen. En ik was altijd bang dat mijn vader van een van zijn jachtpartijen zou terugkomen met de trofee van een vrouwtjesdraak. Maar om Gilles gerust te stellen speelde ik de grote zus en fluisterde ik: 'Verhalen dienen om er alles in te stoppen wat ons bang maakt, zo zijn we er zeker van dat het in het echte leven niet gebeurt.'

Ik vond het heerlijk om in slaap te vallen met zijn hoofdje vlak onder mijn neus, zodat ik de geur van zijn haar kon ruiken. Gilles was zes, ik tien. Gewoonlijk maken broers en zussen ruzie, schreeuwen ze, jengelen ze, zijn ze jaloers, vliegen ze elkaar in de haren. Wij niet. Ik hield van Gilles met de tederheid van een moeder. Ik was zijn gids, legde hem alles uit wat ik wist, dat was mijn missie als grote zus. De zuiverste vorm van liefde die er is. Een liefde die daar niets voor terug wil. Een onverwoestbare liefde.

Hij lachte voortdurend zijn melktandjes bloot. En telkens opnieuw werd ik warm van zijn lach, alsof het een mini-elektriciteitscentrale was. Dus maakte ik handpoppen van oude sokken, bedacht ik er grappige verhalen bij en voerde ik alleen voor hem toneelstukjes op. Ik kietelde hem ook. Om hem te horen lachen. De lach van Gilles kon alle wonden genezen.

Het huis van Monica was voor de helft opgeslokt door klimop. Dat zag er prachtig uit. Soms priemden er zonnestralen tussen de takken door, dan was het alsof het door vingers werd gestreeld. Ik heb die vingers van de zon nooit op ons huis gezien. En op de andere huizen in de wijk ook niet. We woonden in de Demowijk, een nieuwbouwwijk met een vijftigtal kleine grijze huizen die als grafstenen op een rij stonden. Mijn vader

noemde het 'de Demozeik'.

Waar nu de Demo was, had in de jaren zestig een graanveld gelegen. Begin jaren zeventig was de wijk in minder dan zes maanden tijd gegroeid, als een wrat. Het was een pilotproject met prefab-toptechnologie. De Demo. Waarvan weet ik niet. De bouwers ervan hadden destijds waarschijnlijk iets willen bewijzen. Misschien dat het toen nog ergens op had geleken. Maar nu, twintig jaar later, was het er alleen nog maar lelijk. Als er al iets moois aan was geweest, was dat inmiddels verdwenen, weggespoeld door de regen. Je had de straat, die een groot vierkant vormde, met aan de binnen- en de buitenkant huizen. En helemaal eromheen het Galgjesbos.

Ons huis lag aan de buitenkant, op een hoek. Het was een iets beter huis dan de andere, omdat de architect van de Demo het voor zichzelf had ontworpen. Maar lang had hij er niet gewoond. Het was groter dan de andere. Lichter ook, met brede schuiframen. En met een kelder. Dat klinkt misschien stom, maar een kelder is belangrijk. Dan kan het grondwater niet in de muren opstijgen, zodat ze gaan rotten. De huizen van de Demo roken naar een oude beschimmelde handdoek die je vergeten bent uit je zwemtas te halen. Bij ons rook het niet vies, maar wij hadden die dierenkadavers. Ik vroeg me soms af of ik niet liever in een stinkend huis had gewoond.

Onze tuin was ook groter dan de andere. Op het gazon stond een opblaasbaar zwembad. Het zag eruit als een dikke vrouw die in de volle zon in slaap was gevallen. 's Winters liet mijn vader het leeglopen en borg hij het op, op het gazon bleef dan een grote bruine kring achter. En helemaal achter in de tuin, net voor het bos, lag het geitenwei-

tje, een door kruiprozemarijn overdekte helling. Er waren drie geitjes: Madeleine, Suzette en Muskaat. Maar binnenkort zouden ze met z'n vijven zijn, want Muskaat was drachtig.

Mijn moeder had een bok laten komen om ze te dekken, dat had flink wat gedonder met mijn vader opgeleverd. Soms gebeurde er iets raars met mijn moeder. Als het om haar geiten ging, kon er diep vanuit haar binnenste een soort moederlijk instinct opwellen dat haar de kracht gaf om tegen haar man in te gaan. En als dat gebeurde, trok hij altijd het gezicht van de meester die door zijn leerling wordt overtroffen. Met open mond zocht hij vergeefs naar een weerwoord. Hij wist dat elke seconde die verstreek zijn autoriteit een beetje verder afbrak, als een sloopkogel op een door huiszwam aangevreten flatgebouw. Zijn open mond maakte een grimas en er kwam een soort gegrom uit, dat naar het hol van een stinkdier rook. Dan wist mijn moeder dat ze had gewonnen. Ze zou achteraf de rekening gepresenteerd krijgen, maar deze overwinning was voor haar. Ze leek er niet meteen vreugde uit te halen en wijdde zich weer aan haar amoebebezigheden.

Muskaat was dus drachtig en Gilles en ik konden niet wachten tot ze eindelijk zou werpen. We keken met ongeduld uit naar het geringste teken dat de komst van de geitenlammetjes aankondigde. Hij moest lachen toen ik hem uitlegde hoe de kleintjes werden geboren:

‘Ze komen uit haar spleetje. Het zal lijken of ze poept, maar in plaats van keutels komen er twee babygeitjes uit.’

‘Maar hoe zijn die dan in haar buik gekropen?’

‘Ze zijn daar niet in gekropen, ze heeft ze

samen met de bok gemaakt. Ze waren heel verliefd op elkaar.’

‘Maar de bok is nog geen dag gebleven, ze kenden elkaar bijna niet, dan konden ze toch niet verliefd zijn?’

‘Jawel, hoor. Dat heet liefde op het eerste gezicht.’

Als we door het Galgjesbos en vervolgens, zonder dat de boer ons zag, door het graanveld liepen, kwamen we bij de grote helling van geel zand. Door ons aan de wortels vast te houden konden we afdalen naar de doolhof van kapotte auto's. Ook daar mocht niemand ons zien.

Het was een gigantisch metaalkerkhof. Ik vond het geweldig daar. Ik ging met mijn hand over de karkassen en zag op elkaar gestapelde dieren, bewegingloos, maar gevoelig. Soms praatte ik ermee. Vooral met de nieuwe. Ik zei bij mezelf dat ze vast wel een paar geruststellende woorden konden gebruiken. Gilles hielp me. Samen konden we hele middagen lang met de auto's praten.

Sommige lagen er al een poos, die kenden we dus goed. Je had er die bijna niks hadden, andere waren licht beschadigd. En je had er die helemaal kapot waren, de motorkap afgerukt, de carrosserie opengereken. Het leek wel of een gigantische hond erop had gekauwd. Mijn lievelingsauto was de groene die geen dak en geen stoelen meer had. Die zag eruit alsof hij ter hoogte van de motorkap was afgeschraapt, als het schuim op een glas bier. Ik vroeg me af wat die auto zo had kunnen afschrapen. Gilles' lievelingsauto was Butsje. Zo noemde hij hem. Butsje. En hij zag er inderdaad grappig uit.

Dit boek verschijnt in augustus 2019

GEERT MAK

foto: © Vincent Mentzel

Geert Mak is journalist en schrijver. Hij werd door *Financial Times* al 'de geschiedenisleraar die we allemaal graag hadden willen hebben' genoemd en schreef onder meer *Een kleine geschiedenis van Amsterdam*, *Hoe God verdween uit Jorwerd*, *De eeuw van mijn vader*, *In Europa* en *De levens van Jan Six*. Hij ontving vele prijzen, waaronder De Gouden Ganzenveer, de Leipziger Buchpreis en de oeuverprijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

GROTE VERWACHTINGEN

Grote verwachtingen in het kort:

Grote verwachtingen is het vervolg op het immens succesvolle *In Europa* dat vijftien jaar geleden verscheen. Enkele jaren later volgde de 35-delige VPRO-serie met de schrijver in de hoofdrol. Waar *In Europa* handelde over de twintigste eeuw en hoe die in veel opzichten gruwelijke periode getekend door twee wereldoorlogen ons heeft gevormd, gaat *Grote verwachtingen* over de eerste twee decennia van de eenentwintigste eeuw. Het neemt de draad op waar *In Europa* eindigde, in 1999. Mak schetst de sfeer en stemming tijdens de eeuwwisseling, het optimisme dat toen hoogtij vierde maar gaandeweg verdween, de gevoelens rond de invoering van de euro, de gevolgen van de aanslag op de Twin Towers, de toestand in Oost-Europa en Rusland, de bankencrisis, de Verenigde Staten, Noord- versus Zuid-Europa, de vluchtelingen. In *Grote verwachtingen* vertelt en duidt Mak de recente geschiedenis zoals alleen hij dat kan.

HET
LANGVERWACHTTE
VERVOLG OP DE
HISTORISCHE
BESTSELLER
IN EUROPA

De pers over *In Europa*:

‘Wie Geert Mak volgt door het Europa van de twintigste eeuw komt ogen tekort.’ –
Vrij Nederland

GROTE VERWACHTINGEN

Wir kommen weit her
Liebes Kind
Und müssen weit gehen
Keine Angst
Alle sind bei Dir
Die vor Dir waren
Deine Mutter, Dein Vater
Und alle, die vor ihnen waren
Weit weit zurück
Alle sind bei Dir
Keine Angst
Wir kommen weit her
Und müssen weit gehen
Liebes Kind

HEINRICH BÖLL

PROLOOG 2018

Het is, vanuit de hemel, een bruin grijs landschap. Het is de maan, waar net een stortbui passeerde. Het is gebutste aarde, met duizenden meren en stroompjes. Het doet denken aan de poelen en kreken die zich in de modder aftekenen als de zee zich terugtrekt, tweemaal daags, in eeuwigheid. Het is rotsen en korstmossen, en totale verlatenheid.

We zijn er bijna. Een enkele boom – stralend geel in de beginnende winter. Een felrood huis. Opeens een paar fabrieksgebouwen, een grote scheepswerf, een klontering van huizen rond een plein, een paar kranen, een haven. Het stadje. Vanuit de ijszee komt een

trawler binnenvaren, blauw met zwart, koningskrabben vangen ze hier, krenge van dieren waar de luxe restaurants in Europa verzot op zijn.

Het is al bijna avond, de straten zijn stil en leeg, je hoort enkel de wind. Alleen in het stadhuis brandt nog licht, en in het grote gele Russische consulaat met de ramen vol tralies. Het restaurant biedt walvisbiefstuk, of een pasta met rendier en paddenstoelen. Op de kade staat de complete uitstalling van de ijzerwinkel nog buiten: drie druipende aluminiumladders, een korte, een lange en de middenmaat. In de kleine supermarkt staan twee meisjes lang te overleggen, dit is hun uitstapje deze week: wordt het een milkshake of een modern drankje?

Even later zal het hek aan de grens, een paar kilometer verderop, weer op slot gaan voor vandaag. De soldaat aan deze kant zal de handen drukken van de twee soldaten aan de andere kant, hij mag bij deze handeling niet verder dan dertig centimeter op het vreemde grondgebied komen, het ritueel is strak, er mogen geen brokken van komen.

Morgen is er weer een dag.

Ik moet beginnen met afstand. Met afstand in ruimte, en ook met afstand in tijd – voor zover dat tenminste mogelijk is. Het is iets tegenstrijdigs: een geschiedenis schrijven over een tijdvak waar je zelf middenin zit, en over een wereld waaraan je volop deelneemt. Geschiedschrijving heeft afstand nodig, het verstrijken van tijd is immers nog altijd de beste manier om een overzicht te

scheppen. Het duurde tot ver in de 19e eeuw voordat een figuur als Napoleon een plek vond in de Europese geschiedenis. Tot de dag van vandaag wordt gediscussieerd over de diepere oorzaken van de twee grote oorlogen van de 20e eeuw, de aard en de nasleep van het kolonialisme, het bevroren geweld van de Koude Oorlog, de ineenstorting van het Sovjet-imperium in 1989. En dan zijn er deze jaren, deze eerste twee decennia van de 21e eeuw waarin de geschiedenisfabriek opnieuw op volle toeren draait en waarin onze geordende Europese wereld van vrede en eerlijke welvaart opnieuw lijkt te kantelen.

Bijna twintig jaar geleden schreef ik een boek over Europa in de 20e eeuw. Het eindigde in 1999. Het schreeuwt om een vervolg: wat gebeurde er met de Europese wereld tijdens die turbulente start van de 21e eeuw? Ik zou natuurlijk dolgraag meekijken over de schouder van de slimme geschiedenisstudent die in 2069, na een halve eeuw, over onze tijd een scriptie mag maken. Een vrolijk verhaal wordt het niet, vrees ik, maar zeker interessant. Zowel de Verenigde Staten van Amerika als, later, de Europese Unie konden immers worden beschouwd als grote historische projecten. Projecten waarmee vrije burgers probeerden het verloop van de geschiedenis in eigen hand te nemen in plaats van die te ondergaan. Projecten die hun oorsprong vonden in de idealen van de Verlichting, van de rechten van de mens, van vrijheid, gelijkheid en broederschap – ook internationale broederschap. Waar kwam die onttakeling dan vandaan, van zoiets moois?

Mijn jeugdige historicus heeft, met zijn afstand in de tijd, een goed overzicht. Ik niet. Hij maakt me jaloers.

Hier, in deze noordelijkste uithoek van Europa, is alles helder: als je niet uitkijkt vries je dood. Lente, zomer en herfst worden razendsnel afgewikkeld. ‘Het is eindeloos winter, en flits, het is zomer,’ zeggen ze hier. ‘En dan, flits, is de zomer weer voorbij.’ De kou begint meestal in oktober, met sneeuw die blijft liggen tot in mei. Eind november valt de poolnacht. Het noorderlicht flitst dan over de zwarte hemel, daaronder vriest alles weg bij 20, soms 30 graden onder nul. Op 18 januari kun je, als je op een van de heuvels klimt, het allereerste licht weer zien. Iedereen is dan uitgelaten, het is feest alsofer opnieuw Kerstmis wordt gevierd, alle schoolkinderen hebben vrij. Daarna draait het bestaan weer op het dagelijkse ritme van de postboot: aan de haven, op de werven, in de winkels, bij de grensposten, op het vliegveld. De rest van de tijd brengt iedereen door achter de voordeur. Centrum Kafe, het pratende hart van het stadje, sluit om vijf uur ’s middags.

Kirkenes heeft amper 3500 inwoners, het is een speldenkop op de kaart, toch is deze uithoek een geopolitieke kookpot. Het ligt zeldzaam strategisch: amper vijf kilometer van de Russische grens. Het is daarbij de noordelijkste ijsvrije haven van Europa, aan de monding van de Barentsz-zee – in het Russische deel zit nog een enorm gasveld – en de toegangspoort tot Moermansk, een van de belangrijkste havens van Rusland. In het poolgebied bevinden zich, volgens een voorlopige schatting, 13 procent van de mondiale oliereserves en 40 procent van de gasvoorraden – plus nog eens grote hoeveelheden ijzer, koper, goud en andere delf-

stoffen. Nu de poolkappen smelten gaat hier dus onvermijdelijk van alles gebeuren, iedereen bereidt zich daarop voor. Vooral aan de Russische zijde worden nu al enorme investeringen gedaan, de militaire activiteiten nemen navenant toe.

Kirkenes is, daarbij, een cruciale haven voor de toekomstige Arctische vaarroute van Azië naar Europa, het alternatief voor het Suezkanaal. De burgemeester ziet zijn stad al als een toekomstig Singapore: 'Ik krijg hier elke week wel een Chinese delegatie op bezoek.' De hoofdredacteur van de plaatselijke internetkrant, Thomas Nilsen, betitelt Kirkenes eerder als 'het centrum van de periferie van Europa'. Voor hem is Kirkenes vooral een laboratorium, met name voor de relatie tussen Rusland en Europa. 'Alle veranderingen ondervinden wij hier het eerst, veel eerder dan de inwoners van Berlijn, Washington of Moskou.'

Ik loop vandaag rond met een cameraman. Mijn Europese reis uit 1999 kreeg naderhand een tweede leven, de televisiemakers van de VPRO maakten later een tv-serie – al bleven boek en tv-serie totaal verschillende projecten. Nu gaan we opnieuw beginnen, we trekken ditmaal al in een vroeg stadium samen op. De urgentie is te groot om te wachten.

We wandelen langs de haven. De trawler, de *Salaogriva*, komt uit Moermansk. Het schip blijkt van nabij een drijvende fabriek te zijn, een druipende wirwar van kabels, kranen en krabbenkorven, de mannen zwijgend onder hun dikke capuchons, verweerd als hun schip en hun netten. In de hoek van een werkloos zitten ze te wachten om uit te varen, de koffie gaat zwijgend rond, op de tv dansen de meisjes.

De heuvel op. De oorlog is niet ver weg. Ooit moeten overal de fraai bewerkte houten woningen hebben gestaan die je overal elders in Noorse handelsstadjes ziet, maar hier is, in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog, vrijwel ieder huis weggevaagd. Bij een groots offensief van de Sovjets in het poolgebied – het ging met name om de naburige nikkelmijnen en de strategische marinebasis Kirkenes – werd de stad meer dan driehonderd keer gebombardeerd. Tussen Kirkenes en Moermansk sneuvelden meer dan zestigduizend militairen. De bevolking overleefde zeven maanden lang in de grotten en mijnen, tijdens de hele winter van '44/'45. Er werden twintig kinderen geboren. In het voorjaar van 1945 stonden van Kirkenes nog drie huizen overeind.

Al die nette witte houten huizen en winkels zijn dus nieuw, en daardoor heeft Kirkenes iets weg van een Amerikaanse buitenwijk. Een van de oudste bouwwerken is een schuilkelder – het is nu een monument van burgermoed. Vlakbij staat, hoog op een sokkel, een Russische soldaat. Bij het bevrijdingsmonument liggen altijd felgekleurde kransen en bloemstukken, vers gevlochten nepgroen, echte bloemen kun je vergeten in dit klimaat. De Russen worden hier vanouds gevierd als de bevrijders. Toen Stalin stierf liepen ook in Kirkenes sommige mensen te huilen.

Hoger gaan we, langs de houten veranda's en de paar sportveldjes, totdat we beneden de haven zien liggen. We gaan op een bankje zitten. Aan de horizon ligt de grote lege baai, er is eerst geen schip te bekennen, dan zien we, heel in de verte, de dagelijkse postboot opdoemen. Een man met een hond passeert, kijkt op zijn horloge. 'Hij is vandaag laat, zeker een kwartier.' Het leven is

solide, de auto's en huizen zijn glanzend en royaal, het bestaan lijkt hier goed. Onder een paar zeldzame bomen ligt de begraafplaats. De zon schittert fel in de gouden opschriften. Bescheidenheid is hier de norm, nergens zijn grootse grafwerken te bekennen. Straks zijn we voor God gelijk, maar eigenlijk nu ook al.

De burgemeester heet Rune Ralfaelsen. Hij vertelt over zijn grootmoeder. Haar eerste man kwam om op de houtzagerij, bij een val werd hij verpletterd. Ze was nauwelijks hertrouwd of haar tweede man kwam ook om, bij een duikbootaanval. Zijn vader was de jongste verzetsman van Noorwegen, hij was zestien toen hij zich aansloot bij het Noorse leger. Zijn oom zat als jongen in een strafkamp, hij werd verliefd op een gevangen Russisch meisje aan de andere kant van het prikkeldraad. Ze verdween, hij zag haar nooit meer terug, op zijn sterfbed vroeg hij nog naar haar. Zelfgroeide hij op in een huis dat kraakte van de mensen. 'Er was niets meer, na de oorlog. Alles moest opnieuw uit de grond worden getrokken.' Dat is de geschiedenis hier.

Tijdens de Koude Oorlog spande het er soms om, zeker in het poolgebied. Hier lag per slot jarenlang de enige directe grens tussen Rusland en de NAVO. In 1968 stond de Sovjet-Unie, als reactie op een NAVO-oefening, opeens met een infanteriedivisie van tweehonderd tanks en vijfhonderd gevechtsvoertuigen voor de deur. Toch bleef Kirkenes eigenzinnig, de relatie met Rusland bleef innig en bijzonder. Het was een grens die volgens de burgemeester 'altijd soepel werd bewoond'. 'Sami (bewoners van Lapland, GM), Noren, Finnen, Russen, alles liep vroeger door elkaar heen.' Bang

voor de Russen was niemand. 'Als ze komen, dan pakken ze eerst Oslo, dan Bergen en dan Trondheim. En dan komen ze naar Kirkenes om koffie te drinken.' Dat was de stemming.

Ralfaelsen is vergroeid met de stad, al zijn leven lang. Zijn werkkamer in het gemeentehuis is strak en sober, de tralies, camera's en antennes van het naburige Russische consulaat zijn altijd in het zicht. De NAVO is trouwens minstens zo krachtig aanwezig: een paar keer per maand verschijnt een geheimzinnig schip aan de kade waarop zelfs de burgemeester geen voet mag zetten. De Marjata oogt als een redelijk normaal passagiersschip met wat extra antennes, in werkelijkheid is het een van de meest geavanceerde af luistercentra ter wereld. 'Ze zuigen al onze telefoons en laptops leeg,' hoor je in Centrum Kafe. Russische onderzeeboten rommelen, op hun beurt, weer rond de onderzeese kabels in het poolgebied. Dat maakt de Amerikanen weer zenuwachtig.

In Kirkenes kijk je vanuit de hoogte neer op Berlijn, Brussel, Londen en Rotterdam. Het is allemaal ver weg. Toch raakte ook de recente Europese geschiedenis Kirkenes, telkens weer: de val van de banken in 2008, de crisis die daarop volgde, de Russische annexatie van de Krim, de immigratiecrisis, de Brexit, Trump.

De ijzermijn, ooit de basis van de lokale economie, ging in 2015 failliet tijdens de nasleep van de crisis, vierhonderd mensen verloren hun baan. Het stadje ving de klap goed op. De ijsvrije haven van Kirkenes is nu de belangrijkste uitvalsbasis van de Russische visserij, de grote scheepswerf werkt voor driekwart voor de Russen. En het toerisme bloeit, per jaar landen zo'n honderdduizend

bezoekers met een cruiseschip aan de kade. De burgemeester: 'De stad is wel milder geworden.'

Hij laat zijn afspraken zien voor de komende week. De opening van een 'open screen' filmfestival in Moermansk – de gouverneur kent hij sinds 1992. Een overleg met de burgemeester van Nikkel – al jaren een goede vriend. De gay-parade in Kirkenes zelf, met een stevige delegatie uit Moermansk – waar zo iets natuurlijk ondenkbaar is. Hij vindt grensregio's fascinerend, hij gaat er ook altijd op vakantie.

Toch verkoelde zelfs in Kirkenes de verhouding met Rusland. Het regime van Poetin verhardde, onafhankelijke media kregen het zwaar te verduren, de Krim en een deel van Oekraïne werden bezet, het Westen reageerde met harde sancties. Ze voelden het hier direct. De Russische visserij raakte in de knel, de onderlinge voetbalwedstrijden stopten, in de winkels vloog de omzet van Franse wijnen en kazen omhoog omdat de Russen die, door de sancties, thuis niet meer konden krijgen.

'Op regionaal niveau hebben we business as usual,' zegt de burgemeester. 'Maar de atmosfeer is wel veranderd. Voor 2014 hadden we echte keukentafelgesprekken, over van alles, ook over de politiek. Als ik nu zeg dat ik bezorgd ben over Rusland stoppen ze me direct af. "Ik ben bezorgd over mijn grootmoeder," zeggen ze dan. "Die heeft medicijnen nodig. Dus houd op met je democratische verhalen."'

Kirkenes is nooit een stad geweest voor populistten. De toekomst, daar gaat het om. Er zijn maar drie landen die zich vanouds richten op het poolgebied: Amerika, Rus-

land en Noorwegen. 'En hier werkt alles, altijd, ook in die diepste winter,' verzekert de burgemeester.

Ook rondom de pool loopt de temperatuur op, zelfs driemaal sneller dan elders. De temperatuur is er sinds 1971 gemiddeld drie graden gestegen. Steeds meer stukken zee-water blijven open. Iedereen hier merkt het: het wordt niet in juni maar in mei al groen, deze zomer was er zelfs voor het eerst een hittegolf. Door het smeltende ijs is onder-tussen de zogeheten poolwervel aan het veranderen, een vast lagedrukgebied hoog in de atmosfeer dat ook invloed heeft op het weer elders op het continent. Verder zuidelijk kan het opeens ongekend koud worden, in het noorden wordt het merkbaar warmer en natter.

Terwijl veel Europeanen zich steeds meer zorgen maken over deze klimaatveranderingen zien ze in Kirkenes ook ongekende perspectieven: rond 2030 is het poolgebied waarschijnlijk twaalf maanden per jaar bevaarbaar, langs die route kost de reis van Sjanghai naar Rotterdam zo'n twintig dagen, in plaats van de dertig tot veertig dagen via het Suezkanaal. Er zijn plannen voor een enorme containerhaven, de burgemeester droomt al over een rechtstreekse spoorlijn naar Helsinki.

'Dit is het geopolitieke brandpunt van Noorwegen,' zegt hij. 'Er wordt met Rusland druk onderhandeld over het gas in de Barentsz-zee. Lavrov was hier meerdere malen. De Chinezen praten al over de noordelijke variant op de Nieuwe Zijderoute, de New Polar Shiproad. In Oslo gebeurt niets, hier gebeurt alles.'

Dat is niets te veel gezegd. Op ditzelfde moment, oktober 2018, heeft Amerika aange-

kondigd het historische INF-kernraketten-verdrag te verlaten – overigens zonder de NAVO-partners te consulteren. Rusland heeft direct gereageerd met tegenmaatregelen, na dertig jaar vrede kan de oude wapenwedloop weer beginnen – en nu doet China ook mee. De Amerikanen sturen bovendien een vliegdekschip naar de poolcirkel, voor het eerst sinds dertig jaar. Rusland heeft daar de laatste jaren zeven oude Sovjet-bases heropend, de eerste militaire ijsbreker is onderweg, ook dat is al decennia niet meer vertoond.

De Noren en de Amerikanen bouwen ondertussen bij het vissersdorpje Vardø een splinternieuw radarsysteem, GLOBUS III, om de Russische nucleaire duikbotenvloot in de gaten te houden. In februari deden de Russen met elf Sukhoi-24 gevechtsvliegtuigen een gerichte schijnaanval op Vardø, een intimiderende actie waar de Noorse inlichtingendienst nogal van schrok: dit soort incidenten kan gemakkelijk uit de hand lopen.

Zweden begon dit voorjaar de oude schuilkelders weer in gebruik te nemen, met een nieuwe publieke brochure over zijn burgerbescherming. Een citaat: ‘Als Zweden door een ander land wordt aangevallen zullen we nooit opgeven. Alle informatie met de strekking dat het verzet stopt is vals.’ In Noorwegen gaat nu ‘Trident Juncture’ van start, met vijftigduizend manschappen, tienduizend voertuigen, tweehonderdvijftig vliegtuigen en vijfenzeftig schepen de grootste NAVO-oefening sinds de Koude Oorlog in de vorige eeuw. De grote vraag is: kunnen de Britse troepen bij een Russische aanval de Noren wel snel genoeg te hulp schieten? Na het einde van de Koude Oor-

log werd dat soort vragen jarenlang niet meer gesteld, nu moeten met name de wegen en bruggen in Nederland en Duitsland weer worden uitgetoetst. Zijn ze nog wel geschikt voor massale militaire transporten? ‘Een realistische stresstest,’ zegt de Amerikaanse commandant.

Ooit werd gedacht dat de westelijke vrijheid en democratie langzaam het Oosten en de rest van de wereld zouden veroveren. Nu lijkt het eerder de andere kant op te gaan. Europa is zoekend, verdeeld en verzwakt. Rusland grijpt iedere mogelijkheid aan om nieuwe tweedracht te zaaien. China springt overal in de leemtes – Midden-Europa, de Balkan, Griekenland – die ontstaan en die West-Europa braak laat liggen. Nog verder naar het Westen is een Amerikaanse president opgestaan die in grote lijnen dezelfde destabilisatiepolitiek volgt als de Russen en die in hoog tempo de regels en instituten van de naoorlogse wereldorde ontmantelt. De oude, trans-Atlantische wereld van de late 20e eeuw is, kortom, in de woorden van New York Times-commentator Roger Cohen, ‘gone, man, solid gone’.

Hoe kon dit gebeuren, met dat optimistische Europa van 1999? Lang geleden, toen ik een alleswetende student was, schreef een oude journalist me, een voormalige verzetsman: ‘Jullie kunnen gemakkelijk praten, vanuit het licht van nu. Maar wat moesten wij, in jaren dertig? Wij liepen in het donker met een kaarsje te zoeken, tastend en struikelend, in een totaal vreemd huis.’

Nu wankel ik zelf rond met zo’n kaarsje.

Dit boek verschijnt in november 2019

CASEY CEP

Foto: © Katrin Schulz

Casey Cep is een Amerikaanse publicist. Ze studeerde aan Harvard en Oxford. Ze heeft vele publicaties op haar naam staan, onder andere in *The New Yorker*, *The New York Times* en *The Paris Review*. Dit is haar debuut.

DE MOORDENAAR, DE ADVOCAAT EN DE SCHRIJVER

TRUE CRIME
OP ZIJN BEST

De moordenaar, de advocaat en de schrijver in het kort:

Alabama jaren zeventig: dominee Willie Maxwell wordt beschuldigd van de moord op vijf van zijn eigen familieleden, maar een veroordeling blijft jarenlang uit door de handigheid van zijn advocaat. Dan wordt Maxwell bij de begrafenis van zijn laatste slachtoffer neergeschoten. Ondanks de aanwezigheid van honderden getuigen wordt de dader vrijgesproken – dankzij dezelfde advocaat die eerder de dominee verdedigde. Harper Lee zit in het publiek tijdens de rechtszaak, vastbesloten om deze gebeurtenissen te verwerken tot de langverwachte opvolger van haar bestseller *To Kill a Mockingbird*. Casey N. Cep blaast dit nooit eerder gepubliceerde *true crime*-verhaal nieuw leven in. Ze combineert het rechtbankdrama op sublieme wijze met een biografie van Harper Lee, wier writer's block haar heeft gemaakt tot de meest geroemde schrijver van één megaseller uit de moderne literatuur.

De pers over *De moordenaar, de advocaat en de schrijver*:

‘Een triomf. Dat Harper Lee dit door haar zo grondig onderzochte *true crime*-verhaal nooit opschreef, is een verlies voor de literatuur. Casey Cep heeft het fascinerende en bloedstollende verhaal opgegraven en uiterst waarheidsgetrouw opgetekend.’ – David Grann, auteur van *De verloren stad Z*

DE MOORDENAAR, DE ADVOCaat EN DE SCHRIJVER

PROLOOG

Ze werd door niemand herkend. Harper Lee was bekend van naam, niet van gezicht, en als ze zichzelf niet had voorgesteld zou waarschijnlijk geen van de aanwezigen hebben geweten wie ze was. Op de publieke tribune van de rechtszaal zaten honderden mensen opeengepakt, de volle houten banken kraakten bij elke beweging, en tegen de achterwand leunden degenen die te laat waren gekomen voor een zitplaats. Het was eind september, in Alabama te vroeg in het jaar voor een eind aan de hitte. De airconditioning in de rechtszaal deed het niet, zodat de vrouwen met hun waaiers wapperden en de pakken van de mannen vochtig werden rond de boord en onder de oksels. De toeschouwers fluisterden af en toe, en nu en dan lachten ze, een ongemakkelijk lachen dat vervloog zodra de rechter hen tot stilte maande.

De verdachte was zwart, terwijl de advocaten wit waren en de rechter en de jury ook. De aanklacht luidde moord. Drie maanden geleden, bij de begrafenis van een zestienjarig meisje, had de man die met geduldigheid over elkaar geslagen benen naast de tafel van de verdediging zat, uit de binnenzak van zijn jasje een pistool gehaald en dominee Willie Maxwell drie keer door het hoofd geschoten. Driehonderd mensen hadden het gezien. Veel van die mensen waren nu bij zijn proces, niet omdat ze wilden weten waarom hij het had gedaan – dat wist ieder

een in de wijde omtrek, en sommigen waren verbaasd dat het niet eerder was gebeurd – maar om te horen over de verontrustende reeks sterfgevallen die vooraf was gegaan aan het geval waarvan zij getuige waren geweest.

In een tijdsbestek van zeven jaar waren zes mensen uit de naaste omgeving van de dominee een voor een gestorven onder omstandigheden die door vrijwel iedereen als verdacht en door sommigen zelfs als bovennatuurlijk werden beschouwd. Tijdens alle daarmee samenhangende onderzoeken was de dominee bijgestaan door een advocaat die Tom Radney heette. Dat Radney die dag in de rechtszaal aanwezig was, was in zoverre opmerkelijk dat hij de verdediging voerde van de man die zijn vroegere cliënt had doodgeschoten. Radney was een liberal, een Kennedy-aanhanger in het zwaar conservatieve, gesegregeerde Zuiden en hij was daarom gewend de voorpagina te halen. Dat zou hem dit keer opnieuw lukken, en van veel meer kranten dan de lokale *Alexander City Outlook*. Journalisten van *Associated Press* en andere nieuwsdiensten, maar ook van landelijke kranten en tijdschriften, waaronder *Newsweek* en *The New York Times*, waren in groten getale naar Alexander City gekomen om verslag te doen van wat al werd omschreven als het verhaal van de moordzuchtige voodoo-dominee en de man die het recht in eigen hand had genomen en hem had doodgeschoten.

Een van de verslaggevers was echter niet

gebonden aan een dagelijkse deadline. Harper Lee woonde in Manhattan maar bracht nog altijd een deel van het jaar door in Monroeville, het stadje waar ze was geboren en getogen en dat maar een kleine 250 kilometer van Alexander City vandaan lag. Er was zeventien jaar verstreken sinds haar roman *To Kill a Mockingbird* was uitgekomen en twaalf jaar sinds ze haar vriend Truman Capote had geholpen met een reportage over een moordzaak in Kansas die zou uitmonden in zijn boek *In Cold Blood*. Nu was ze dan eindelijk klaar voor een nieuwe poging. Een van de beste advocaten van Alabama trad op in een van de vreemdste rechtszaken van Alabama en de beroemdste schrijver van Alabama was erbij om erover te schrijven. Ze zou een jaar in het stadje doorbrengen om de zaak te onderzoeken en vervolgens nog jaren nodig hebben om die op papier te zetten. De grote vraag, die dag in de rechtszaal, was wat er zou gebeuren met de man die dominee Willie Maxwell had doodgeschoten. Maar nog tientallen jaren na de uitspraak bleef de grote vraag wat er was gebeurd met het boek van Harper Lee.

DE DOMINEE

Mary Lou Maxwell zat erwten te doppen. Het was de eerste week van augustus: de zomerstormen hadden de vogelnesten en de wilde bloemen ervan langs gegeven en nu zaten de cicaden luid te fluiten in de bomen en gingen de teken tekeer in het gras. Wanneer de maïskolven zwaar werden en de andere groente er plomp en vol bij stond, waren de erwten rijp en konden de peulen geplukt en één voor één gedopt worden,

met honderden tegelijk. De vrouwen en kinderen drukten hun duimen op de peulen, zodat de naden opensprongen en de erwten met een ratelend geluid in een vergiet vielen. Grote manden vol groene peulen en bladeren werden in de loop van lange, trage zomerdagen verwerkt tot schalen met erwten, klaar om te worden gewassen, geblancheerd en ingevroren.

Mary Lou had erwten zitten doppen sinds ze terug was van haar werk bij Russell Mills. Het fabriekswerk deed ze erbij, naast het was- en naaiwerk dat ze vanuit huis deed, voor de bureu. Bonen doppen was een rustig karweitje waar je niet bij hoefde na te denken: goed om bij te kletsen als je gezelschap had en om bij te mijmeren als je dat niet had. Maar toen een van haar zussen 's avonds langskwam, trof ze Mary Lou helemaal bezweet en ongerust aan. Willie Maxwell was eerder die dag bij Russell ontslagen. Het was niet de eerste keer dat hij bij een werkgever moest vertrekken en het betekende een financiële strop voor het stel, maar Mary Lou had het er nog niet met haar man over kunnen hebben, want ook hij had een tweede baan en daar moest hij die avond direct naartoe: dominee Maxwell, zoals hij inmiddels overal bekendstond, moest preken bij een opwekkingsbijeenkomst in de buurt van Auburn.

Opwekkingsbijeenkomsten in het Zuiden stonden toen, en ook nu nog, vooral in het teken van hel en verdoemenis. Ze konden uren duren en werden gehouden in tenten die speciaal voor die gelegenheid werden neergezet. Zelfs 's avonds was het daarbinnen zo bloedheet dat je het de aanwezigen niet kwalijk kon nemen als ze de indruk hadden dat dit speciaal zo was geregeld om

hen eraan te herinneren wat hun te wachten stond als ze niet tot inkeer kwamen. Toch stroomden de mensen toe, soms met duizenden tegelijk, en de kerken bleven de bijeenkomsten organiseren om de eenvoudige reden dat ze deden waarvoor ze bedoeld waren: het was mede dankzij de levendige revivalcultuur dat een op de vier inwoners van Alabama in 1970 baptist was. Soms sloegen de kerken de handen ineen en organiseerden ze samen een bijeenkomst, maar meestal werden ze gespreid gehouden, zodat heel de lange zomer in het teken van geestelijke verbetering stond en verlossing altijd op rijafstand te vinden was.

Maxwell was voor deze bijeenkomst uitgenodigd door dominee Reese en zijn vrouw van de Macedonia Baptist Church, maar Mary Lou wilde niet mee. Bijna niemand wordt zo in de gaten gehouden als een domineesvrouw in een klein plaatsje. Waar ze naartoe gaat, wat ze aan heeft, hoe ze praat, met wie ze praat en wat ze zegt: op alles wat ze doet wordt gelet, alles wordt opgemerkt, gewogen en beoordeeld. Van een dominee wordt verwacht, misschien nog wel meer dan van de dominee zelf, dat ze alle deugden in zich verenigt: naastenliefde, uiterwaard, maar ook nederigheid, bescheidenheid, geduld, vroomheid en fatsoen. Het is begrijpelijk dat een vrouw in die positie zich zo veel mogelijk afzijdig houdt en op die bewuste avond van 3 augustus 1970 stemde Maxwell ermee in zonder haar te gaan preken. Wel vroeg hij haar de telefoonlijn vrij te houden, zodat hij op weg naar huis ergens kon stoppen om haar te bellen.

De dominee vertrok tegen zessen naar zijn bijeenkomst. De zus van Mary Lou ging vlak daarna weg en later die avond stapte Mary Lou in haar auto en reed naar een andere

zus, Lena Martin. Toen ze thuiskwam, maakte ze nog een praatje met de buurvrouw, Dorcas Anderson. Mary Lou vertelde Dorcas dat haar man die avond naar een opwekkingsbijeenkomst was en haar had gevraagd de telefoon niet te gebruiken, zodat hij haar kon bereiken. Ze kletsten een paar minuten en toen ging Mary Lou naar haar eigen huis. Ze zal gedacht hebben dat het weer een lange, eenzame avond zou worden: ze kende dit soort bijeenkomsten intussen en die in Auburn zou waarschijnlijk tot ver na zonsondergang duren; ook kende ze haar man en was ze eraan gewend 's avonds alleen te zijn.

Zoals hij het zelfvertelde, uren later en daarna gedurende de rest van zijn leven, was dit de avond waarop dominee Willie Maxwell Job werd. Op de terugweg van de bijeenkomst was hij bij een benzinstation in Camp Hill gestopt om Coca-Cola te kopen en zijn vrouw te bellen. Hij zou daarna steeds beweren dat ze niet opnam en dat ze niet thuis was toen hij iets voor elfen bij hun huis in Nixburg aankwam. Hij zwoer dat het een lange, zware dag was geweest, dat hij doodmoe was en meteen in slaap was gevallen. Pas toen hij om twee uur 's nachts wakker werd en merkte dat zijn vrouw nog steeds niet thuis was, had hij eerst zijn schoonmoeder gebeld, die zei dat ze haar dochter de hele dag niet had gezien, vervolgens zijn buurvrouw, die haar wel had gezien maar veel vroeger, en daarna een van haar zussen, die zei dat ze langs was geweest maar al uren geleden was vertrokken. Toen pas belde hij de politie. Nadat de agenten die naar Nixburg waren gestuurd met Maxwell hadden gesproken, gingen ze bij buurvrouw Dorcas Anderson langs. Zij was eer-

der die nacht gewekt door het telefoontje van de dominee en bij hem langsgegaan om over de vermissing van zijn vrouw te praten, maar toen de agenten aanklopten, vertelde ze hun iets dat ze de dominee zelf niet had verteld: Mary Lou was die avond niet één maar twee keer bij Dorcas thuis geweest. De eerste keer was na het bezoek aan haar zus Lena. Toen had ze iets merkwaardigs gezegd, namelijk dat haar man had gevraagd de telefoonlijn vrij te houden. De tweede keer was na tienem; ze was toen opgewonden en van streek. 'De dominee heeft een zware aanrijding gehad en ik ga hem ophalen,' had ze tegen Dorcas gezegd en ze vertelde dat Maxwell had gebeld met de mededeling dat hij zijn auto in de vernieling had gereden, in de buurt van New Site.

Dat was het laatste wat Mary Lou Maxwell ooit tegen Dorcas Anderson zou zeggen. Over de bewering van Maxwell dat hij rond elfuur was thuisgekomen, zei Dorcas dat hij voor zover zij wist de hele nacht was weg geweest. Als hij eerder was thuisgekomen en in slaap was gevallen, had zij dat niet gezien of gehoord. Het vroegste tijdstip waarvan ze met zekerheid kon zeggen dat hij thuis was, was toen hij haar belde of ze wist waar Mary Lou was. Dat was ruim na twee uur. Meteen daarna, verklaarde ze, was ze naar haar achterdeur gelopen en had ze naar de garage van de dominee gekeken, en daar had ze zijn auto zien staan. 'Ik ging weer naar bed en zei tegen mijn man dat er iets niet klop-

te, want zijn auto was niet beschadigd.'

Maxwell bleef erbij dat er sprake van een misverstand moest zijn. Hij had helemaal geen ongeluk gehad en toen hij vanuit Camp Hill naar huis belde, had Mary Lou niet opgenomen. Hij was ervan overtuigd dat niet hij maar zijn vrouw een aanrijding had gehad, en drong er bij de politie op aan dat die op Highway 22 naar haar auto zou gaan zoeken. Dat was de weg van haar zusster Lena naar huis en het was ook de weg naar New Site.

Highway 22 is in feite niet meer dan een rustige tweebaansweg die de Hillabee Creek kruist. Als het donker is en de lucht kouder wordt dan het water, stijgt er uit de beek mist op, die als ademwolken in de winter boven de weg blijft hangen. Uiteindelijk vond de politie haar auto, een Ford Fairlane 500, vijf kilometer buiten Alexander City langs Highway 22. Hij stond in de berm, op vier meter van het asfalt, naast een groepje bomen, maar daar was hij niet tegenaan gebotst. Er was weinig schade, en al helemaal niets ernstigs: alles was voor een paar honderd dollar weer te repareren. Zoals de auto erbij stond, leek het eerder of hij geparkeerd dan verongelukt was. De motor draaide en de koplampen staarden nietsziend in het donker. Mary Lou zat in de auto, dood.

Dit boek is reeds verschenen

LARS MYTTING

Foto: © Fjodor Buijs

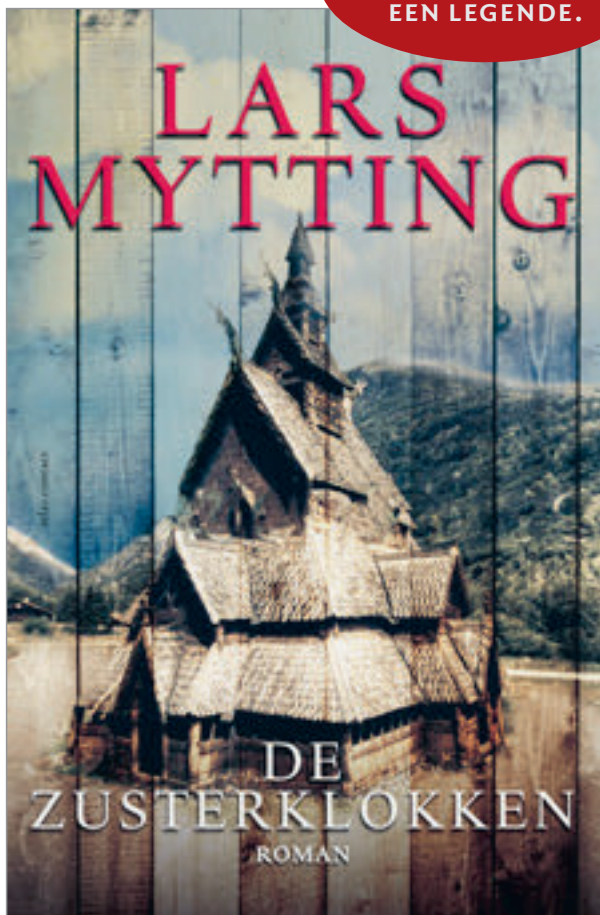
Lars Mytting is auteur van de houthakkersbijbel *De man en het hout*. Deze verscheen in Noorwegen in 2011 en werd een internationale bestseller. Zijn roman *De vlamberken* uit 2014 is bekroond met de Noorse Boekhandelsprijs.

DE ZUSTERKLOKKEN

De zusterklokken in het kort:

De Zusterklokken van Lars Mytting gaat over de zelfbewuste, leergierige Astrid Hekne. Zij is anders dan de andere jonge vrouwen in het dorp Butangen in 1880 en droomt van een leven dat uit meer bestaat dan alleen trouwen, kinderen krijgen, en het land bewerken. In datzelfde jaar komt een jonge dominee naar Butangen. Voor Astrid, die in de pastorie als dienstmeisje werkt, vertegenwoordigt hij de lonkende wijde wereld. Maar al gauw wordt het haar duidelijk dat zijn grootse plannen ook de sloop van de eeuwenoude staaferk van Butangen behelzen. Daarmee zouden de legendarische 'Zusterklokken' verloren gaan. Deze klokken werden ooit geschonken door een rouwende voorvader van Astrid, ter nagedachtenis aan zijn overleden Siamese tweeling, en beschikken volgens de overlevering over bovennatuurlijke krachten. Astrid komt in opstand tegen de afbraak van de kerk – maar haar vastberadenheid om de klokken te redden wankelt als er liefde in het spel is.

EEN DOMINEE.
EEN VROUW.
EEN LEGENDE.

Een Echte Lezer over *De Zusterklokken*:

'De Zusterklokken is een ingetogen, sfeerrijke roman. Een pareltje dat iedereen moet lezen. Neem je tijd ervoor. Neem alles goed in je op. Visualiseer de prachtige staaferk van Butangen, waar alles om draait, en laat je meevoeren door tijd en ruimte.' – Evy De Brabander ****

INTERVIEW MET LARS MYTTING

DOOR: TAÏS VEZO

Lars Mytting is bekend van zijn bestsellers De man en het hout en De vlamberken, en nu heeft hij een nieuwe roman: De Zusterklokken. Wereldwijd krijgt dit boek alleen maar lovende recensies. Het gaat over Astrid Hekne, die opgroeit in Noorwegen. In het jaar 1880 droomt ze van een leven dat uit meer bestaat dan alleen kinderen krijgen, trouwen en het land bewerken totdat ze erbij neervalt. Lars Mytting omschrijft haar leven op schitterende en gedetailleerde wijze. En tegelijkertijd leer je de legende van de Zusterklokken kennen.

Waarom besloot je over de Zusterklokken te schrijven?

In Noorwegen is het een traditie om legendes te vertellen en aan elkaar door te geven. Dat zit echt in ons bloed. Ik kwam op het idee *De Zusterklokken* te schrijven toen ik in een historisch verslag van mijn geboorteplaats Fåvang stuitte op de legende van deze Zusterklokken. Het fascineerde me en ik wist dat ik er iets mee moest doen. Het gaat over twee bijzondere zussen die met elkaar vergroeid zijn en over twee kerkklokken die niet gescheiden mogen worden omdat ze ter nagedachtenis van de zussen zijn gemaakt. Doe je dat wel, dan tast je de herinnering van de zussen aan met als gevolg dat duistere krachten ontwaken.

Het is een mythisch boek met sterke personages. Hoe is dat ontstaan?

Het leven rond 1880 in Noorwegen was

voor het gewone volk loodzwaar. Overleven kon alleen als je sterk in je schoenen stond. De hoofdpersoon Astrid moest daarom een krachtige vrouw worden. Ze is vrijgevochten en erg ondernemend. En dat is wennen voor de nieuwe dominee Kai. Hun relatie is nogal amusant en intens. In het begin, als hij net het dorp betreedt, is Kai hulpeloos. Hij begrijpt de gebruiken van de mensen niet en door hun dialect begrijpt hij sommigen in het geheel niet. Hij is heel gefrustreerd, omdat zijn dag gevuld is met vrijwel onmogelijke taken. Als dominee moet hij immers niet alleen het woord van God verkondigen, maar is hij ook de belangrijkste maatschappelijk werker. Hij is zo'n beetje de enige persoon uit de geciviliseerde wereld. Althans, zo voelt hij zich.

Hoewel Astrid slechts 19 jaar is neemt ze geen blad voor de mond.

Zeker niet. In het begin is de dominee vrij

gechoqueerd omdat Astrid zijn autoriteit niet accepteert. Geleidelijk aan begrijpt hij dat hij zijn werk alleen kan doen als hij hulp krijgt van iemand uit het dorp. Iemand die eerlijk tegen hem is. En dat is Astrid. Astrid kent de sociale etiquettes van de gemeenschap. Ze kent de mensen en hun gewoontes. Zij is als een gids die hem helpt bij zijn werk. Hij besluit een nieuwe kerk te laten bouwen en schakelt de hulp in van een architect uit Duitsland, Gerhard. Dat past precies bij zijn plan om te zorgen voor zijn gemeenschap. Het is tijd voor verandering. Om te beginnen bij de kerk, maar al gauw komt hij erachter dat de inwoners van Butangen daar niet op zitten te wachten.

Heb je veel onderzoek gedaan bij het schrijven van dit boek?

Ja, ontzettend veel. Ik denk dat mijn achtergrond als journalist daar zeker bij geholpen heeft. Ik heb archieven nagepluisd, maar ik ben ook veel in gesprek gegaan met mensen. Het was voor mij belangrijk dat ik het leven van toen zo goed mogelijk kon beschrijven in mijn roman. Voor deel 2 en het slotdeel ben ik nog steeds niet klaar met mijn onderzoek. Het kost veel tijd, maar daar geniet ik ook erg van.

In De Zusterklokken heeft een personage dezelfde achternaam als jij. Is dat toeval?

Ik vind het wel leuk om mensen een beetje te verwarren

Ik vind het wel leuk om mensen een beetje te verwarren. Het is een knipoog naar alle schrijvers die elementen uit hun eigen leven verwerken in hun romans. Sommigen schrijven alleen over hun eigen leven.

Maar het personage Klara Mytting is ook een eerbetoon aan mijn oma. Van jongs af aan vertelde ze mij het verhaal over een kerkdienst in 1919, ten noorden van Hammar. Het was toen zó koud dat mensen aan het klapptanden waren tijdens het zingen. Hierdoor wist niemand meer wat er ge-

zongen werd. De dienst duurde ontzettend lang, en het was zo koud dat ze bijna doodvroren. Net zoals Klara Mytting in mijn boek. Ik weet nog dat ik in de auto zat met mijn oma, en telkens als we langs die kerk reden vertelde ze dat verhaal. En als ik dan zei dat ik het verhaal al kende, zei ze: 'Ja, maar het is wel een goed verhaal.' Als ik nu langs die kerk rijd vertel ik het verhaal weer aan mijn dochter.

De Zusterklokken krijgt zeer lovende recensies. Lezers kunnen nu al niet wachten op deel 2 van de trilogie. Kun je een tipje van de sluier oplichten?

Daar wil ik eigenlijk niet te veel over vertellen. Deel 2 gaat over de nieuwe eeuw die is aangebroken. Er zijn nog genoeg verhaallijnen en losse eindjes die ik verder uitwerk.

Dit boek is reeds verschenen

LEVINA VAN WINDEN

Foto: © Laura Cnossen

Levina van Winden studeerde Wijsbegeerte in Amsterdam. Onder het pseudoniem Stella Legioen maakte ze op verschillende podia indruk met haar poëzievoordracht. Haar werk verscheen eerder in literair tijdschrift *Kluger Hans*. Er is een *band die rapemachine heet* is haar debuut als dichter.

ER IS EEN BAND DIE RAPEMACHINE HEET

KUNST ALS DE
HOOGSTE VORM VAN
HET GEVECHT

Er is een band die rapemachine heet
in het kort:

Levina van Winden laat geen twijfel bestaan over de urgentie van dit overrompelende en trefzekere debuut. Vol overtuiging sleept ze de lezer mee in haar opzweepende, ontsluitende poëzie, waarin ze zonder blikken of blozen de meest weerloze delen van de vrouwelijke ik secuur ontleedt. Wie de ogen afwendt, heeft verloren. Met bittere ironie, lyrische tederheid en de moed der wanhoop houdt haar poëzie zich staande in de strijd om dat laatste beetje vrijheid in een wereld zonder toekomst. *Er is een band die rapemachine heet* is een vurige, militante bundel over geweld, verzet, waanzin, liefde, hoop en zwaartekracht.

Hannah van Binsbergen over
Levina van Winden:

‘Levina van Winden nodigt ons uit na te denken over wat we in onszelf en in de wereld moeten afbreken of juist koesteren. Scherpzinnig, bruut en liefdevol: in deze poëzie weerklinkt een levendige strijd.’

LAAT ALLEEN DIT LIED NIET LOS

De nihilisten zijn erover uit. God bestaat. Wij zijn het. Liefde dekt de lading niet. Ik kietel je ionen graag. We gaan roder dan rood en geler dan goud. Ze noemen maart de guldenmaand en in mijn hoofd hoor ik de magnolia bloeien en ja ik wil ik wil ik wil.

Ik vraag je wat er veiliger is dan het Erbarme Dich. Je antwoordt, wat is er veiliger dan het Erbarme Dich. Geborgenheid is de woede in me zachtjes aan kunnen raken in de wetenschap dat onze kinderen zullen kunnen kiezen wat ze willen leren. Iedereen praat over de revolutie en zelfs zwervers staren ons na op straat en vergeten te bedelen. We zullen dansen op de Dam en de Nieuwe Kerk zal onze stemmen begeleiden. De barricade als kunstwerk en de Oosterscheldekering als achtergrondkoor voor onze oeverloze drum. We gaan gewoon niet ophouden. De strijd gaat verder. Dit lied reikt verder. Je lange adem als alternatief voor passagiersvliegtuigen. Een backpack vol met boeken. Der Kampf geht weiter.

Liefde is hetzelfde als kunst en het kunstwerk is de hoogste vorm van het gevecht. Dat is de wetenschap dit jaar. De strijd tussen wie en wie. We zetten tijd tegen de muur en gooien alle klokken in de grachten behalve

de kerkklokken die onze grenzeloosheid luider zullen laten klinken,
nogmaals luider. La lutte continue. Laat dit lied niet los. Blijf bij me na
de ochtendseks ik geef je koffie. Het is niet meer strafbaar om ja ik wil je
in het Vondelpark te zeggen in het donker en negen maanden later een
tweeling te baren die we Heckler en Koch zullen noemen.

De waarschijnlijkheid dat een rijke man in de hemel zal komen is kleiner
dan dat een kameel door het oog van een naald zal kruipen.

Jezus wat houd ik van je. Ik gebruik zijn naam niet ijdel en toch – alles is
ijdelheid. Behalve dit. Behalve wij.

Er is niets nieuws onder de zon en morgenochtend komt iets op en dit is
een opstand en dit is een wederopstand.

Ik vertrouw je nu de stilte toe.

Laat alleen dit lied niet los.

Deze dichtbundel verschijnt in januari 2020

MALCOLM GLADWELL

Foto: © Celeste Sloma

Malcolm Gladwell is journalist bij *The New Yorker* en maker van de populaire podcast *Revisionist History*. Van hem verschenen onder andere *Uitblinkers*, *Het beslissende moment* en *Intuïtie*.

PRATEN MET VREEMDEN

***Praten met vreemden* in het kort:**

In *Praten met vreemden* laat Malcolm Gladwell zien dat het regelmatig misgaat als we geconfronteerd worden met onbekenden. Van de Cubaanse spion die jarenlang ongestoord in het Pentagon kon blijven werken tot de onterechte veroordeling van Amanda Knox en de sympathie die de Britse premier Chamberlain opvatte voor Hitler: steeds weer blijkt dat we totaal niet toegerust zijn om vreemden open en onbevooroordeeld tegemoet te treden. We schatten mensen verkeerd in, herkennen leugens vaker niet dan wel, interpreteren gezichtsuitdrukkingen niet goed en blijven hangen in onze eerste indruk. En de conflicten en het onbegrip die daar het gevolg van zijn, hebben een diepgaand effect op onszelf en op de hele maatschappij.

Praten met vreemden is een intellectueel avontuur waarin de auteur ons meeneemt op een reis langs verwarrende ontmoetingen, ingewikkelde puzzels en fatale misverstanden. Hij analyseert waar het misgaat en leert ons zo steeds iets meer over de ander – maar vooral ook over onszelf. Een meeslepende gids voor moeilijke tijden.

EEN KLASSIEKE
GLADWELL OVER
EEN VAN DE
BELANGRIJKSTE
THEMA'S VAN
ONZE TIJD

DE KONINGIN VAN CUBA

In de vroege jaren negentig sloegen duizenden Cubanen op de vlucht voor het regime van Fidel Castro. Ze improviseerden van binnenbanden, metalen vaten, houten deuren en allerlei losse onderdelen boten bij elkaar en ondernamen de wanhopige reis van 145 kilometer over de Straat van Florida naar de Verenigde Staten. Volgens een schatting overleden 24 000 mensen bij zulke pogingen. Het was een regelrechte humanitaire ramp. Om de situatie te verlichten richtte een groep Cubaanse immigranten in Miami *Hermanos al Rescate* op – de Reddende Broederschap. Ze scharrelden een geïmproviseerde luchtmacht van eenmotorige Cessna Sky-masters bij elkaar waarmee ze vluchten uitvoerden boven de Straat van Florida. Als ze vluchtelingen zagen, gaven ze hun coördinaten door aan de kustwacht. De *Hermanos* redden duizenden levens en werden helden.

De broeders werden steeds ambitieuzer. Ze vlogen tot in het luchtruim van Cuba en dropten folders boven Havana waarin ze de Cubaanse bevolking aanspoorden zich te verzetten tegen Castro's regime. De Cubaanse regering, die al in verlegenheid was gebracht door het vertrek van talloze inwoners, was woedend. De spanningen liepen hoog op en bereikten een climax op 24 februari 1996. Die middag vertrokken drie vliegtuigen van *Hermanos al Rescate* naar de Straat van Florida. Toen ze de Cubaanse kustlijn naderden, werden twee van de vliegtuigen neergeschoten door twee MiG-jachtvliegtuigen van de Cubaanse luchtmacht, waarbij de vier inzittenden allen de dood vonden.

De respons op de aanval kwam onmiddellijk. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties nam een motie aan waarin de Cu-

baanse regering werd veroordeeld. President Clinton, duidelijk aangeslagen, hield een persconferentie. De Cubaanse immigrantenbevolking in Miami was woedend. Omdat de twee vliegtuigen waren neergeschoten toen ze zich nog in het internationale luchtruim bevonden, stond de aanval gelijk aan een oorlogsdaad. Het gesprekje tussen de twee Cubaanse piloten werd vrijgegeven aan de pers:

‘We hebben hem geraakt, *cojones*, we hebben hem geraakt.’

‘We hebben ze uitgeschakeld, *cojones*.’

‘We hebben ze geraakt.’

‘Die klootzakken.’

‘Zie je waar we ze hebben uitgeschakeld?’

‘Die klootzak komt niet meer met ons sollen.’

En dan, als een van de MiG's de tweede Cessna op de korrel heeft genomen: ‘Het vaderland of de dood, stelletje klootzakken.’

Maar tijdens de controverse nam het verhaal een wending. De Amerikaanse admiraal in ruste Eugene Carroll werd geïnterviewd door CNN. Carroll genoot in Washington veel aanzien. Hij had leidinggegeven aan alle Amerikaanse strijdkrachten in Europa, waar hij 7000 wapens tot zijn beschikking had. Hij vertelde dat hij en een groepje militaire analisten, kort voordat de vliegtuigen van *Hermanos al Rescate* waren neergeschoten, een aantal Cubaanse topfunctionarissen had ontmoet.

CNN: Admiraal, zou u willen vertellen wat er is gebeurd tijdens uw reis naar Cuba, met wie u heeft gesproken en wat u te horen kreeg?

Carroll: We werden ontvangen door het ministerie van Defensie. Generaal Rosales del Toro... We reisden rond en

inspecteerden Cubaanse bases, scholen, de nucleaire elektriciteitscentrale in aanbouw, dat soort dingen. In onze lange gesprekken met de generaal en zijn staf kwamen de vluchten over Cubaans grondgebied van Amerikaanse vliegtuigen ter sprake; geen vliegtuigen van de overheid, maar privévluchtelingen uit Miami. Ze vroegen ons: 'Wat zou er gebeuren als we zo'n vliegtuig zouden neerschieten? Want dat kunnen we natuurlijk.'

Carroll had die vraag van zijn gastheren geïnterpreteerd als een nauwelijks verholen dreigement. Het interview ging verder:

CNN: Aan wie heeft u die informatie na uw terugkeer doorgespeeld?

Carroll: Zodra we afspraken konden maken, hebben we de situatie besproken... met medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken en van de Defense Intelligence Agency.

De Defense Intelligence Agency – de DIA – is naast de CIA en de NSA de derde tak van de Amerikaanse trojka van inlichtingendiensten. Als Carroll had gesproken met BuZa en de dia had hij het Cubaanse dreigement doorgegeven aan de hoogste echelons van de Amerikaanse overheid. En hadden het ministerie en de DIA de waarschuwing ter harte genomen? Hadden ze maatregelen genomen om Hermanos al Rescate te laten stoppen met hun roekeloze vluchten boven Cubaans grondgebied? Dat was duidelijk niet gebeurd.

Carrolls opmerkingen kwamen in kringen van beleidsmakers in Washington hard aan. Dit was een gênant verhaal. De vliegtuigen waren op 24 februari neergeschoten. Car-

roll had op 23 februari aan het ministerie van Buitenlandse Zaken en de DIA doorgegeven wat hem in Cuba was verteld. Een prominente insider had dus de dag vóór het incident met Amerikaanse functionarissen gesproken om duidelijk te maken dat de Cubanen hun geduld met Hermanos al Rescate waren verloren, maar zijn waarschuwing werd genegeerd. Wat was begonnen als een Cubaanse wandaad werd nu een verhaal over Amerikaanse diplomatieke incompetentie.

CNN: Maar het ging toch om ongewapende burgervliegtuigen?

Carroll herhaalde wat men hem in Havana had verteld.

Carroll: Dat ligt gevoelig. Waar waren de vliegtuigen? Wat deden ze? Ik zal u een analogie geven. Stel dat er Mexicaanse vliegtuigen over San Diego vliegen en folders droppen waarin ze oproepen tot een opstand tegen gouverneur Wilson van Californië. Hoe lang zouden we zulke vluchten tolereren als we er al tegen hadden gewaarschuwd?

Fidel Castro kreeg op CNN niet de gelegenheid om zijn positie toe te lichten. Dat hoefde ook niet. Dat had de admiraal al voor hem gedaan.

[...]

Zijn er aspecten van het verhaal over admiraal Carroll en het Cubaanse schietincident die je merkwaardig voorkomen? Wat mij betreft hangt het van toevalligheden aan elkaar.

- 1 De Cubanen plannen een doelbewuste moordaanslag op Amerikaanse

staatsburgers die in het internationale luchtruim vliegen.

- 2 Toevallig waarschuwt een vooraanstaande militaire insider precies de dag voor de aanslag Amerikaanse functionarissen over de mogelijkheid van zo'n actie.
- 3 En dan pakt het ook nog eens zo uit dat diezelfde insider de dag na de aanslag de kans krijgt om de Cubaanse positie toe te lichten op een gerespecteerde nieuwszender.

De timing van deze drie gebeurtenissen is net iets te perfect, vind je niet? Als je voor een pr-bedrijf werkte en de gevolgen van een controversiële actie wilde temperen, zou je dit scenario bedenken. Je zou onmiddellijk een ogenschijnlijk neutrale expert laten zeggen: 'Ik had ze gewaarschuwd!'

Zo dacht de militaire analist Reg Brown er in de dagen na het incident ook over. Brown werkte voor de afdeling Latijns-Amerika van de DIA. Het was zijn taak om te begrijpen hoe de Cubaanse inlichtingendiensten Amerikaans beleid probeerden te beïnvloeden. Brown, die alert moest zijn op alle nuances, subtiliteiten en onverklaarbare toevalligheden die andere mensen negeren, kon zich niet onttrekken aan het gevoel dat de Cubanen de crisis in scène hadden gezet.

Zo bleek dat de Cubanen een bron hadden binnen Hermanos al Rescate, de piloot Juan Pablo Roque, die de dag voor de aanslag was verdwenen en weer was opgedoken in Castro's nabijheid, in Havana. Het was duidelijk dat Roque zijn Cubaanse bazen had verteld dat de Hermanos iets van plan waren op de 24e. Brown kon zich met die kennis op zak nauwelijks voorstellen dat de datum waarop men Carroll had bijgepraat

toeval was. Het lag voor de hand dat de Cubanen met het oog op maximale publicitaire impact wilden dat de waarschuwing een dag voor het incident werd doorgevoerd. Dan konden het ministerie van Buitenlandse Zaken en de DIA zich niet aan het probleem onttrekken door te zeggen dat de waarschuwing vaag was of dat ze die lang geleden hadden binnengekregen. Carrolls woorden lagen zo ongeveer voor hun neus op de dag dat de piloten opstegen in Miami.

Brown vroeg zich af wie de ontmoeting had geregeld. En wie had 23 februari uitgekozen? Hij verrichtte het nodige spoorwerk en stuitte verrassend genoeg op de naam van zijn DIA-collega Ana Belen Montes, een echte ster. Ze was al verschillende malen gepromoveerd, had bijzondere carrièrekansen gekregen en was overladen met lof en bonussen. Iedereen vond haar geweldig. Ze was van het ministerie van Justitie naar de DIA overgekomen, waar een van haar supervisors haar had beschreven als de beste medewerker die hij ooit had gehad. Ze had een medaille ontvangen van CIA-directeur George Tenet. Ze werd in de inlichtingengemeenschap 'de koningin van Cuba' genoemd.

De weken verstreken en Brown wist zich geen raad. Het was een enorme stap om een collega van verraad te beschuldigen op basis van semiparanoïde speculaties, zeker als de collega in kwestie iemand was van Montes' statuut. Uiteindelijk raadpleegde Brown een collega die was getrouwd met Scott Carmichael, die binnen de DIA aan contraspionage deed.

'Hij kwam me opzoeken en we hebben tijdens de lunchtijd door de buurt gewandeld,' herinnert Carmichael zich over zijn eerste ontmoeting met Reg Brown. 'Hij

heeft nauwelijks over Montes gesproken, want hij wreef zich steeds maar in de handen en zei “Mijn God. Ik wil geen fout maken.”

Langzaam kreeg Carmichael hem aan de praat. Brown had in de late jaren tachtig een rapport geschreven waarin hij gedetailleerd inging op de betrokkenheid van hoge Cubaanse functionarissen bij internationale drugssmokkel. ‘Hij noemde een aantal hooggeplaatste Cubanen die er rechtstreeks bij betrokken waren en had veel details: vluchten, data, tijden, plaatsen, wie wat met wie deed, alles wat je maar wilt,’ vertelde Carmichael. Maar een paar dagen voordat Browns rapport werd vrijgegeven hadden de Cubanen iedereen die in zijn rapport werd genoemd laten doodschieten. Vervolgens hadden ze het hele verhaal ontkend. ‘Reg had iets van: “Wat is hier verdomme gebeurd?” Er was een lek.’

Hij was er paranoïde van geworden. In 1994 hadden twee overgelopen Cubaanse medewerkers van de inlichtingendienst een soortgelijk verhaal verteld: de Cubanen hadden een mol die hoog was opgeklommen in de Amerikaanse inlichtingengemeenschap. Brown zei tegen Carmichael: ‘Wat moet ik ervan denken? Ik heb toch goede redenen om achterdochtig te zijn?’

Hij vertelde Carmichael over iets anders wat zich had voorgedaan tijdens de crisis met de vliegtuigen van *Hermanos al Rescate*. Montes werkte in het kantoor van de DIA in Fort Bolling in de wijk Anacostia van Washington D.C. Toen de vliegtuigen uit de lucht waren geschoten, werd ze naar het Pentagon geroepen. Als vooraanstaand Cuba-expert was haar aanwezigheid in de situation room gewenst. Het incident vond plaats op een zaterdag. De volgende avond belde

Brown het Pentagon en vroeg naar Montes.

‘Hij vertelde me dat er een vrouw had opgenomen die had gezegd dat Ana was vertrokken,’ zegt Carmichael. Montes was geagiteerd geraakt van een telefoontje eerder die dag. Ze had tegen iedereen gezegd dat ze moe was, dat er niets aan de hand was, en dat ze naar huis ging.

Dat vond Reg volstrekt onvoorstelbaar.

Het ging zo tegen onze cultuur in dat hij het niet kon geloven. Iedereen begrijpt dat je er in zo’n crisis bij wordt geroepen omdat je kennis hebt die kan bijdragen aan het besluitvormingsproces. In het Pentagon bleef je beschikbaar tot ze zeiden dat je weg mocht. Dat weet iedereen. Als iemand op dat niveau jou erbij haalt omdat de Noord-Koreanen opeens een raket hebben afgevuurd op San Francisco, besluit je niet zomaar naar huis te gaan omdat je moe bent of trek hebt. Dat begrijpt iedereen. Toch had ze dat gedaan. Reg kon er met zijn hoofd niet bij.

Als Montes inderdaad voor de Cubanen werkte, dacht Brown, wilden haar werkgevers wanhopig graag van haar horen hoe het er in de situation room aan toeling. Had ze die avond een afspraak gehad met haar begeleiders? Het was allemaal nogal ver gezocht; vandaar Browns twijfels. Maar er bestonden wel degelijk Cubaanse spionnen. Dat wist hij. En deze vrouw had zomaar een persoonlijk telefoongesprek gevoerd en was vertrokken tijdens wat voor een Cuba-specialiste als Montes de grootste crisis van een generatie was. En dan was ze ook nog eens degene geweest die had geregeld dat admiraal Carroll op de hoogte werd gebracht.

Brown vertelde Carmichael dat de Cubanen al jaren graag een vliegtuig van Hermanos al Rescate hadden willen neerhalen. Ze hadden het niet gedaan omdat ze wisten hoe provocerend het zou zijn. Zo'n incident zou zelfs kunnen dienen als het voorwendsel dat de vs nodig had om Fidel Castro af te zetten of een inval op touw te zetten. Die prijs hadden de Cubanen er niet voor over, tenzij ze een manier konden bedenken om de publieke opinie om te buigen in hun voordeel.

En toen ontdekte hij dat Ana niet alleen een van de mensen was die met admiraal Carroll in die kamer had gezeten, maar dat zij de bijeenkomst had georganiseerd. Hij zag die informatie en zei: 'Godverdomme, dit is Cubaanse contra-spionage om het verhaal te spinnen, en Ana zat achter de ontmoeting met Carroll. Wat heeft dit in vredesnaam te betekenen?'

Zo ging het maanden door. Brown bleef volhouden. Uiteindelijk haalde Carmichael Montes' dossier erbij. Ze had haar meest recente leugendetector test met vlag en wimpel gehaald. Ze had geen geheim alcoholprobleem en er stonden geen onverklaarbare bedragen op haar bankrekening. Er gingen geen bellen rinkelen. 'Toen ik haar veiligheidsdossiers en persoonlijke dossiers had gezien, dacht ik dat Reg de plank ver missloeg,' zei Carmichael. 'Ik zag haar als de volgende directeur van de DIA. Ik vond haar fantastisch.' Hij liet haar komen. Hij wist dat hij nauwgezet te werk moest gaan als hij een onderzoek wilde rechtvaardigen op basis van speculatie. Hij zag Reg Brown 'horendol' worden. Hij

moest weten of Browns argwaan terecht was om 'alles op papier zetten wat er maar te vinden was', want zodra bekend werd dat Montes onder verdenking stond, zou hij 'een hele bak stront over zich heen krijgen'.

Hij maakte een afspraak met Montes en ontmoette haar in een vergaderzaaltje in Fort Bolling. Ze was aantrekkelijk, intelligent en slank, met kort haar en scherpe, bijna strenge gelaatstreken. Carmichael was onder de indruk. 'Ze ging vlak naast me zitten, misschien zo ver bij me vandaan,' – hij hield zijn handen een meter bij elkaar vandaan – 'aan dezelfde kant van de tafel. Ze sloeg haar benen over elkaar. Dat deed ze vast niet expres. Ze wilde het zich gewoon gemakkelijk maken. Ik houd van mooie benen. Dat kan ze niet hebben geweten, maar ik houd van benen, dus ik keek even naar beneden.'

Hij vroeg naar de ontmoeting met admiraal Carroll. Ze had een antwoord. Het was niet haar idee geweest. De zoon van iemand die ze bij DIA kende zat in het gezelschap dat met Carroll naar Cuba was gereisd, en na afloop was ze gebeld. Carmichael: 'Ze zei: "Ik kende zijn vader, zijn vader belde me en zei: "Hé, als je geïnteresseerd bent in het laatste nieuws uit Cuba, moet je eens met admiraal Carroll praten." Toen heb ik Carroll gebeld, en we keken naar onze agenda's en besloten dat 23 februari ons allebei goed uitkwam, dus die datum werd het.'"

Carmichael bleek de betreffende medewerker van de DIA te kennen. Hij vertelde Montes dat hij diegene zou bellen om te horen of haar verhaal klopte. 'Vooral doen,' zei ze.

En hoe zat het met dat telefoontje in de situation room? vroeg hij haar. Ze zei dat ze zich geen telefoontje kon herinneren, en

Carmichael had de indruk dat ze de waarheid sprak. Het was een doldwaze, hectische dag geweest, en het was al negen maanden geleden. Maar waarom was ze zo vroeg vertrokken?

Ze zei: 'Inderdaad, ik ben weggegaan.' Dat gaf ze meteen toe. Ze ontkende het niet. Dat zou juist verdacht zijn geweest. Ze zei: 'Ik ben die dag inderdaad wat eerder vertrokken. Het was een zondag, weet je, de cafetaria's in het gebouw waren gesloten. Ik ben een moeilijke eter. Ik heb last van allergieën, dus ik eet nooit uit automaten. Ik was daar al sinds zes uur 's ochtends, en het was al... acht uur 's avonds. Ik verging van de honger, er gebeurde niets, ze hadden me niet nodig, dus ik besloot naar huis te gaan om iets te eten.' Dat klonk overtuigend. Echt.

Na het gesprek besloot hij te controleren of haar antwoorden klopten. De datum van de afspraak met Carroll leek echt toeval te zijn. De zoon van haar vriend was inderdaad met Carroll naar Cuba geweest.

Ik ontdekte dat ze inderdaad last van allergieën had, dat ze nooit uit automaten at, dat ze altijd heel kieskeurig was over wat ze at. Ik dacht: ik ben ook wel eens op een zondag in het Pentagon geweest. Dan is het cafetaria niet open. Ze had de hele dag niet gegeten, dus ze is naar huis gegaan. Ik vond het wel logisch klinken. Dus wat had ik nou aan bewijs? Ik had helemaal niets. Jammer dan.

Carmichael vertelde Brown dat hij zich geen zorgen moest maken en wijdde zich weer aan andere zaken. Ana Montes kon gewoon

verder met haar werk. Alles was vergeven en vergeten totdat vier jaar later, in 2001, bleek dat Montes elke avond als ze thuiskwam alles wat ze die dag te weten was gekomen op papier zette en naar Havana stuurde.

Ze was al vanaf haar eerste dag bij de DIA een Cubaanse spionne.

[...]

Montes' jongere broer Tito, die voor de FBI werkte, wist van niets. Haar zus werkte ook voor de FBI en had een sleutelrol gespeeld bij de ontmanteling van een Cubaanse spionnenring in Miami. Ook zij wist van niets. Montes' vriend werkte ook voor het Pentagon. Hij was – geloof het of niet – gespecialiseerd in Latijns-Amerikaanse spionage. Het was zijn werk om spionnen te vinden, spionnen zoals zijn vriendin. Hij wist van niets. Toen Montes eindelijk werd gearresteerd, riep de chef van haar afdeling haar collega's bij elkaar om het nieuws te vertellen. Sommige mensen huilden van ongeloof. De DIA had psychologen laten aanrukken om de medewerkers bij te staan. Montes' supervisor was kapot. Niemand had iets vermoed. Ze had op haar werkplek een citaat opgehangen uit Shakespeares Henry v. Op ooghoogte, waar iedereen het kon zien:

De vorst weet alles van hun boze plannen

Door onderschepping waar ze niet van dromen.

Of simpeler gezegd: de koningin van Cuba weet alles van de plannen van de vs dankzij middelen waar iedereen om haar heen niet van droomt.

Het is met spionnen niet eens zo dat ze briljant zijn. Het probleem zit in ons.

Dit boek verschijnt in oktober 2019

SOHAILA ABDULALI

In juni verscheen een bijzonder boek, Waar we over praten als we over verkrachting praten. Een boek met een heftig onderwerp dat auteur Sohaila Abdulali met een zekere lichtheid bespreekbaar weet te maken. Zij beantwoordt de urgente vraag: waarom moeten we het eigenlijk over verkrachting hebben?

ZONDER
TERUGHOUDENDHEID
MAAR TOCH SUBTIEL
LEGT ABDULALI DE
COMPLEXITEIT VAN
SEKSUEEL GEWELD
BLOOT

Foto: © Tom Unger

Sohaila Abdulali werd geboren in Mumbai. Ze studeerde economie en sociologie aan Brandeis University en communicatiewetenschap aan Stanford University. Ze schreef diverse kinderboeken, korte verhalen en twee romans.

WAAR WE OVER PRATEN ALS WE OVER VERKRACHTING PRATEN

Waar we over praten als we over verkrachting praten in het kort:

Als tiener werd Sohaila Abdulali slachtoffer van een groepsverkrachting in Mumbai. Verontwaardigd over de oorverdovende stilte rondom seksueel geweld schreef ze een artikel voor een Indiaas vrouwenblad over haar ervaring. Dertig jaar later dook dit artikel ineens op in de sociale media en ging het wereldwijd viral. Abdulali houdt zich al decennialang professioneel bezig met het onderwerp. Verhalen van overlevende, internationaal onderzoek en haar eigen ervaring vormen de basis van *Waar we over praten als we over verkrachting praten*. Ze onderzoekt hoe we over seksueel misbruik denken, wat we erover zeggen, wat we er níét over zeggen en wat we volgende generaties willen meegeven. 'Verkrachting trekt niet alleen het licht weg uit het leven van de slachtoffers, maar ook uit elk zinnig gesprek over dit thema. Ik wil weer wat licht binnenlaten,' schrijft Abdulali. Onbevreesd en bedachtzaam geeft ze de aanzet tot een gesprek dat we met elkaar moeten voeren.

'Abdulali schrijft alsof ze een gesprek met je voert, met een lichtheid die de ernst van haar onderwerp geenszins tekortdoet, maar het wel mogelijk maakt om dit taboeonderwerp onder ogen te zien. Een belangrijk boek met een belangrijke doelstelling: het voeren van een betekenisvol en weldoordacht gesprek.'

– Booklist

INTERVIEW MET SOHAILA ABDULALI

DOOR: MAARTJE LATERVEER

In 1980 gaat Sohaila Abdulali met haar vader en oma terug naar India voor de zomer. Ze wonen sinds kort in de Verenigde Staten, waar ze na de zomer zal gaan studeren. Op een warme avond in juli gaat ze op stap met haar goede vriend Rashid. Ze hebben een kilometer of drie gelopen van haar huis in Chembur, een welvarende voorstad van Mumbai, als ze aan de voet van een berg gaan zitten om even uit te rusten. Vanuit het niets duiken vier mannen op die beginnen te schreeuwen en te slaan. Ze hebben een hakmes bij zich en dwingen de twee de berg op, waar ze een helse nacht tegemoetgaan die hun leven voorgoed zal veranderen.

De mannen trekken Rashids broek naar beneden en dreigen hem te castreren als Sohaila niet doet wat ze willen. Als ze schreeuwend worden gescheiden, weet ze dat Rashids leven afhangt van haar. Ze ziet ook in dat haar weerstand geen enkele zin heeft. Haar belagers zijn niet onder de indruk van haar slaan en schoppen, en evenmin van haar verbale protest als ze haar tegen de grond hebben gewerkt. Dus ze laat de mannen tekeergaan. Ze verkrachten haar om de beurt, achter elkaar, en nog een keer – ze heeft zo veel pijn dat ze de tel kwijtraakt. Het lijken jaren van marteling, zal ze later schrijven in een onthutsend artikel in *Manushi*, een Indiaas tijdschrift. Nog veel later, als ze een succesvolle schrijfster in Amerika is met een gezin en gewoon geluk, zal dat artikel weer op haar pad komen en leiden tot een nieuw

artikel in *The New York Times*. Maar daar op die berg is het artikel nog niet meer dan een gedachteoefening – denken aan hoe ze het straks allemaal zal opschrijven, is het enige wat haar die nacht in leven houdt.

Sohaila Abdulali beschrijft dit allemaal summier, bijna laconiek in haar boek, *Waar we over praten als we over verkrachting praten*, dat eind vorig jaar in Amerika verscheen en nu in het Nederlands is vertaald. Abdulali reist sindsdien de hele wereld over en is ook in Nederland geweest voor een paar optredens. Haar missie: het debat over verkrachting veranderen. Er zijn wereldwijd zo veel vrouwen en kinderen slachtoffer van seksueel geweld dat de Verenigde Naties spreken van een epidemie. En toch belanden maar weinig verkrachters achter de tralies, niet in de laatste plaats omdat hun slachtoffers geen aangifte durven te doen uit angst niet geloofd te worden, of uit schaamte, of omdat ze überhaupt niet beseffen dat ze zijn verkracht. Het is tijd, zegt Abdulali, dat we verkrachting als misdaad gaan zien en als zodanig berechten. ‘Wij hebben een collectieve verantwoordelijkheid om een cultuur te creëren waarin de schuld niet bij slachtoffers wordt gelegd, maar bij de daders.’

Waarom wilde u dit boek nu schrijven, meer dan dertig jaar nadat u zelf slachtoffer werd van een groepsverkrachting?

‘Ik ben altijd gefascineerd geweest door het onderwerp. Ik heb er een scriptie over

geschreven en jarenlang in een crisiscentrum gewerkt voor slachtoffers van verkrachting. Ik dacht dat ik er wel klaar mee was, tot ik eind 2012 een bericht kreeg via Facebook van iemand die mijn artikel uit *Manushi* doorstuurde. Heel India was in rep en roer door de verkrachting van Jyoti Singh (de Indiase student die in december 2012 in Delhi door zes mannen werd verkracht in een bus en twee weken later stierf aan haar verwondingen, ML) en mijn artikel werd opgediept uit de archieven. Ineens was ik overal op Facebook. Ik was in shock, ik wilde niet gezien worden als die vrouw die ooit verkracht was. Er waren een heleboel mensen in Amerika die er niet eens van wisten, inclusief mijn eigen dochter.'

Wij hebben een collectieve verantwoordelijkheid om een cultuur te creëren waarin de schuld niet bij slachtoffers wordt gelegd, maar bij de daders.

Toch besloot u er een artikel in *The New York Times* aan te wijden.

'Ja, ik wilde de controle terugkrijgen. Als ik dan toch in het debat werd getrokken, dan op mijn manier. Bovendien kon ik nu een beter artikel schrijven dan toen, dus dat deed ik. Prompt belde de ene uitgever na de andere. Of ik geen memoires wilde schrijven. Dat wilde ik niet. Het zou niet oprecht zijn om een autobiografie te schrijven als verkrachtingsslachtoffer, want het is niet het grootste in mijn leven. Maar toen was er een redacteur die zei: 'Je bent al zo lang met dit onderwerp bezig, professioneel en persoonlijk, misschien kun je een boek schrijven over de manier waarop we wel en niet over ver-

krachting praten.' Van dat idee raakte ik wél enthousiast.'

Hoe was het om het boek te schrijven?

'Het onderwerp is moeilijk en zwaar en complex, en ik ben allesbehalve zwaar op de hand. Ik ben vrij luchthartig eigenlijk, een gelukkige vrouw – dat wilde ik er ook in stoppen. Maar ik wilde niet de suggestie

wekken dat ik het onderwerp niet serieus nam. Dat was een uitdaging. En het verruimde mijn blik. Ik hoorde de verhalen van slachtoffers met wie het ondanks hun ervaringen met seksueel geweld prima ging. Ik besepte dat ik niet speciaal was. Er zijn

heel veel mensen die een verkrachting overleefden en niettemin een gelukkig leven leiden.'

Gaf het u nieuwe inzichten?

'Meer een herinnering aan het feit dat je het misschien wel redt na een verkrachting, maar dat het hard werken is. Hoe goed je ook herstelt, je kunt niet "ontverkracht" worden. De schade is zo groot.'

De vier mannen kunnen niet besluiten of ze Sohaila en Rashid zullen vermoorden of laten gaan. Ze begint als een gek te praten, over liefde en compassie, ze begint over menselijkheid en het feit dat ze een mens was en zij ook, diep van binnen. Uiteindelijk laten ze hen gaan, maar niet zonder een preek over wat een immorele hoer ze wel niet is, om zo alleen op stap te gaan

met een jongen. ‘Dat leek ze nog het meest boos te maken’, schrijft ze in *Manushi*. ‘Ze verkrachtten me alsof ze me een dienst bewezen, ze leerden me een lesje.’

Gingen ze vrijuit?

‘Ja. Mijn vader deed alles wat je moet doen bij iemand die verkracht is: luisteren, vragen wat ik nodig had, me geloven. Maar de politie geloofde me niet, zelfs al had ik zichtbare verwondingen. Anderen reageerden in de trant van: wat niet weet, wat niet deert. Ze wilden het onder het tapijt vegen. Waarom was je daar ook, vroegen ze. Ik moest een verklaring ondertekenen waarin ik stelde niet verkracht te zijn. Ik moest wel, anders zou ik “voor mijn eigen veiligheid” zijn opgenomen in een gesloten inrichting.’

Zoals u schrijft: verkrachting is de enige misdaad die het slachtoffer onherstelbaar beschadigt, maar desondanks niet wordt beschouwd als erg genoeg om als zodanig bestraft te worden.

‘Ja, het is verbazingwekkend hoezeer we het bagatelliseren en zeggen: ach ja, dat is gewoon wat jongens doen. We zouden het serieus moeten nemen, en dan doel ik niet op de manier waarop dat nu gaat. In India wordt verkrachting gezien als een schande voor de vrouw, een smet op het blazen van haar familie.’

Ook in het Westen zijn er voorbeelden van verkrachtingen waarbij de schande bij de vrouw wordt gelegd – had ze maar niet zo’n kort rokje moeten dragen, en geen string, had ze daar maar niet alleen moeten fietsen.

‘Klopt. We stoppen de ernst nooit waar hij hoort. Toen ik dit boek schreef, vroegen veel mensen me of ik niet bang was om dit allemaal op te rakelen, vanwege de schaamte die dat weer zou oproepen. Maar ik heb nooit schaamte gevoeld. Toen niet, en nu niet. De schaamte hoort mij niet toe, maar de daders.’

Abdulali was al een paar maanden bezig met haar boek toen de #MeToo-beweging opkwam en het heikele thema van seksueel misbruik wereldwijd op de kaart zette.

U schrijft dat u met een zekere scepsis naar de #MeToo-hype kijkt. Hoe komt dat?

‘Allereerst ben ik een voorstander van de beweging, het was hoog tijd dat het gebeurde en het is goed dat mensen er nu over praten. Ik denk alleen dat we onszelf voor de gek houden als we denken dat we hiermee een werkelijke revolutie bewerkstelligen. Het is niet genoeg. Het is geweldig dat slachtoffers online steun vinden – ik wou dat ik dat had gehad op mijn 17de, dat had een wereld van verschil gemaakt. Niemand hoeft zich nog alleen te voelen en dat is een groot goed. Maar soms heb ik de indruk dat we te veel vertrouwen op de macht van sociale media. Twitter verandert niet daadwerkelijk iets.’

Wat wel?

‘Wetten. We hebben seksuele intimidatie en geweld al te lang gedoogd en gebagatelliseerd en we zouden ze veel meer moeten bestraffen. Het is moeilijk ze ineens als een echte misdaad te zien en het is eng te bedenken dat het overal om ons heen gebeurt en dat in principe iedere man er-

voor kan kiezen een vrouw aan te randen. Maar laten we in plaats daarvan nadenken over de vraag hoe iemand ervoor kan kiezen het niet te doen.'

Zoals in Zweden, waar seks zonder toestemming nu strafbaar is, of zoals bij ons, waar een nieuwe verkrachtingswet op tafel ligt waarbij niet meer per se sprake hoeft te zijn van geweld?

'Ik denk dat zulke wetten een stap in de goede richting zijn, al is het maar omdat we al zo lang de verkeerde kant op hebben gekeken zonder überhaupt te praten over toestemming. Maar geen van deze wetten is perfect. Er zijn zat vrouwen die ja zeggen omdat ze voor hun gevoel al te ver zijn gegaan en geen nee meer durven zeggen. En waar zeg je ja tegen? Wat is seks? Als je niet fundamenteel de culturele mentaliteit verandert, dan zijn wetten niet genoeg.'

Hier ziet u een belangrijke rol voor opvoeding.

'Zeker. Seksuele voorlichting gaat veelal niet verder dan geboortebepierking, technieken en soa's. Meisjes horen dat het pijn doet om je maagdelijkheid te verliezen, terwijl jongens geloven dat het een spannend avontuur is. En dan is er nog de mythe dat mannen zich na een bepaald punt niet meer kunnen beheersen en dat het aan de vrouw is om dat punt voor te zijn. Als dat is hoe je seks presenteert, hoe ga je dat dan scheiden van verkrachting? Iedere man kan zeggen: jij verleidde me, en toen was het te laat. We moeten kinderen leren dat seks ook leuk moet zijn voor meisjes en dat er iets niet klopt als dat niet het geval is.'

In Nederland hebben we een politicus die zegt dat als vrouwen nee zeggen, ze eigenlijk ja bedoelen en je gewoon een beetje moet pushen. Wat zou u tegen hem zeggen?

'Ik zou hem vragen waar hij de gave vandaan haalt om te bepalen dat hij beter weet wat een vrouw wil dan zijzelf. Dit soort mannen zegt feitelijk dat het niet uitmaakt wat een vrouw zegt, en dat is heel gevaarlijk. Het sterkt mannen in de overtuiging dat ze recht hebben op het lichaam van een vrouw. Des te meer reden om vrouwen en kinderen te leren hoe je duidelijk kunt zijn over wat je wel en niet wilt.'

En mannen, kunnen die nog iets leren?

'Dat hebben ze al gedaan. Dat is wel revolutionair aan de hashtag #MeToo: die heeft mannen in de gelegenheid gesteld verhalen van vrouwen te horen die ze anders niet vertellen, of alleen aan elkaar. Veel mannen hebben de beste bedoelingen en hadden geen idee van de omvang van het probleem. Nu wel, en hopelijk beseffen ze dat het leven er ook voor hen beter op wordt als dat probleem niet meer bestaat. Ik had lang geleden een vriendje dat zei: 'Ik wou dat aanranding niet bestond, dan zou ik me vrij voelen om op een vrouw af te stappen en te zeggen hoe mooi ze is. Dat doe ik nu niet, omdat ik niet bedreigend wil overkomen.' Als de dreiging weg is, kunnen we allemaal een veel sexier leven leiden.'

Dit interview verscheen eerder in de Volkskrant, het boek is reeds verschenen

IAN URBINA

Foto: © Jabin Botsford

Ian Urbina is een Amerikaanse onderzoeksjournalist voor *The New York Times*. Hij werd onderscheiden met een Pulitzerprijs. Voor dit boek voer hij mee op visserijschepen en reisde hij naar Afrika, Europa en Azië.

DE JUNGLE OP ZEE

SPECTACULAIRE PAGETURNER
OVER STRAFFELOOSHEID OP
ZEE, VERTELD DOOR EEN
ONBEVREESDE REPORTER

De jungle op zee in het kort:

Geen plek op aarde is zo wetteloos als de oceaan. Criminelen en bedrijven kunnen daar bijna overal mee weggkomen, wat dus ook gebeurt. Maar dankzij *De jungle op zee* van Ian Urbina, winnaar van de Pulitzerprijs, kan niemand meer weggijken. De onverschrokken Urbina reisde jarenlang over de wereld om verslag te doen van onopgeloste moorden, piraterij, moderne slavernij aan boord van grote schepen en ernstige milieumisdrijven, zoals overbevissing en vervuiling. Hij laat overtuigend zien dat zulke misdaden straffeloos worden gepleegd. Er zijn niet alleen veel menselijke slachtoffers, maar ook de planeet is de dupe van de illegale visserij, het dumpen van olie en oorlogsafval als mosterdgas en zeemijnen. Deze pageturner geeft voor het eerst een schokkend beeld van de criminaliteit op onze zeeën.

De pers over *De jungle op zee*:

‘Urbina biedt een verbluffende en veront-
rustende kijk op de misdaad op zee.’

– Peter Neill, directeur van het World
Ocean Observatory

De jacht was drie dagen geleden geopend en kapitein Peter Hammarstedt tuurde ingespannen naar zijn radarscherm. Sinds hij zijn schip, de Bob Barker, de haven van de Australische stad Hobart uit had geloodst, had hij onafgebroken dit uitgestorven deel van de Antarctische wateren afgezocht, speurend tussen de ijsbergen aan de horizon van de Zuidelijke IJsee. Nu stond hij op 17 december 2014 's avonds op de brug en gleden er drie rode puntjes over de radar. Hij bekeek ze eens goed. Twee puntjes bewogen langzaam mee met de stroom; dat waren duidelijk ijsbergen. Maar het derde verplaatste zich met constante snelheid in de tegenovergestelde richting.

Hammarstedt liet de Bob Barker dichter naar het derde puntje toe glijden. In het eindeloze daglicht van de Antarctische zomer zag de uitkijkpost in het kraaiennest in de verte een zwerm zeevogels rondcirkelen achter een trawler. Hammarstedt greep naar een map. In die map zat de 'Paarse Lijst' van Interpol, een overzicht van 's werelds beruchtste stropersschepen met de silhouetten waaraan ze te herkennen waren. Hammarstedt bladerde in de map tot hij bij het profiel van het bekendste stropersschip ter wereld kwam: de Thunder, een schip van 61 meter onder Nigeriaanse vlag. Turend naar de trawler, die nu zo'n vijf kilometer van hem vandaan was, stelde hij vast dat het schip hetzelfde silhouet had als de Thunder. Hij glimlachte, haalde een keer diep adem en gaf het alarmsignaal – vijf korte stoten – om de manschappen te waarschuwen dat ze hun post moesten innemen.

Hammarstedt had zijn prooi gevonden.

De in Stockholm geboren Hammarstedt was vrijwel direct na de middelbare school op achttienjarige leeftijd bij Sea Shepherd gaan werken. Met zijn jong aandoende gezicht en slungelige lijf had hij niet veel van een zeebonk. Hij was vormelijker in de omgang dan je zou verwachten van een man van dertig die al meer dan tien jaar op zee voer. Zelfs zijn bondige e-mails waren keurig ingedeeld en voorzien van punten en komma's. Hij had de gewoonte om zijn potloden en pennen op een rijtje te leggen voor hij aan zijn bureau aan de slag ging: een ordelijke man in een onordelijke werkkring. Hammarstedt had meegedaan aan vrijwel alle belangrijke campagnes van Sea Shepherd sinds 2003, waaronder tien missies waarbij jacht werd gemaakt op Japanse walvisvaarders bij Antarctica. Zijn bemanning zag hem als een jongeman met een streng voorkomen die zijn werk serieus nam en in spannende situaties altijd het hoofd koel hield.

Sea Shepherd zat niet alleen achter de Thunder aan om het recht te laten zegevieren of een bedreigde vissoort te beschermen. De organisatie wilde ook werk maken van de halfslachtige handhaving van wetten op zee. Eigenlijk is het al te veel eer voor die wetten om ze halfhartig te noemen. Op de immens uitgestrekte wereldzeeën zijn stropers vrijwel onvindbaar en hebben ze weinig reden om angstig over hun schouder te kijken. Wetten zijn op zee even onduidelijk als de waterige grenzen vaag zijn, en de meeste overheden ontbreekt het aan inte-

resse en aan middelen om de jacht op hen te openen. Destijds stonden op de Paarse Lijst van Interpol slechts zes stropersschepen, die al tientallen jaren uit handen van de autoriteiten wisten te blijven en die de 'Bandit 6' waren gedoopt – de enige schepen ter wereld die die onderscheiding hadden gekregen. Jarenlang hadden ze straffeloos hun gang kunnen gaan.

Honderden kilometers van de veilige kust verwijderd deden Hammarstedt en zijn bemanning het gevaarlijke politiewerk dat overheden nalieten. Hoewel de officieren van de Thunder werden beschouwd als de ergste illegale vissers ter wereld, was geen enkel land bereid of in staat hen op te sporen. Maar de organisatie van Hammarstedt, de non-profit maritieme milieuorganisatie Sea Shepherd, nam de uitdaging aan. De groep riep zichzelf uit tot pro-deo-premiejagers en ging op jacht naar het stropersschip in dit desolate deel van de oceaan aan de onderkant van de aarde, diep in de Antarctische wateren. Het was een strijd van stoutmoedig activisme tegen hardnekkige criminaliteit.

Hammarstedt nam via de radio contact op met Siddharth Chakravarty, de gezagvoerder van de Sam Simon, een ander schip van Sea Shepherd, dat vanwege motorproblemen later uit de haven was vertrokken. Beide schepen van Sea Shepherd waren voorzien van maritieme camouflagestrepes en hadden een opengesperde haaienbek op de punt van de romp. Boven de voorstevens wapperde een variant van de Jolly Roger, de piratenvlag: een doodshoofd met daaronder kruislings een drietand en een herdersstaf. 'Ik denk dat we de Thunder gevonden hebben,' zei Hammarstedt. 'Er liggen verschillende boeien in het water en we hebben

het schip visueel geïdentificeerd.'

Terwijl Hammarstedt met een snelheid van drie knopen steeds dichterbij kroop, zei een bemanningslid dat hij op de achterkant van de trawler *Thunder*, *Lagos* zag staan.

Hammarstedt maakte zich via de mobiele telefoon bekend aan zijn tegenstander.

BOB BARKER: 'Thunder, Thunder, Thunder. Hier de Bob Barker. U vist illegaal.'

THUNDER: 'Sorry, sorry. Geen Engels. Alleen Spaans.'

BOB BARKER: 'Dat komt heel goed uit want *hablo español también*.'

Hammarstedt riep een Spaanssprekende fotograaf naar de brug. Die begon te vertellen.

BOB BARKER: 'Jullie vissen illegaal.

Hebben jullie een vergunning om te vissen?'

THUNDER: 'We hebben een vergunning, we hebben een vergunning. Het schip vaart onder Nigeriaanse vlag en we varen in internationale wateren. Over.'

BOB BARKER: 'U vist in CCAMLR-regio 58.4.2, en Interpol heeft een opsporingsbevel voor u uitgevaardigd.'

THUNDER: 'We zijn onderweg. We vissen niet. Wat bent u voor schip trouwens? Ik zie dat u een piratenvlag voert. Wat is dat?'

Sea Shepherd is een internationale milieu-politie, zei Hammarstedt via de tolk. We zijn van plan de Thunder aan te houden, voegde hij eraan toe.

THUNDER: 'Nee, nee, nee. Negatief, negatief. U bent niet bevoegd om dit schip te arresteren. U bent niet bevoegd

om dit schip te arresteren. We varen door, we varen door, maar u bent niet bevoegd om dit schip te arresteren, over.'

BOB BARKER: 'We zijn wel bevoegd. We hebben uw positie doorgegeven aan Interpol en de Australische politie.'

THUNDER: 'Oké, oké, u kunt onze positie doorgeven, maar u mag dit schip niet enteren. U mag het niet arresteren. We varen in internationale wateren en we varen door.'

BOB BARKER: 'We volgen u en u staat onder arrest. Zet koers naar Fremantle, Australië.'

Later zou ik vernemen dat de kapitein van de Thunder gelijk had, ook al had het schip de wet overtreden: Sea Shepherd was niet bevoegd om iemand te arresteren. Niettemin had het blufspel het gewenste effect. De bemanning van de Thunder, die op het achterdek bezig was visafval overboord te gooien, verdween naar binnen. Het stropersschip, meer dan duizend ton versterkt staal, keerde abrupt, maakte vaart en ondernam een poging om aan het kleinere, snellere schip van Sea Shepherd te ontkomen. Hammarstedt maakte een notitie in het scheepsjournaal op 17 december 2014 om 21:18 uur: 'Bob Barker zet de achtervolging in en geeft de positie van de F/V Thunder door aan Interpol.'

Zo begon de langste achtervolging van een illegale vissersboot in de geschiedenis van de zeevaart. 110 dagen zou het kat-en-muis spel met de Thunder duren dat de bemanning van Sea Shepherd over meer dan 1150 zeemijlen, drie oceanen en twee zeeën voerde, door een meedogenloze hindernisbaan van ijsplaten ter grootte van een stadion,

een woeste storm, gewelddadige schermutselingen en een bijna-botsing.

De veertigkoppige bemanning van de Thunder bestond vrijwel volledig uit Indonesiërs, zo bleek uit documenten die later in beslag werden genomen, maar onder de officieren bevonden zich zeven Spanjaarden, twee Chilenen en één Portugees. Het schip stond onder bevel van een Chileense kapitein, Luis Alfonso R. Cataldo. Vijf Spaanse officieren waren afkomstig uit La Coruña in Galicië. Galicië is een van de armste regio's in Spanje en wordt vaak het 'Sicilië van Spanje' genoemd omdat het de thuishaven is van de bekendste misdaad-syndicaten in het land, die zich bezighouden met het smokkelen van drugs en 'zwarte' tabak, maar vooral van illegale vis.

Het is geen mysterie waarom gewetenloze scheepseigenaren stropen op zee: de illegale handel in zeevis en schaal- en schelpdieren is een bloeiende wereldwijde bedrijfstak met een geschatte jaaromzet van 160 miljard dollar. De handel in illegale vis is de afgelopen decennia gegroeid omdat vissersboten door allerlei technische verbeteringen – sterkere radar, grotere netten, snellere schepen – nu opmerkelijk efficiënt de oceanen kunnen plunderen.

De Thunder was een van de beste in zijn vak en in de ogen van milieubeschermers de ergste van de Bandit 6, een reputatie die het schip in enkele tientallen jaren had verdiend met het stropen van de afstotelijke Antarctische tandvis, een soort die alleen wordt aangetroffen in de koudste wateren op aarde. De vis, die soms 'ijsvis' wordt genoemd, kan wel twee meter lang worden en heeft net als een haai een dubbele rij vlijmscherpe tanden. Het griezelige grijs-zwarte dier, een van de grootste roofdieren uit het

Antarctische gebied, is een evolutionair wonder. Het kan jagen op een diepte van meer dan drie kilometer en zijn hart klopt ongewoon langzaam – eenmaal per zes seconden – om energie te sparen in de ijskoude diepte. Het dier heeft ogen zo groot als biljartballen, die grotesk uit hun kassen puien als het wordt opgehaald naar ondieper water waar de druk lager is.

De vis is ook een geliefd voorgerecht in dure restaurants in de Verenigde Staten en Europa. Een filet kost ongeveer dertig dollar. Maar gasten zullen geen ‘tandvis’ op het menu zien staan. Hij wordt aangeprezen onder een smakelijker klinkende naam: Chileense zeebaars. De vraag ernaar nam sterk toe in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw toen een groothandelaar in Los Angeles met flair voor marketing de vis zijn nieuwe naam gaf. De naamswijziging werkte iets té goed. De vette vis, die rijk is aan omega 3, kwam in havens over de hele wereld al gauw bekend te staan als ‘wit goud’. De meeste wetenschappers zijn het er inmiddels over eens dat de Antarctische tandvis zal uitsterven als er niets gebeurt.

Meestal ondernam de Thunder per jaar twee expedities van zes maanden naar de Antarctische wateren. Een vangst van honderd ton per reis was genoeg om de kosten te dekken. Volgens registers in de havens waar het schip de illegale vis aan wal bracht, werd er in sommige jaren minstens zeven keer zoveel gevangen door de Thunder. In de jaren negentig stond het schip vanwege de illegale activiteiten op verschillende zwarte lijsten van milieugroeperingen en overheden, en het mocht vanaf 2006 niet meer in Antarctica vissen. Niettemin werd het vaak waargenomen door patrouillevliegtuigen, satellietbedrijven en vissersbo-

ten terwijl het op tandvis aan het vissen was in de Zuidelijke IJszee. Tussen de Bandit 6 viel de Thunder op vanwege de omvang van de onrechtmatig verkregen winst: men schatte dat de eigenaren in het voorgaande decennium meer dan 76 miljoen dollar hadden verdiend aan de verkoop van illegale vis, meer dan de anderen.

In december 2013 liet Interpol een arrestatiebevel voor de Thunder uitgaan naar politiekorpsen over de hele wereld. Deze zogeheten Paarse Kennisgeving zou echter weinig uithalen zolang de Thunder uit het zicht wist te blijven. Het is bijzonder moeilijk om een schip te vinden op miljoenen vierkante kilometers open zee. Stropersschepen zoals de Thunder maken handig gebruik van de kluwen aan verwarrende en tegenstrijdige maritieme wetten, lastig te handhaven verdragen en soms opzettelijk soepele nationale verordeningen om de wet te omzeilen en hun identiteit af te schudden. Met enkele telefoontjes, een paar duizend dollar aan steekpenningen en een blik verf kon het schip een andere naam aannemen en zich registreren onder een andere vlag terwijl het opstoomde naar de volgende visgronden.

In zijn carrière van vijfenveertig jaar veranderde de trawler van 2200 pk minstens tien keer van naam, en voer hij onder ongeveer even zovele vlaggen, waaronder die van Groot-Brittannië, Mongolië, de Seychellen, Belize en de Republiek Togo. Nadat het op de Europese zwarte lijst van stropersschepen was gezet, herriep Togo in 2010 het recht om onder Togolese vlag te varen. De eigenaar liet de Thunder ogenblikkelijk onder twee andere vlaggen registreren, als een internationale crimineel met verschillende paspoorten. Soms voerde het schip de Mon-

goolse vlag en soms de Nigeriaanse. Voor een schip van deze omvang kostte een nieuwe registratie waarschijnlijk ongeveer 12 000 dollar. Daar kwam nog eens 20 000 dollar bij voor de veiligheids- en uitrustingscertificaties die nodig waren om voor registratie in aanmerking te komen. De naam en de haven van registratie waren niet op de romp van de Thunder geschilderd, maar op een metalen bord dat aan de achterstevan werd gehangen en snel vervangen kon worden als dat nodig was. Zeelui noemen die borden 'James Bond-nummerborden'.

De locatietransponder of AIS (automatisch identificatiesysteem) van de Thunder stond altijd uit, zodat het schip niet kon worden getraceerd. Het was een simpele exercitie. Het schip voer telkens stiekem een haven binnen, overhandigde de vangst aan medeplichtige of onwetende kopers, nam nieuwe brandstof in en vertrok weer voor het werd ontdekt. Behalve uiteraard als het werd geschaduwd door iemand als Hammarstedt, die het schip continu in de gaten hield en lokale havenautoriteiten en Interpol bijtijds waarschuwde.

In 2014 lanceerde Sea Shepherd Operation Icefish om te bewijzen dat dit soort bandieten kon worden opgespoord en aangehouden. Er waren maanden van voorbereiding nodig voor de expeditie. Voor Chakravarty aan de missie begon, vloog hij naar Mumbai om op schroothopen en bij scheepssloperijen op zoek te gaan naar onderdelen voor een sterkere lier op de Sam Simon waarmee ze de kieuwnetten die ze wilden confisqueren konden binnenhalen. Sea Shepherd had zijn schepen ook uitgerust met frequentiescanners ter waarde van 10 000 dollar om de boeizenders op te sporen die vissersboten aan hun netten bevestigden.

Om het zoekgebied af te bakenen in de meer dan 5 miljoen vierkante kilometer Antarctische wateren waar schepen op tandvis vissen, legde Chakravarty drie soorten kaarten over elkaar: ijskaarten met de voortdurend verschuivende smeltgrenzen waar het bevroren, ondoordringbare Antarctische plat eindigt en de open, bevaarbare viswateren beginnen; maritieme kaarten met de delen van de oceaan die niet onder nationale jurisdictie vallen; en nautische kaarten met de hoogste en grootste onderwaterplateaus waar tandvissen zich vaak ophouden.

Hammarstedt was ervan uitgegaan dat het minstens twee weken zou kosten om het hele gebied te verkennen. De radar op de schepen van Sea Shepherd bestreek een gebied met een omtrek van ongeveer 12 zeemijl, maar drijvende ijsbergen zorgden voor verwarring omdat ze op het scherm vaak niet van een schip te onderscheiden waren. (Een zeemijl is 1853 meter.) Bemanningsleden klommen om beurten met een verrekijker naar het kraaiennest, een stalen platform zo'n acht meter boven het bovendek. Het was niet fijn om daar te zitten, want op die hoogte heb je meer last van het deinen van het schip, zodat je vreselijk zeeziek wordt. Later, toen ik aan boord van de Bob Barker was, zat ik urenlang in het kraaiennest. Ik genoot van het uitzicht en probeerde uit hoe lang ik het volhield. Het was net een doodenge kermisattractie en het voelde alsof ik op de punt van een zwaaiende metronoom zat.

Toen de Bob Barker de Thunder in het vizier kreeg, was die aan het vissen in een afgelegen deel van de Antarctische Oceaan, op de Banzare Bank. Deze zelden bevaren stukken van de Zuidelijke Oceaan, ook

wel bekend als 'The Shadowlands', behoren tot de meest afgelegen en ongestuvrijde wateren op aarde en liggen op ruwweg twee weken varen van de dichtstbijzijnde haven. In deze regio, die ik tijdens een latere reis doorkruiste, komen windsnelheden van meer dan 200 kilometer per uur voor en is de temperatuur soms zo laag dat het vocht in je ogen kan bevriezen.

De bemanning van Sea Shepherd droeg vaak een overlevingspak als ze op het dek aan het werk waren, om bevriezing te voorkomen. Die pakken wogen bijna viereenhalf kilo en waren gemaakt van neopreen, een soort rubber dat volledig waterdicht is en goed beschermt tegen extreme kou. Omdat ze raar poften en meestal feloranje waren zodat passerende schepen je zouden zien als je overboord sloeg, werden ze Gumby's genoemd, naar het beroemde animatiepoppetje van klei. Ze veroorzaakten ernstige schaafwonden en stonken naar opgedroogd zweet. 'Bloeden of bevriezen,' zei een van de matrozen tegen me toen hij me een keer in een Gumby hielp. 'Dat zijn je opties.'

Toen de Thunder ervandoor ging in noordelijke richting, ging de Bob Barker erachteraan. Maar Chakravarty bleef een aantal weken met de Sam Simon in Antarctica achter om het illegale kieuwnet binnen te halen dat de Thunder had achtergelaten – essentieel bewijsmateriaal voor een vervolging. Hoewel het want (zoals de netten samen genoemd worden) veel geld waard was, waarschijnlijk meer dan 25 000 dollar, was het de kapitein van de Thunder ongetwijfeld meer waard om niet gepakt te worden, en dus was hij er zonder net vandoor gegaan.

Kieuwnetten zijn verboden omdat het bijzonder botte werktuigen zijn. De onderkant van de netten is verzwaard en zinkt omlaag. De bovenkant wordt met boeien drijvende gehouden, zodat er een onzichtbare muur ontstaat die wel elf kilometer breed en zes meter hoog kan zijn. De Thunder had tientallen van zulke muren in het water gehangen, zigzaggend over de onderwaterplateaus waar de tandvis zich verzamelt, en zo een doolhof gecreëerd waaraan niet te ontsnappen viel. Door de boeien aan de bovenkant kunnen de vissersboten het want terugvinden als ze terugkeren om het, meestal vol vis, binnen te halen.

Het was gevaarlijk en ongelooflijk zwaar werk om de netten op te halen uit het ijskoude water. Het want was 72 kilometer lang, en het is bijna nergens op aarde zo koud en zo winderig als in Antarctica. Het dek van de Sam Simon was deels bedekt met ijs en overvol. De fluimen van de bemanning bevroren voor ze neerkwamen. Het schip had lage relingen, dus een misstap was snel gemaakt. De temperatuur van het poolwater, dat was dooraderd met slierten half gesmolten ijs, was op sommige plaatsen 32 graden onder nul. Viel je overboord, dan was je binnen een paar minuten dood, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van een hartstilstand, tenzij je snel werd gered. Wanneer er een zware deining stond, trokken de matrozen een harnas aan en zekerden ze zich aan het schip om te voorkomen dat ze door een golf werden meegesleurd.

Een aantal bemanningsleden van de Sam Simon stond met een klembord in de hand de vangst van de Thunder te tallyen. Op de overzichten die de groep later overdroeg aan Interpol stond de vangst in de kieuw-

netten tot in detail beschreven. Een op de vier zeedieren in de netten was een tandvis; de overige waren bijvangst: dieren die niemand zou willen hebben, ook niet als ze nog in leven waren. Vrijwel alle manschappen van Sea Shepherd waren vegetariër of veganist, velen omdat ze begaan waren met de rechten van dieren. Het was zowel emotioneel als lichamelijk zwaar om de dode en stervende dieren, waaronder roggen, reuzeninktvis, draakvissen en grote krabben, uit de netten te bevrijden. Sommige mannen huilden, anderen moesten overgeven, maar ze werkten allemaal door, meestal twaalf uur per dag. Na een week slikte bijna een derde deel van de bemanning pijnstillers vanwege rugpijn van het hijsen.

Het vermoeiende werk nam vaak een smerige wending. Een tandvis kan wel 110 kilo wegen, en de vissen in de netten die de bemanning van de Sam Simon binnenhaalde waren al in staat van ontbinding. Door het rottingsproces had zich in de karkassen gas gevormd, en sommige opgeblazen vissen explodeerden onder het gewicht van de netten wanneer ze op het dek neerkwamen.

Nadat Chakravarty bijna een week lang dagen van twintig uur had gemaakt, gooide hij op 25 december 2015 het anker uit en ging hij even voor zes uur 's ochtends naar bed. Twintig minuten later werd hij wakker van zijn telefoon: 'We hebben je nodig op de brug. Het is dringend.' Toen hij daar aankwam trof hij zijn eerste stuurvrouw, Wyanda Lublink, aan het roer. De nuchtere voormalige officier van de Nederlandse marine wees naar een ijsberg achter de Sam Simon – van ongeveer zeven verdiepingen hoog en circa anderhalve kilometer in doorsnee – die snel naderbij kwam.

'Waar wacht je op?' vroeg Chakravarty.

'We hebben tijd zat,' antwoordde een van de officieren.

'Helemaal niet,' zei Chakravarty. Hij herinnerde de officier eraan dat de motor van het schip uit stond en zeker een kwartier moest warmdraaien voor ze konden varen. De ijsberg zou al eerder bij hen kunnen zijn.

'Ontruim het achterdek!' beval Chakravarty, die vreesde voor de veiligheid van de bemanningsleden die daar aan het werk waren. 'Start de motor!' Achttien minuten later, toen de ijsberg het schip tot op vijftien meter genaderd was, gleed de Sam Simon door het pakijns en was het gevaar geweken.

Eind januari had de Sam Simon alle netten van de Thunder verzameld. 'Mijn voornaamste drijfveer is op dit moment dat ik alle betrokken partijen wil helpen om te bewijzen dat deze verzameling kieuwnetten afkomstig is van de F/V Thunder, zodat ze als bewijsmateriaal kunnen worden gebruikt en ze kan worden vervolgd,' schreef Chakravarty in een e-mail aan Interpol. De Sam Simon leverde de netten af in Mauritius, een kleine eilandnatie in de Indische Oceaan ten oosten van Madagaskar. Het schip werd in de haven opgewacht door een groep van zeven lokale politiemensen en rechercheurs van Interpol, die informatie verzamelden over de Thunder en de andere vaartuigen op de Paarse Lijst.

Terwijl de geüniformeerde politiemensen om Chakravarty heen drongen, foto's namen en aantekeningen maakten, nam hij met hen zijn lijst van tweeënzeventig punten door met alle unieke kenmerken van het want van de Thunder. Aan vissen komt heel wat ambachtelijkheid te pas, verklaarde hij. Goede gezagvoerders moeten hun schip door de zwaarste stormen kunnen loodsen en de langste reizen kunnen doorstaan. Ook

hebben ze allemaal hun eigen vormen van bijgeloof, geheime visgronden en, bij het vissen met kieuwnetten, een specifieke manier om met hun want om te gaan. Chakravarty pakte zijn toelichting op de kade even grondig aan als een hoorzitting over bewijsmateriaal. De signatuur van een kapitein die op tandvis vist, is de manier waarop de lijnen worden geknoopt, de netten worden gepositioneerd en touwen worden gesplitst. Chakravarty liet de politiemensen zien wat er uniek was aan het want van de Thunder: een soort vingerafdruk die kon dienen om alle twijfel over de identiteit van de oorspronkelijke eigenaar weg te nemen.

De toelichting op het bewijsmateriaal die Chakravarty de politiemensen op de kade gaf, nam een hele dag in beslag. Daarna gaf

Chakravarty zijn bemanning opdracht om slechts een klein deel van de illegale kieuwnetten van de Thunder over te dragen aan Interpol. De rest – zo'n 70 kilometer aan netten, een glimmende blauwgroene berg, hoger en langer dan een vrachtwagen met oplegger – zou aan boord van de Sam Simon blijven. Dit type verboden kieuwnetten was op de zwarte markt tienduizenden dollars waard. Plaatselijke autoriteiten hadden gewaarschuwd dat het want waarschijnlijk zou verdwijnen als het in Mauritius werd opgeslagen. Nadat Chakravarty dat deel van zijn missie had voltooid, ging hij de Bob Barker weer helpen bij de achtervolging van de Thunder.

Dit boek verschijnt in augustus 2019

NANA KWAME ADJEI-BRENYAH

Foto: © Limitless Imprint Entertainment

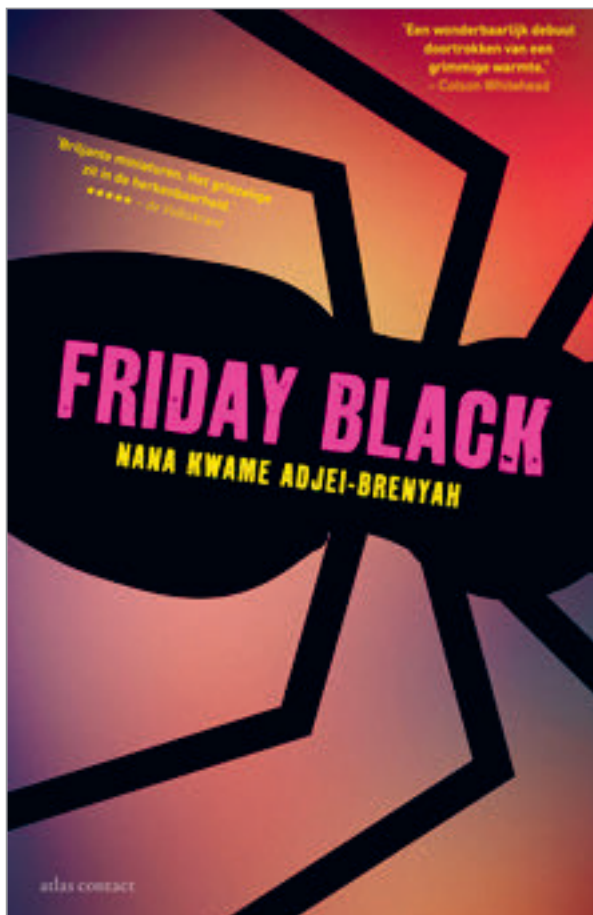
Nana Kwame Adjei-Brenyah (1991) is opgegroeid in New York. *Friday Black* werd breed en laaiend enthousiast onthaald in Amerika en werd meteen vergeleken met werk van Colson Whitehead, George Saunders, Isaak Babel, Kurt Vonnegut en Truman Capote.

FRIDAY BLACK

Friday Black in het kort:

Vijf ongewapende zwarte tieners worden op gruwelijke wijze vermoord door een witte huisvader die zich door hen 'bedreigd' voelt – en die uiteindelijk wordt vrijgesproken. De medewerker van een pretpark maakt zich op voor alweer een dag als zondebok en doelwit van de racistische fantasieën van de witte bezoekers. Een verkoper in een winkelcentrum bereidt zich voor op de Black Friday-uitverkoop en de verwachte hordes zombieachtige, gewelddadige koopjesjagers. In twaalf deels surrealistische, deels satirische, maar hoe dan ook vlijmscherpe verhalen stelt rijzende ster Nana Kwame Adjei-Brenyah in *Friday Black* de uitwassen van racisme en onze consumptiemaatschappij aan de kaak. Hij laat zien hoe het is om jong en zwart te zijn in Amerika.

BLACK MIRROR
MEETS BLACK LIVES
MATTER

Een van de beste boeken van 2018 volgens o.a. *The Guardian*, *The New York Times*, *Kirkus Reviews*, *Entertainment Weekly*, *Harper's Bazaar*, *Time*, *Publishers Weekly* en de *Volkskrant*.

De auteur is in september in Nederland, samen met Colson Whitehead.

FRIDAY BLACK

‘Naar jullie afdelingen!’ gilt Angela.

Het geloei van hunkerende mensen. Ons hek jammert en ratelt onder hun schuddende en rukkende groezelige vingers, die als wormen door het traliewerk steken. Ik zit op het dak van een hard plastic blokhutje. Mijn benen bungelen voor de ramen, en binnen hangen fleecetruien. Ik houd mijn grijper vast, een tweeënhalve meter lange metalen staaf met een plastic klauw, waarmee je hangers van de hoogste rekken kunt plukken. Ik gebruik mijn grijper ook om Friday-slaven mee op hun kop te rammen. Het is mijn vierde Black Friday. Bij de eerste beet een man uit Connecticut een gat in mijn triceps. Zijn kwijl was gloeiend heet. Ik verliet de verkoopvloer een minuut of tien om me te laten oplappen. Nu heb ik een kartelige glimlach op mijn linkerarm. Een sikkels, een halve cirkel, mijn Friday-talisman. Ik hoor Richards schoenen aan komen sloffen.

‘Ben je er klaar voor, kanjer?’ vraagt hij. Ik open één oog en kijk hem aan. Ik was er nog nooit niet klaar voor, dus ik zeg niets en sluit mijn ogen weer. ‘Ik vat ’m, ik vat ’m. Haviksoog! Goeie,’ zegt Richard. Ik knik langzaam. Hij is nerveus. Hij is regiomanager en dit is de Prominent Mall. We zijn de grootste zaak in zijn rayon. We worden geacht de komende dertig dagen een miljoen binnen te halen. Het leeuwendeel komt voor mijn rekening.

Het hek bij de hoofdingang kraakt en kreunt.

‘Ik zag de SuperShell achter. Is ze een medium of een large?’

‘Large,’ zeg ik, en open beide ogen.

Het is een wedstrijd: wie het meest verkoopt, mag een willekeurige jas uit de zaak mee naar huis nemen. Toen Richard me vroeg wat ik zou doen als ik won, zei ik dat ik, wannéér ik won, mijn moeder zo’n SuperShell-parka zou geven. Richard trok zijn wenkbrauwen op, maar zei dat dit mooi van me was. Ik zei, ja, dat is het zeker. De SuperShells zijn dit seizoen de duurste jassen die we hebben: gewatteerd, met donsvoering en waterafstotende buitenstof, voorzien van ventilatieritsen, zodat ze kunnen ademen, een elastische boord en imitatiebont rond de capuchon als luxe accent. Ik weet dat Richard wou dat ik iets anders had uitgekozen, echt alles behalve dit. Dat speelde een belangrijke rol bij mijn keuze. Ik heb de jas achter apart gehangen. Door een probleempje met de levering is het de enige large die we hebben. En niemand anders die ermee aan de haal zal gaan, want ik ben ik.

De meeste Friday-slaven zijn hier voor de spullen van PoleFace™. En wie staat dit hele weekend ingeroosterd op de PoleFace™-afdeling? Niet Lance of Michel in elk geval. En ook niet die nieuwe knul, Duo. Ik werp een blik richting denim, waar Duo heen en weer dreunt om te controleren of zijn stapels er netjes opgevouwen bij liggen. Het is een goeie knul. Soms biedt hij nota bene uit zichzelf aan om te helpen bij het uitladen van de leveringen. Hij draagt een t-shirt en skinny jeans, net als de meeste klanten van zijn leeftijd. Angela heeft hem verteld dat hij naar mij moet kijken, van mij moet leren. Ze zegt dat hij mijn troonopvolger is. Ik mag hem wel, maar hij lijkt niet op mij. Hij kan

oprecht overkomen, hij is in staat te zien wat mensen willen, maar hij kan niet wat ik kan. Niet op Black Friday. Maar denim overleeft hij wel.

Michel en Lance doen schoenen en bedrukte t-shirts. Michel en Lance hadden net zo goed iemand anders kunnen zijn. Lance is in de weer met de bezem.

Er klinkt geknars en het gekletter van metaal. Angela staat voor in de winkel. Ze heeft op de knop gedrukt en de sleutel omgedraaid. Het hek van de hoofdingang rolt, zichzelf opslokkend, het plafond in.

‘Weg hier!’ schreeuw ik naar Richard. Hij rent naar de kassa, waar hij zo nodig de afroomkluis zal afromen.

Een stuk of tachtig mensen stormen als een losgeslagen kudde graaiend naar binnen, rekken en lijven uit de weg duwend. Heb je wel eens mensen zien wegrennen van een brand of schietpartij? Zoiets is het, maar dan met minder angst en meer bezetenheid. Vanaf mijn blokhut zie ik een kind, een meisje van een jaar of zes, worden overspoeld en kopje-onder gaan in de vloedgolf van consumptiedrift. Ze ligt languit op haar buik met vieze schoenafdrukken op haar roze jas. Lance loopt op het roze lichaampje af. Met in één hand een enorme bezem duwt hij een palletwagen voor zich uit. Hij stoot met de bezemkop tegen de zij van het meisje en probeert haar op de palletwagen te vegen, zodat hij haar naar de afdeling kan rijden die we voor lijken hebben ingeruimd. Hij heeft haar nog niet aangeraakt of hij wordt opzijgestoten door een vrouw met een grijze sjaal die het meisje overeind sjort. Ik stel me voor hoe de moeder hem uitlegt dat haar kleine dochtertje nog niet dood is. Ze trekt het meisje mijn richting uit. Het kind probeert haar strompelend bij te be-

nen, maar dan moet ik mijn aandacht van ze afwenden.

‘Blauw! Zoon! SleekPack!’ schreeuwt een man in een gewatteerde bodywarmer, terwijl hij met een verwilderde blik mijn linkerenkel vastgrijpt. Er druipt wit schuim uit zijn mond. Ik gebruik mijn rechtervoet om tegen zijn hand te trappen en voel hoe zijn vingers door mijn laarzen worden geplet. Likkend aan zijn gewonde hand brult hij: ‘SleekPack! Zoon!’ Ik kijk hem in de ogen, die dieprood zijn rond de leden en nog roder in de hoeken. Ik begrijp hem precies. Wat hij zegt is: Mijn zoon. Houdt het meest van me met Kerstmis. Ik heb hem in de vakanties. Hij en ik. Wil maar één ding. Niets anders. Krijgt-ie niet van zijn moeder. Komt op mij aan. Moet me vader voelen!

Sinds die eerste keer, sinds die beet, spreek ik Black Friday. Of versta ik het in elk geval. Niet perfect, maar goed genoeg. Er zit nu iets van hen in mij. Ik begrijp voor wie, welke maat, welk model, welk merk en welke reden. Zelfs als ze alleen maar schuimbekken. Met mijn grijper trek ik boven uit een wanddisplay een blauwe medium SleekPack PoleFace™. ‘Bedankt,’ gromt hij wanneer ik hem het jack in zijn gezicht werp.

Ik spring van het dak van de blokhut en zwaai met de grijper in het rond, zodat geen van hen te dichtbij kan komen. De lange staaf fluit door de lucht. De meeste klanten zijn niet in staat echte woorden te gebruiken: de Friday Black heeft het grootste deel van hun verstand al aangetast. Maakt niet uit, want heel veel van hen zijn hetzelfde. Ik grijp twee medium fleeces zonder dat iemand erom vraagt, want ik weet dat iemand er een wil. Ze loeien en gillen: dochter, zoon, vriendin, echtgenoot, vriend, IK, dochter, zoon. Ik gooi een van de fleeces

naar de kassa's en de andere naar de achterwand. De menigte wijkt uiteen. Vlak bij de kassa's trekt een vrouw een pump uit en ramt ermee tegen de kaak van een jongetje, vlak voordat hij de fleecce kan weggrissen. Ze bekijkt het label, ziet dat het een medium is en smijt hem boven op het kind, dat nu een gat ter grootte van een hak in zijn wang heeft. Ik slinger twee large fleeces en twee medium fleeces de menigte in. Daarna wend ik me tot de klanten die nog kunnen praten en die om me heen staan te porren en te duwen.

'C-C-COAL. BUBBEL. SMALL, IK! COAL!' zegt een man terwijl hij op zijn borst roffelt. Ik ben de enige op mijn werk die geen Coalmeister heeft! Hoe kan ik senior adviseur zijn zonder? De enige!

Ik duw het uiteinde van mijn grijper tegen zijn hals om zijn hongerige mond bij me uit de buurt te houden. Daarna trek ik een van de Coalmeister-bubbeljassen uit het rek achter me. De man heeft hem meteen te pakken. Hij drukt de jas tegen zich aan en holt naar de kassa.

'Wij? Wij!' zegt de vrouw met de grijze sjaal. Aan weerszijden van haar hoofd bungelen grote gouden oorringen. Het rozegejaste kind hangt tegen haar schenen. Het gezicht van het meisje is beurs, maar ze geeft geen kik.

'Gaat niet. De Stuy!' zegt de man van de grijze sjaal. Voor familietijd is er een tweeënveertig inch HD nodig. De BuyStuy-deal geldt zolang de voorraad strekt! Anders niet te betalen.

Black Friday heeft op iedereen een andere uitwerking. Voor gezinnen is het zwaar. Ze horen niet altijd wat ik hoor.

'Klootzak!' briest de vrouw. Dan staart ze mij weer aan.

'PoleFace™. Roze,' zegt ze, en wijst naar haar kind. 'SleekPack, kool,' gaat ze verder, en wijst naar zichzelf. Een nieuwe kinder-PoleFace™, een nieuwe koolzwarte SleekPack, een Coalmeister. Een gezinsuitrusting.

De vrouw heeft de twee jassen die ze nodig heeft binnen een paar tellen bemachtigd en stormt ertervolgens vandoor, het kind achter zich aan slepend.

Zo is het niet altijd. Dit is het Zwarte Weekend. Als er op andere momenten iemand overlijdt, komt er toch altijd wel een schoonmaakploeg met een zeil aanzetten. Vorig jaar kostte de Friday Black 129 mensen het leven. 'Black Friday is een geval apart, maar verder zijn we nog altijd een plek waar consumentenzorg en intermenselijke verbinding centraal staan,' verkondigde het management van het winkelcentrum in een memo aan alle zaken. Alsof de zorg om anderen iets is wat je aan en uit kunt zetten.

De eerste vijf uur doe ik ruim zeventuizend. Niemand heeft ooit zo goed verkocht. Nog even en ik heb een jack van vijfhonderd dollar om mijn moeder te bewijzen dat ik altijd van haar zal houden. Wanneer ik me haar blik voorstel op het moment dat ik het haar geef, begint mijn hart sneller te slaan.

Om vijf uur 's ochtends komt de dip. De eerste golf shoppers is naar huis of ligt, slapend of dood, in diverse uithoeken van het winkelcentrum op de grond.

Wij hebben drie lijken op de lijkenafdeling. De eerste dode viel na een uur. Een vrouw beklom het wandrek met denim, op zoek naar een broek in haar maat. Al krijsend liet ze de houten stelling zo heen en weer zwaaien dat het hele gevaarte bijna op Duo en alle anderen van zijn afdeling was gestort. Duo stootte haar met zijn grijper

van het rek af. Ze kwam op haar nek terecht. Een andere vrouw griste de SkinnyStretches uit haar dode handen. Vervolgens arriveerde de Lance met de palletwagen, zijn bezem en wat papieren handdoekjes.

Mijn eerste pauze is om 5.30 uur. Op weg naar de kassa's om uit te klokken loop ik door denim.

'Zo te zien was het hier nogal een gekkenhuis,' zeg ik tegen Duo. Overal liggen jeans. Geen ervan opgevouwen. De vloer zit onder de bloedvlekken.

'Nou,' zegt hij. Een jongeman in een wit t-shirt komt op ons af gewankeld. 'Grrrrr,' zegt hij. Hij loopt op iets te knauwen. Net voordat ik een SlimStraight in zijn maat naar hem toe kan slingeren – hij denkt dat die hem populair zal maken op school – mikt Duo razendsnel het juiste type spijkerbroek naar de klant, die hem vangt en ermee naar de kassa strompelt.

'Versta jij ze?' vraag ik.

'Nu wel,' antwoordt Duo. Hij schopt naar een tand die op de grond ligt. Daarna laat hij me een kleine bloederige plek tussen zijn duim en wijsvinger zien.

'Ja, ja, Black Friday.'

'Het is mijn eerste.'

'Nou ja, het ergste hebben we gehad,' zeg ik met een halve glimlach, om hem te peilen.

'Weet ik niet,' zegt hij.

'Tja,' zeg ik, en loop door naar de kassa.

'Ik heb na jou pauze,' zegt Duo. Dat is retail voor: schiet op, ik heb honger.

Terwijl ik mijn gebruikersnaam en wachtwoord op de computer intik, maakt Richard een buiging voor me alsof ik moet worden vereerd. Angela knikt me toe als een trotse mamma. In mijn afwezigheid neemt Angela mijn plek op de PoleFace™-afdeling in. Tijdens de dip kan ze dat wel aan.

Als ik de zaak uit loop, blijkt de Prominent één bloederige puinhoop, dus het is duidelijk een fantastische Black Friday geweest. Er hangen mensen languit over bankjes en er steken voeten uit vuilnisbakken. Uit onzichtbare luidsprekers klinkt onontkoombare kerstmuziek. Kerst is hier God.

Ik heb honger. Mijn familie heeft dit jaar niet echt iets aan Thanksgiving gedaan – wat ik wel een opluchting vond, behalve dan dat ik dus ook geen kalkoenvulling heb kunnen eten. Ik had aangeboden een beetje te helpen met de boodschappen. Mijn moeder was haar baan kwijtgeraakt. Ik verdien 8,50 dollar per uur, maar heb gespaard. Ma, pa, zus en ik. Maar uiteindelijk hebben we de hele boel maar afgeblazen omdat we elkaar eigenlijk niet meer kunnen uitstaan. Dat is een van de bijwerkingen van sober leven. Vroeger deden we spelletjes met z'n allen. Nu gaan mijn ouders tegen elkaar tekeer over geld, en wanneer ze dat niet doen, zitten we te zwijgen. Ik vraag me af of er in het winkelcentrum ergens kalkoenvulling te krijgen is.

Bij mijn tweede Black Friday draaide onze zaak behoorlijk goed, dus dat leverde commissie op. Je kreeg iets van 2,5 procent van alles wat je verkocht. Voor ons op de winkelvloer was dat nogal wat. In die tijd was Wendy topverkoopster. Wat inhield dat ze de hoogste verkooptargets had. Dat jaar nam ze een taart mee voor ons allemaal. Ik nam er niet van, ik keek wel link uit: ik eet niets wat me door de strot wordt geduwd, en ze hield ook maar niet op over die taart. 'Kunnen we Thanksgiving in de zaak vieren! Hij is zelfgemaakt.' Iedereen riep hoe lief dat was, hoe attent. Uiteindelijk waren Wendy en ik als enigen niet de hele dag aan de schijterij.

God mag weten wat ze in die taart had gestopt. Ik stelde me ten doel haar te verslaan. En dat deed ik ook. Ik verpletterde haar. Misschien kwam het doordat ik dankzij haar biologische oorlogvoering schoenen, bedrukte T-shirts, petten en denim onder mijn hoede kreeg en zij vastzat bij Pole-Face™. Misschien kwam het doordat we dat jaar een warme winter hadden. Misschien kwam het doordat ik de fucking beste verkoper ben die deze winkel ooit heeft gehad en ooit zal krijgen. In elk geval verpletterde ik haar. Sindsdien ben ik topverkoper. Met Nieuwjaar was Wendy vertrokken. Ik heb de extra commissie gebruikt voor een stel controllers voor mijn GameBox.

Ik bereik de foodcourt, waar de geur van eten de stank van de pasgestorvenen overstemt zoals een muilkorf de snuit van een dolle hond bedekt. Er zijn overlevenden, overwinnaars van de eerste golf, die overvolle tassen voorttrekken. Met hun laatste krachten zeulen ze hun zojuist verworven geluk mee naar huis. En verder zijn er de doden, waar je ook kijkt. Bij BurgerLand haal ik twee burgers van het 1-dollar menu, een kleine friet en een drankje. De man achter de kassa heeft zoveel meegemaakt en zoveel cafeïne in zijn lijf dat ik hem eraan moet herinneren dat hij geld van me krijgt. En zelfs op het moment dat hij het aanneemt, staart hij nog voor zich uit, langs me heen, blik op oneindig. Ik ga zitten aan een van de witte tafels in de foodcourt waar geen lijk op ligt.

Ik neem een hap van mijn burger en kauw langzaam. Als ik zo'n hap lang genoeg in mijn mond houd, wordt het een zachte brij die bijna iets weg heeft van kalkoenvulling. Terwijl ik zit te eten, sleept een vrouw een doos met een televisie naar het tafeltje voor me. Ze duwt een andere vrouw, die onder-

steboven in een plasje bloed ligt, uit de stoel en gaat zitten. Ik herken haar uit de zaak. Zo te zien heeft iemand zijn tanden in een van haar oren gezet; aan het andere oor hangt nog steeds een grote ring. Haar grijze sjaal is verdwenen. Maar haar nieuwe jas heeft ze aan. Wanneer ik haar aankijk, begint ze te sissen en laat ze haar scherpe witte tanden zien.

'Stil maar,' zeg ik. 'Ik heb u geholpen.' Ze kijkt me verdwaasd aan. 'Eh, SleekPack, kool,' zeg ik in het Black Friday, waarbij ik eerst naar mezelf en daarna naar haar wijs. De vouwen in haar gezicht trekken glad. Ze zakt onderuit in haar stoel en wrijft met haar wang langs het imitatiebont van de capuchon.

'Goeie vangst?' vraag ik. Ze knikt heftig en streelt de televisiedoos. 'De familie nog aan het shoppen?' vraag ik.

De vrouw doopt haar vinger in de plas bloed voor haar.

'Tweeënvertig inch HD,' zegt ze.

Dit is het enige moment waarop ze zich er een kunnen veroorloven.

Met een rode vinger tekent ze een cirkeltje op de kartonnen doos, zet er twee stippen in bij wijze van oogjes en trekt daaronder een glimlachstreep. Het bloed is al gestold voordat ze de andere kant van het gezicht heeft bereikt.

'Wat?' vraag ik.

'Dood,' zegt ze. 'BuyStuy. Vertrapt.'

'O,' zeg ik. 'Juist.'

'Ze was zwak. Hij was zwak. Ik ben sterk,' zegt de vrouw, terwijl ze langs het gezicht op de doos strijkt. Het maakt nauwelijks wegen. 'Zwak,' zegt ze nog eens.

'Ik snap het,' zeg ik.

Zodra ik de ene burger opheb, werp ik de vrouw de andere toe. Ze vangt hem, scheurt

het papier eraf en begint verlekkend te eten. Mijn telefoon roert zich in mijn zak en ik haal hem tevoorschijn. Ik heb nog een kwartier, maar het is de zaak.

‘We hebben je nodig!’ brult Richard.

‘Ik ben net weg,’ zeg ik, terwijl ik opsta en terugloop.

‘Duo heeft net ontslag genomen.’

‘O.’

‘Hij zei dat hij aan zijn pauze toe was, en ik zei wacht nog een paar minuten, en toen vertrok hij gewoon. Hij is weg.’

‘Ik kom eraan,’ zeg ik. Ik begeef me richting roltrap. Ik stap op de loopband en zweef naar beneden. Op de baan in de tegenovergestelde richting komt Duo naar boven.

‘Honger?’ vraag ik.

‘Het ging niet, man. Die shit is treurig,’ zegt Duo.

Ik grom iets, omdat ik geen woorden heb om hem te vertellen dat het inderdaad treurig is maar dat ik niets anders heb.

‘Het is een mooie jas,’ zegt hij. ‘Maar meer ook niet.’

‘Wat?’

‘Die jas is geen bewijs. Ze weet het wel. Je hoeft dat niet te doen, bro,’ zegt hij, terwijl hij zich omdraait en verder omhooggaat op de roltrap.

‘Zeg dat niet,’ antwoord ik. ‘Niet tegen mij.’

‘Sorry.’

‘Tja,’ zeg ik, en dan is Duo ervandoor.

Bij mijn derde Black Friday draaide het bedrijf niet zo best. Er was geen commissie en geen prijs. Toch verkocht ik nog altijd meer dan alle anderen.

Terug in de zaak ligt er een nieuw lijk op

de lijkenberg, en bij PoleFace™ probeert een jonge vrouw Angela te vermoorden. Ze krabt en gilt, en bij de ingang begrijp ik al wat ze wil. Ze heeft Angela tegen de wand met de SuperShells gedrukt. Zo te zien staat het meisje op het punt Angela's neus af te bijten. Lance rijdt ondertussen een tiener naar de lijkenberg en Michel is bezig met een klant op de schoenenafdeling. Richard kijkt me aan en wijst naar Angela en het meisje. Ik weet wat het meisje wil.

‘Help!’ gilt Angela en kijkt om naar mij. Ze houdt het meisje met een grijper van het lijf, maar zal het niet lang meer volhouden. Ik draai me om en loop naar achter, naar de personeelsruimte. Ik kijk omhoog naar de enige SuperShell-parka die er hangt. Ik trek hem van de hanger. Wanneer ik naar buiten kom, heeft het meisje hem al geroken. Ze werpt een blik in mijn richting en huult als een wolf.

Met dat ding ben ik niet meer alleen, bedoelt ze. Nu zullen ze me leuk vinden.

Ze spurt naar me toe. Als een stierenvechter houd ik de jas naast mijn lichaam omhoog. Ze rent erop af en op het moment dat ze zich op de parka stort, laat ik los en spring opzij. Met de jas in haar handen zegt ze hees: ‘Dank je wel.’ Ik sla haar gade bij de kassa. ‘Fijne dag nog,’ zegt Richard nadat ze heeft afgerekend. Ze gromt en zegt: ‘U ook.’ Ik klok weer in op de computer. Angela legt een hand op mijn schouder. ‘Bedankt,’ zegt ze.

‘Yep,’ zeg ik en ik loop terug naar mijn afdeling.

Dit boek verschijnt in september 2019

5 BOEKEN DIE JE AAN HET DENKEN ZETTEN

Over Kamers antikamers:

Niña Weijers speelt in **Kamers antikamers** met literaire conventies.

Over verzonnen en mogelijke levens. En de manieren waarop mensen elkaar vinden en verliezen.

Over De tuinjungle:

Goulson leert ons eerst van kleine krioelende diertjes te houden, waarna hij ons uitlegt wat we in onze tuin kunnen doen om de biodiversiteit op onze planeet te verbeteren.

Over De vrijheid om vrij te zijn:

Dit essay is een voortdurende oproep om ook nu na te denken over vrijheid, en over de gevaren die de vrijheid bedreigen.

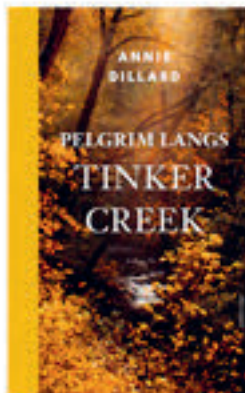
Over De jongens van Nickel:

Indrukwekkende roman over wantoestanden in een Amerikaanse jeugdgevangenis.

Over Pelgrim langs Tinker Creek:

Deze met de Pulitzer Prize bekroonde titel is een subliem poëtisch essay, een zoektocht naar de betekenis van het leven en een natuurklassieker van jewelste.

5 BOEKEN DIE IN DE PRIJZEN ZIJN GEVALLEN

Jury ANV Debutantenprijs:

‘De indringende beschrijving van de gruwelijkheden die volgden op het overlijden van Matthies maakte dat dit boek als winnaar van de Vakjury uit de besprekingen kwam.’

National Book Award:

‘In Nunez’ roman worden zware thema’s als rouw, seksuele ongelijkheid, vriendschap en ouder worden essayistisch, lichtvoetig, bijna terloops aangestipt.’
- De Groene Amsterdammer

Jury Libris Literatuur Prijs:

‘De goede zoon intrigeert, amuseert en zet aan tot denken over onszelf en de wereld om ons heen. Dat gebeurt op een oorspronkelijke manier in een ongewone vorm.’

Jury Pulitzer Prijs:

‘Een slim gestructureerd verhaal dat vertakt en uitwaaiert, net als de bomen in het hart van de roman. Bomen die verbonden zijn, als een echo van de mensen die bij hen leven.’

Jury European Book Award:

‘Dit is een prachtig en belangrijk boek over het Europa van nu en hoe het gevormd is door het recente verleden. Het boek zou in elk Europees land vertaald moeten worden.’

BILL BRYSON

**BILL BRYSON
OP ZIJN BEST:
DE LANGVERWACHTE
OPVOLGER VAN EEN
KLEINE GESCHIEDENIS
VAN BIJNA ALLES**

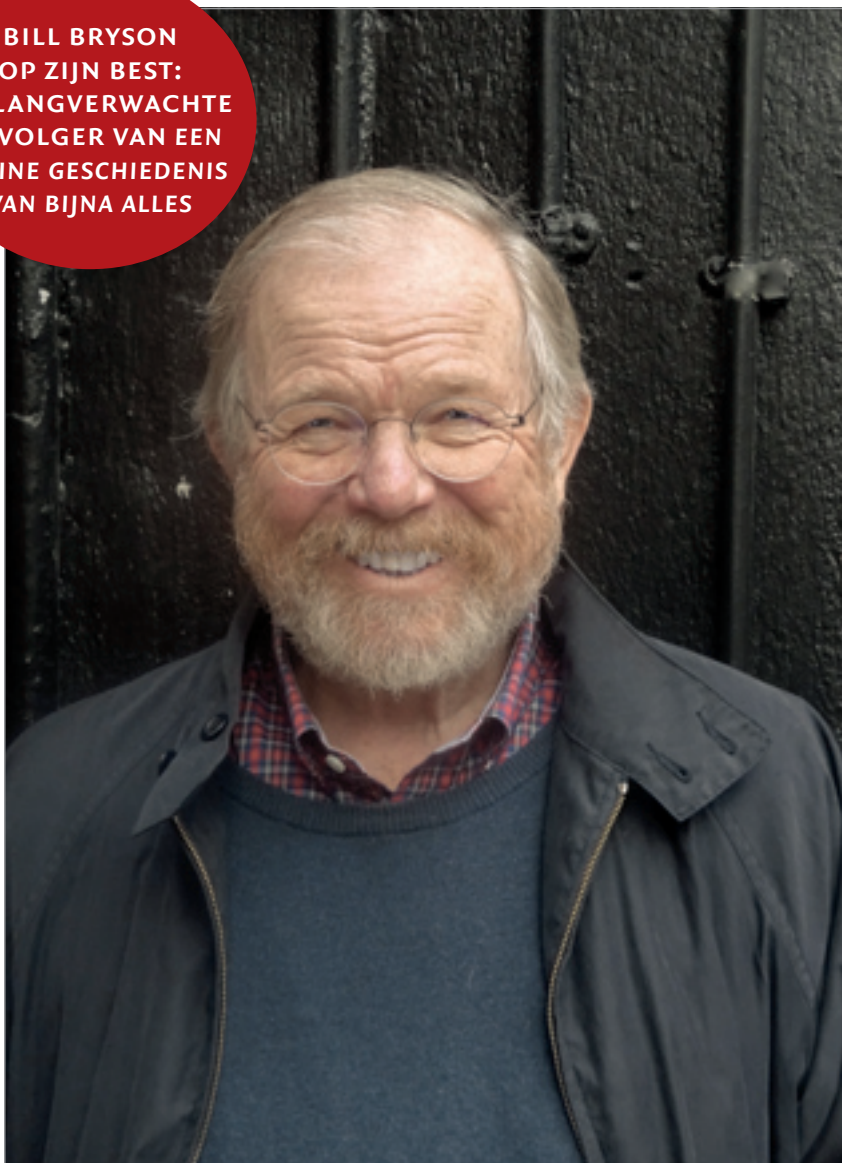

Foto: © Catherine Williams

Bill Bryson is de auteur van *Een kleine geschiedenis van bijna alles*, *Terug in Amerika* (in 2015 verfilmd met Robert Redford in de hoofdrol), *Een huis vol*, *De zomer van 1927* en *De weg naar Little Dribbling*, dat door het DWDD-boekenpanel werd verkozen tot Boek van de Maand.

HET LICHAAM

Het lichaam in het kort:

‘Er is werkelijk geen wonderbaarder verhaal dan het verhaal van ons eigen lichaam,’ aldus Bill Bryson. Elk mens is een universum op zich, bestaande uit 37,2 biljoen cellen. Als je elke streng DNA uit onze cellen achter elkaar zou leggen, zou dat een lint opleveren van 16 miljard kilometer. We worden bewoond door 40 000 soorten microben, waarvan zo’n 36 000 zich in ons maag-darmstelsel bevinden. En hoe vaak denk je dat je per dag met je ogen knippert? Het antwoord: 14 000 keer, waardoor we zo’n 23 minuten per dag met gesloten ogen doorbrengen. In zijn bestseller *Een kleine geschiedenis van bijna alles* maakte Bill Bryson de wetenschap over het ontstaan van de wereld op onweerstaanbare wijze toegankelijk voor miljoenen lezers. Nu richt hij zijn aandacht op de kleinste eenheid van ons bestaan: onszelf. In *Het lichaam* neemt Bryson ons mee op een avontuur van kop tot teen. Uitzonderlijk rijk aan informatie, onderhoudend, vol humor, vol fascinerende feiten: dit is Bill Bryson op zijn best.

De pers over *Een kleine geschiedenis van bijna alles*:

‘Een boek van meer dan vierhonderd pagina’s dat boeit van het begin tot het eind. Elke bladzijde bevat wel een gedachte of weetje dat de lezer doet glimlachen. Een fantastisch boek.’ – Trouw

DE BUITENKANT: HUID EN HAAR

*Schoonheid is even diep als de huid,
het lelijke gaat tot op het bot.*

DOROTHY PARKER

Het verrast je misschien een beetje als je erbij stilstaat, maar de huid is ons grootste orgaan en mogelijk ook het veelzijdigste. De huid houdt ingewanden binnen en slechte dingen buiten. Hij vangt klappen op. Hij geeft ons het gevoel van aanraken, brengt ons genot, warmte en pijn, en bijna al het andere wat ons levenskrachtig maakt. Hij produceert melanine om ons tegen de zonnestralen te beschermen. Hij herstelt zichzelf als we hem beschadigen. Hij is verantwoordelijk voor alle schoonheid die we aan de dag kunnen leggen. De huid zorgt voor ons.

De formele naam voor de huid is cutaan stelsel. De omvang is ongeveer twee vierkante meter en alles bij elkaar zal je huid zo'n 4,5 tot bijna 6,8 kilo wegen, ook al hangt dat natuurlijk in sterke mate af van hoe lang je bent en hoe groot de billen en de buik zijn waarover hij zich moet uitstrekken. Hij is het dunst op de oogleden (slechts een tiende van een kwart millimeter) en het dikst op de muis van onze handen en de hiel van onze voeten. Anders dan bij het hart of de nieren doet zich bij de huid nooit een falen voor. 'Onze naden springen niet open, we hebben geen spontane lekkages,' zegt Nina Jablonski, hoogleraar antropologie aan Penn State University en een gerespecteerde autoriteit op het gebied van alles wat met de huid te maken heeft.

De huid bestaat uit een onderlaag, die we

dermis of lederhuid noemen, en een buitenlaag, die we epidermis of opperhuid noemen. De buitenste laag van de opperhuid, de hoornlaag (stratum corneum), bestaat geheel en al uit dode cellen. Fascinerend om te bedenken is dat alles wat je mooi maakt al overleden is. Waar het lichaam in contact komt met de lucht, zijn we allemaal kadavers. Deze buitenste huidcellen worden elke maand vervangen. We vervellen uitvoerig, bijna onverschillig: zo'n 25 000 schilfers per minuut, meer dan een miljoen stukjes per uur. Ga met een vinger langs een stoffige kastplank en je baant grotendeels een pad door fragmenten van je vroegere zelf. Geluidloos en meedogenloos gaan we over in stof.

Een huidschilfer wordt formeel squama genoemd (wat 'schub' betekent). We laten elk jaar een spoor van ongeveer een halve kilo stof achter. Als je de inhoud van een stofzuigerzak verbrandt, is de overheersende geur onmiskenbaar de verschroeide lucht die we associëren met brandend haar. Huid en haar zijn namelijk grotendeels van hetzelfde spul gemaakt: keratine.

Onder de opperhuid ligt de vruchtbaardere lederhuid, waar alle actieve systemen van de huid zich bevinden – bloed- en lymfevaten, zenuwvezels, de wortels van haarfollikels (haarzakjes), en de reservoirs van zweet- en talgklieren. Daaronder, strikt genomen geen onderdeel van de huid, ligt een subcutane laag waarin vet wordt opgeslagen. Ook al maakt deze laag geen deel uit van het cutaan stelsel, hij is een belangrijk onderdeel van je lichaam omdat hij energie

opslaat, isolatie biedt en de huid verbindt met het lichaam eronder.

Niemand weet precies hoeveel gaten je in je huid hebt, maar je bent behoorlijk geperforeerd. De meeste schattingen wijzen erop dat je iets in de buurt van twee tot vijf miljoen haarfollikels hebt en misschien tweemaal zoveel zweetkliertjes. De follikels hebben een dubbele functie: ze doen haar groeien en ze scheiden talg af (vanuit de talgkliertjes), die zich met het zweet mengt om een olieachtige laag aan de oppervlakte te vormen. Zo blijft de huid soepel en wordt hij minder toegankelijk voor organismen van buitenaf. Soms raken de poriën verstopt door kleine stukjes dode huid en opgedroogde talg, en vormen ze wat bekendstaat als een mee-eter. Als die follikel bovendien geïnfecteerd en ontstoken raakt, is het resultaat een door pubers gevreesd puistje. Puistjes zijn eenvoudigweg een plaag voor jongeren doordat hun talgklieren – zoals al hun klieren – zeer actief zijn. Als deze gesteldheid chronisch wordt, is het resultaat acne, een woord waarvan de herkomst uiterst onzeker is. Het lijkt verwant te zijn aan het Griekse *acmē*, dat verwijst naar een grote en bewonderenswaardige prestatie, maar een gezicht vol puisten is dat beslist niet. Hoe de twee met elkaar verbonden zijn geraakt, is volkomen onduidelijk. De term dook in het Nederlands voor het eerst op in 1832, mogelijk als gevolg van een kopieerfout van *acmē*, maar in het Engels werd de term al in 1743 vermeld in een medisch woordenboek.

In de lederhuid zitten ook allemaal receptoren die ons contact laten houden met de buitenwereld. Als een briesje lichtjes langs je wang speelt, laten je meissnertast-lichaampjes je dat weten. Als je je hand op

een hete kookplaat legt, schreeuwen je ruffinilichaampjes het uit. De merkeltast-lichaampjes reageren op aanhoudende druk, en de vader-pacinilichaampjes op vibratie.*

De meissnerlichaampjes zijn ieders favoriet. Zij bespeuren de lichtste aanraking en zijn vooral sterk vertegenwoordigd in onze erogene zones en andere streken van verhoogde gevoeligheid: vingertoppen, lippen, tong, clitoris, penis enzovoort. Ze zijn vernoemd naar de Duitse anatoom Georg Meissner, die de ontdekking ervan in 1852 op zijn conto kreeg, ook al beweerde zijn collega Rudolf Wagner dat hij in feite de ontdekker was. De twee mannen kregen ruzie over deze kwestie, wat maar weer bewijst dat geen detail in de wetenschap te klein is voor vijandigheden.

Al deze receptoren zijn uiterst fijn afgestemd om je de buitenwereld te laten voelen. Een vader-pacinilichaampje kan een beweging bespeuren van maar 0,0001 millimeter, wat praktisch gezien nauwelijks een beweging is. Bovendien hoeven ze geen contact te hebben met het materiaal dat ze interpreteren. Zoals David J. Linden daarover in *Touch* zegt: als je een schop in grind of zand steekt, kun je het verschil voelen zelfs al raak je alleen de schop aan. Merkwaardig genoeg hebben we geen receptoren voor vocht. We hebben alleen thermische

* De Latijnse benaming *corpusculum* betekent 'lichaampje'; het is anatomisch gezien een wat vage term. Het kan een aandoening zijn voor losse, vrij rondzwervende cellen, zoals in bloedlichaampjes, of het kan verwijzen naar een groepje cellen die onafhankelijk functioneren, zoals bij de meissnerlichaampjes.

sensoren om ons te begeleiden; als je op een natte plek gaat zitten, kun je daarom meestal niet zeggen of het echt nat is of alleen maar koud.

Vrouwen zijn veel beter dan mannen in tactiele gevoeligheid met vingers, maar mogelijk komt dat alleen doordat ze kleinere handen hebben en dus een dichter netwerk van sensoren. Interessant aan de tastzin is dat de hersenen je niet alleen laten weten hoe iets voelt, maar ook hoe het hoort te voelen. Daarom voelt de liefkozing van een geliefde fantastisch, maar dezelfde aanraking door een vreemde eng of vreselijk. Daarom is het ook zo moeilijk om jezelf te kietelen.

Een van de gedenkwaardigste onverwachte gebeurtenissen die ik meemaakte in de periode dat ik aan dit boek werkte, deed zich voor in een snijkamer van de medische faculteit van de Britse University of Nottingham, toen hoogleraar-chirurg Ben Ollivere (over wie later veel meer) in de arm van een lijk sneed en voorzichtig een plakje huid van ongeveer een millimeter dik lostrok. Het was zo dun dat het doorzichtig was. 'Daar zit,' zei hij, 'al je huidskleur. Dat is alles wat ras inhoudt – een plakje opperhuid.'

Ik vertelde dat kort daarna aan Nina Jablonski, toen ik haar sprak in haar kantoor in het State College in Pennsylvania. Ze knikte met stellige instemming. 'Het is buitengewoon dat aan zo'n klein aspect van onze samenstelling zoveel betekenis wordt verbonden,' zei ze. 'Mensen doen alsof de huidskleur bepalend is voor iemands karakter, terwijl het alleen maar gaat om een reactie op zonlicht. Wat biologie betreft, bestaat er feitelijk niet zoiets als ras – er is niets in termen van huidskleur, gelaatstrekken,

haartype, beenderstructuur of iets anders wat een onderscheidende eigenschap tussen volken is. Maar kijk eens hoeveel mensen in de loop van de geschiedenis tot slaaf zijn gemaakt, en zijn gehaat, gelyncht of beroofd van fundamentele mensenrechten vanwege de kleur van hun huid.'

Jablonski, een rijzige, elegante vrouw met kort zilverwit haar, werkt in een keurig opgeruimd kantoor op de derde verdieping van het gebouw voor antropologie op de campus van de Penn State University, maar haar belangstelling voor de huid ontstond al bijna dertig jaar geleden toen ze als jonge primatoloog en paleobioloog aan de University of Western Australia in Perth werkte. Tijdens de voorbereiding voor een college over de verschillen tussen de huidskleur van primaten en de huidskleur van mensen drong het tot haar door dat er verrassend weinig over het onderwerp bekend was. Daarmee begon voor haar een studie die een heel leven zou beslaan. 'Wat begon als een klein, vrij onschuldig project, heeft uiteindelijk een groot deel van mijn professionele leven in beslag genomen,' vertelt ze. In 2006 verscheen haar hoog aangeschreven boek *Skin: A Natural History* en zes jaar daarna *Living Color: The Biological and Social Meaning of Skin Color*.

De huidskleur bleek in wetenschappelijk opzicht ingewikkelder dan men had gedacht. 'Meer dan honderdtwintig genen zijn betrokken bij de pigmentatie in zoogdieren,' zegt Jablonski, 'waardoor het moeilijk is die helemaal te ontrafelen.' Wat we erover kunnen zeggen is dit: de huid krijgt zijn kleur van een verscheidenheid aan pigmenten, waarvan de allerbelangrijkste een molecule is die formeel eumelanine heet, maar algemeen bekend is als melanine. Het is een

van de oudste moleculen in de biologie en is overal te vinden in de wereld van wat leeft. Melanine geeft niet alleen kleur aan de huid. Ze geeft kleur aan de veren bij vogels, ze bepaalt de textuur en de glinstering van de schubben bij vissen, en de diepe paarsachtige zwartheid van de inkt bij inktvissen. Melanine is zelfs betrokken bij het proces waardoor vruchten bruin worden. Bij ons is ze ook bepalend voor de kleur van ons haar. De productie ondergaat een drastische vertraging wanneer we oud worden, waardoor het haar van oude mensen meestal grijs wordt.

‘Melanine is een fantastische natuurlijke bescherming tegen de zon,’ zegt Jablonski. ‘Het pigment wordt aangemaakt in cellen die we melanocyten noemen. Wij allemaal, ongeacht ons ras, hebben hetzelfde aantal melanocyten. Het verschil zit ’m in de hoeveelheid melanine die wordt geproduceerd.’ Melanine reageert dikwijls op een onregelmatige manier op zonlicht, wat resulteert in sproeten, die in technische termen efeliden worden genoemd.

De huidskleur is een klassiek voorbeeld van wat bekendstaat als convergente evolutie, waarbij vergelijkbare resultaten zijn geëvolueerd op twee of meer locaties. De mensen uit bijvoorbeeld Sri Lanka en Polynesië hebben geen lichtbruine huid vanwege een rechtstreekse genetische link, maar omdat ze onafhankelijk van elkaar een bruine huid ontwikkelden als aanpassing voor de omstandigheden waarin ze leefden. Voorheen dacht men dat depigmentatie waarschijnlijk tien- tot twintigduizend jaar duurde, maar dankzij de genomica weten we nu dat depigmentatie veel sneller kan optreden – waarschijnlijk in al twee- tot drieduizend jaar. We weten ook dat ze herhaaldelijk is

voorgekomen. Een lichtgekleurde huid – Jablonski spreekt van ‘gedepigmenteerde huid’ – is op aarde minstens drie keer geëvolueerd. Het fraaie scala aan tinten dat mensen kenmerkt, is onderhevig aan voortdurende verandering. ‘We zitten,’ zoals Jablonski het verwoordt, ‘midden in een nieuw experiment van menselijke evolutie.’

Er is wel geopperd dat een lichte huid het gevolg kan zijn van menselijke migratie en de opkomst van landbouw. Het argument is dat jager-verzamelaars een groot deel van hun vitamine D kregen uit vis en wild, en dat deze input scherp daalde toen mensen gewassen begonnen te verbouwen, vooral toen ze naar noordelijke streken trokken. Daardoor werd het een groot voordeel om een lichtere huid te hebben voor de synthese van meer vitamine D.

Vitamine D is essentieel voor de gezondheid. Ze helpt sterke botten en tanden te bouwen, stimuleert het immuunsysteem, bestrijdt kanker en voedt het hart. Vitamine D is echt goed spul. We kunnen deze op twee manieren krijgen – uit het voedsel dat we eten of via zonlicht. Het probleem is dat te veel blootstelling aan de UV-straling van de zon schade toebrengt aan het DNA in onze cellen en huidkanker kan veroorzaken. Het is een precieze zaak om de juiste hoeveelheid te krijgen. Mensen hebben zich aan dit probleem aangepast door de evolutie van een waaier van huidtinten die passen bij de intensiteit van het zonlicht op verschillende breedtegraden. Wanneer een menselijk lichaam zich aanpast aan veranderde omstandigheden, wordt dit proces fenotypische plasticiteit genoemd. Onze huidskleur verandert voortdurend – wanneer we zonnen of verbranden onder een heldere zon of wanneer we blozen van schaam-

te. De rode kleur van verbranding door de zon wordt veroorzaakt door een rijke toestroom van bloed naar de kleine bloedvaten in de betreffende gebieden, waardoor de huid ook heet aanvoelt. De officiële naam voor zonverbranding is erythema. Bij zwangere vrouwen worden tepels en tepelhoven, en soms ook andere lichaamsdelen zoals de buik en het gezicht, vaak donkerder als gevolg van een toegenomen productie van melanine. Dit proces wordt melasma genoemd, maar we tasten in het duister over het doel ervan. Dat we rood aanlopen als we boos worden, gaat een beetje tegen de intuïtie in. Als het lichaam paraat staat voor een gevecht, leidt het meestal de bloedstroom naar plaatsen waar het bloed dringend nodig is – namelijk de spieren. Het is dan ook een raadsel waarom het bloed stroomt naar het gezicht, waar het geen duidelijk fysiologisch voordeel brengt. Jablonski draagt als mogelijkheid aan dat het op een of andere manier helpt de bloeddruk onder controle te houden. Of het dient misschien alleen maar als een signaal aan de tegenstander om zich gedeisd te houden omdat je echt boos bent.

Hoe dan ook, de langzame evolutie van verschillende huidtinten werkte prima toen de mensen op één plaats bleven of migreerden in de loop van een langdurig proces, maar de toegenomen mobiliteit van nu betekent dat veel mensen terechtkomen op plaatsen waar de zonkracht en de huidtint niet goed bij elkaar passen. In regio's als Noord-Europa en Canada is het onmogelijk om in de wintermaanden genoeg vitamine D uit het zwakke zonlicht te halen voor het behoud van de gezondheid, ongeacht hoe bleek je huid is. Daarom moet er vitamine D worden geconsumeerd in de vorm van voed-

sel, en dan nog krijgt iemand nauwelijks genoeg binnen – en dat is ook niet zo vreemd. Om de benodigde hoeveelheid alleen uit voedsel binnen te krijgen moet je per dag vijftien eieren of bijna drie kilo gatenkaas eten, of iets wat wel beter te doen is maar minder smakelijk: een halve eetlepel levertraan. In Amerika wordt melk verrijkt met vitamine D, maar daarmee kom je op nog maar een derde van de dagelijkse behoefte voor een volwassene. Daardoor heeft ongeveer 50 procent van de wereldbevolking ten minste een deel van het jaar een tekort aan vitamine D. In noordelijke klimaatzones kan dit oplopen tot wel 90 procent.

Terwijl mensen een lichtere huid ontwikkelden, kregen ze ook lichter gekleurde ogen en haar – maar dat gebeurde pas vrij recent. Lichter gekleurde ogen zijn ongeveer zesduizend jaar geleden geëvolueerd in de omgeving van de Oostzee. Het is niet duidelijk waarom. De kleur van het haar en de ogen heeft geen invloed op het metabolisme van vitamine D, en evenmin op enig ander fysiologisch proces. Er lijkt dus geen praktisch voordeel aan verbonden te zijn. Het vermoeden is dat deze trekken werden geselecteerd als tribale kenmerken of omdat mensen ze aantrekkelijker vonden. Als je blauwe of groene ogen hebt, betekent dat overigens niet dat je meer van die kleuren in je irissen hebt dan andere mensen, maar gewoon mindervan andere kleuren. Juist door een kleinere hoeveelheid andere pigmenten zien je ogen er blauw of groen uit.

De huidskleur verandert al gedurende een veel langere periode – minstens zestigduizend jaar. Maar die verandering is geen rechtlijnig proces geweest. 'Bij sommige mensen trad depigmentatie op, bij andere repigmentatie,' licht Jablonski toe. 'Som-

mige mensen hebben veel veranderingen in huidtinten ondergaan als gevolg van de migratie naar nieuwe streken, andere nauwelijks enige verandering.’

Zo hebben de inheemse volken van Zuid-Amerika een lichtere huid dan je zou verwachten bij de klimaatzone waar ze wonen. Dat komt doordat ze in evolutionair opzicht vrij recent hierheen gekomen zijn. ‘Ze konden in rap tempo naar de tropische streken trekken en hadden veel werktuigen, met inbegrip van enige kleding,’ vertelt Jablonski. ‘Daarmee doorkruisten ze eigenlijk de evolutie.’ Moeilijker te verklaren zijn de Khoisanvolken van zuidelijk Afrika. Zij hebben altijd onder een woestijnzon geleefd en zijn nooit over grote afstand gemigreerd, maar toch hebben ze een 50 procent lichtere huid dan je zou verwachten bij hun leefomgeving. Het blijkt nu dat ergens in de afgelopen tweeduizend jaar een genetische mutatie voor een lichtere huid bij hen is geïntroduceerd door mensen van buitenaf. Het is niet bekend wie dat precies waren.

De ontwikkeling in de laatste jaren van technieken voor de analyse van oeroud DNA betekent dat we steeds meer te weten komen. Vaak is dat verrassend... en zo nu en dan verwarrend of controversieel. Zo werd alom verbaasd gereageerd toen weten-

schappers van University College London en het Britse Natural History Museum in 2018 op basis van een DNA-analyse stelden dat een oeroude Brit die bekendstond als Cheddar Man een ‘donkere tot zwarte’ huid had gehad. (De wetenschappers zeiden feitelijk dat er een kans van 76 procent was dat hij een donkere huid had.) Hij schijnt ook blauwe ogen te hebben gehad. Cheddar Man (gevonden in de Cheddar Gorge in Somerset) maakte deel uit van de groep die het eerst naar Groot-Brittannië terugkeerde na afloop van de laatste ijstijd, zo’n tienduizend jaar geleden. Zijn voorouders waren al dertigduizend jaar in Europa, en hadden dus tijd genoeg gehad om een lichte huid te ontwikkelen – of dat was tenminste altijd aangenomen. Andere gezaghebbende wetenschappers hebben echter te berde gebracht dat het DNA te zeer afgebroken was en dat ons inzicht in de genetica van pigmentatie te onzeker was om conclusies te kunnen trekken over de kleur van de huid en de ogen van Cheddar Man. Het was in elk geval een signaal dat er nog veel te ontdekken valt. ‘Wat de huid betreft, staan we in veel opzichten nog maar aan het begin,’ zei Jablonski.

Dit boek verschijnt in oktober 2019

ELIZABETH STROUT

Foto: © Leonardo Cendamo

Elizabeth Strout is de auteur van onder andere *Amy en Isabelle*, *Olive Kitteridge*, *Ik heet Lucy Barton* en *Niets is onmogelijk*. *Ik heet Lucy Barton* haalde plaats 1 van de *New York Times*-bestsellerlijst.

OPNIEUW OLIVE

Opnieuw Olive in het kort:

Olive Kitteridge – bot en een tikkeltje koppig, doch kwetsbaar en verrassend gevoelig – geldt met al haar tegenstrijdigheden als een van de meest herkenbare, iconische romanpersonages van de afgelopen decennia. En nu is ze terug – een paar jaar ouder en een hoop veranderingen verder. Ze moet leren om haar leven te delen met haar tweede man, proberen de relatie met haar zoon te herstellen, omgaan met verlies en eenzaamheid, zich openstellen voor nieuwe levenslessen, en zoals altijd een luisterend oor bieden aan de andere inwoners van Crosby, Maine.

EEN VAN DE
MEEST ICONISCHE
ROMANPERSONAGES
VAN DE AFGELOPEN
DECENNIA

AANHOUDING

Op een vroege zaterdagmiddag in juni zette Jack Kennison zijn zonnebril op, stapte in zijn open sportauto, trok de veiligheidsgordel over zijn schouder en zijn dikke buik en ging op weg naar Portland, een klein uur rijden, om een grote fles whiskey te kopen – alles liever dan Olive Kitteridge tegen het lijf te lopen in de supermarkt hier in Crosby, Maine. Of nog erger: de andere vrouw die hij daar al twee keer was tegengekomen terwijl hij met zijn whiskey in de hand stond en zij over het weer begon. Het wéér. Die vrouw – hij wist niet meer hoe ze heette – was ook weduwe.

Tijdens de rit kwam er een zekere rust over hem, en eenmaal in Portland parkeerde hij en ging hij een eindje langs het water lopen. Het was volop zomer, en hoewel het nu, half juni, nog fris was, zag de hemel blauw en vlogen de meeuwen boven de haven. Het was druk op de wandelpaden, veel jonge mensen met kleine kinderen en buggy's, en zo te zien praatte iedereen met elkaar. Dat trof hem. Bij elkaar zijn en samen praten, dat was voor hen kennelijk de gewoonste zaak van de wereld! Niemand leek hem een blik waardig te keuren, en hij besepte wat hij allang wist, alleen kwam het nu anders over: hij was zomaar een oude man met een hangbuik, niet iemand die aandacht verdiende. Een bijna bevrijdende gedachte. Vele jaren van zijn leven was hij een lange, knappe man geweest, nog zonder pens, die op de campus van Harvard rondwandelde, en al die jaren was er wel degelijk naar hem gekeken: hij zag studenten respectvolle blikken op hem werpen, en ook de vrouwen za-

gen hem staan. Tijdens vakgroepvergaderingen gedroeg hij zich autoritair; dat hoorde hij van collega's, en hij nam het voor waar aan, want dat was ook zijn bedoeling geweest. Nu slenterde hij langs een kade met appartementen in aanbouw, en het idee kwam op om hier te gaan wonen: overal water én mensen om hem heen. Hij pakte zijn telefoon uit zijn zak, keek erop en borg hem weer op. Eigenlijk wilde hij graag met zijn dochter praten.

Uit een van de flats kwamen een man en een vrouw van zijn leeftijd; hij had ook een buik, maar niet zo dik als die van hem, en zij keek bedrukt. Uit de manier waarop ze met elkaar omgingen maakte hij op dat ze al heel lang getrouwd waren. 'Nu is het voorbij,' hoorde hij de vrouw zeggen, en de man antwoordde en de vrouw zei: 'Nee, het is voorbij.' Ze liepen langs hem (zonder hem op te merken) en toen hij even later omkeek zag hij tot zijn lichte verbazing dat de vrouw bij de man had ingehaakt; ze wandelden de kade af in de richting van het stadje.

Aan het eind van de kade ging Jack naar de zee staan kijken; eerst keek hij de ene kant op, daarna de andere. De wind, die hij nu pas voelde, voerde kleine witgekuifde golven aan. Hier arriveerde de ferry uit Nova Scotia, die Betsy en hij op een dag hadden genomen. Ze waren drie dagen op Nova Scotia geweest. Hij probeerde zich voor de geest te halen of Betsy haar arm door de zijne had gestoken – misschien wel. Voortaan had hij een beeld voor ogen van hen beiden terwijl ze de ferry af liepen, zijn vrouw met haar arm door de zijne...

Hij draaide zich om.

‘Stomkop.’ Hij had het hardop gezegd en zag dat een jongetje vlakbij verschrikt naar hem omkeek. Dat wilde dus zeggen dat hij een oude man was die op een kade in Portland in zichzelf liep te praten, en hij – Jack Kennison, in het bezit van twee doctoraten – had geen idee hoe het zover had kunnen komen. ‘Wauw.’ Ook dat zei hij hardop nu hij de jongen goed en wel voorbij was. Een van de bankjes was onbezet, en hij ging zitten. Hij pakte zijn telefoon en belde zijn dochter; in haar woonplaats San Francisco was het nog geen twaalfuur ’s middags. Tot zijn verbazing nam ze op.

‘Pappa?’ zei ze. ‘Alles goed met je?’

Hij keek naar de lucht. ‘Ach, Cassie,’ zei hij. ‘Ik wil alleen maar even weten hoe het met je gaat.’

‘Met mij gaat het goed, pap.’

‘Oké. Mooi zo. Dat mag ik graag horen.’

Het bleef even stil, toen vroeg ze: ‘Waar ben je?’

‘O. In Portland, ik zit aan de haven.’

‘Waarom?’ wilde ze weten.

‘Zomaar. Ik dacht: kom, ik ga eens naar Portland. Even de deur uit, snap je.’ Jack tuurde naar het water.

Weer bleef het stil. Toen zei ze: ‘Oké.’

‘Hoor eens, Cassie,’ zei Jack. ‘Ik wil alleen maar even zeggen dat ik weet dat ik een klootzak ben. Ik weet het. Dat wil ik je even laten weten. Ik wéét dat ik een klootzak ben.’

‘Pappie,’ zei ze. ‘Pappie, toe. Wat moet ik daar nou op zeggen?’

‘Niets,’ antwoordde hij welwillend. ‘Daar valt niets op terug te zeggen. Maar ik wil je alleen laten weten dat ik het weet.’

Weer bleef het stil, nog langer deze keer, en hij werd bang.

Ze vroeg: ‘Zeg je dat vanwege de manier waarop je me behandeld hebt, of vanwege die jarenlange affaire met Elaine Croft?’

Hij keek neer op de dikke planken van de kade, zag zijn zwarte oudemannensneakers op het ruwe hout. ‘Allebei,’ zei hij. ‘Of je mag kiezen.’

‘O pappie,’ zei ze. ‘O pappie, ik weet me geen raad. Wat moet ik voor je doen?’

Hij schudde zijn hoofd. ‘Niks, kindje. Je hoeft helemaal niks voor me te doen. Ik wilde alleen je stem even horen.’

‘Pap, we staan op het punt de deur uit te gaan.’

‘O ja? Waar gaan jullie heen?’

‘De boerenmarkt. Het is zaterdag, en we gaan zaterdag altijd naar de boerenmarkt.’

‘Oké,’ zei Jack. ‘Ga maar gauw. Zit er maar niet mee. Ik spreek je nog wel. Dagdag.’

Hij meende haar te horen zuchten. ‘Goed,’ zei ze. ‘Tot horens.’

En dat was het dan! Dat was dat.

Jack bleef nog een hele tijd op het bankje zitten. Er kwamen mensen voorbij, of misschien kwam er een poosje niemand voorbij, maar hij moest aldoor aan Betsy, zijn vrouw, denken, en hij kon wel janken. Het enige wat hem duidelijk was: hij had het allemaal verdiend. Hij verdiende het dat hij vanwege een prostaatoperatie een inlegluier droeg, dat verdiende hij; ook verdiende hij het dat zijn dochter niet met hem wilde praten, want hij had jarenlang niet met haar willen praten: ze was lesbisch, ze was een lesbische vrouw, en dat gaf hem nog steeds een schokje van onbehagen. Maar Betsy verdiende het niet om dood te zijn. Hij verdiende het om dood te zijn, Betsy niet. En toch welde er opeens woede jegens zijn vrouw in hem op. ‘Wel godallemachtig,’ mompelde hij.

Toen zijn vrouw op sterven lag was zij woevend. Ze zei: 'Ik haat je.' En hij zei: 'Ik kan het je niet kwalijk nemen.' Ze zei: 'Ach, hou toch op.' Maar hij had het gemeend, want hij kon het haar immers niet kwalijk nemen? Hij kon het haar niet kwalijk nemen. En het laatste wat ze tegen hem gezegd had was: 'Ik haat je omdat ik doodga en jij blijft leven.'

Terwijl hij opkeek naar een meeuw dacht hij: maar ik leef helemaal niet, Betsy. Wat een lugubere grap.

De bar van het Regency Hotel was in het souterrain; de wanden waren donkergroen en de ramen keken uit op het trottoir, maar doordat het hoog begon zag hij eigenlijk alleen benen voorbijkomen. Hij ging aan de toog zitten en bestelde een whiskey puur. De barman was een geschikte kerel. 'Goed,' antwoordde Jack op de vraag van de jongeman hoe het met hem ging.

'Mooi zo,' zei de barman, die vrij lang donker haar had en kleine donkere ogen. Terwijl hij de whiskey inschonk zag Jack dat hij ouder was dan hij op het eerste gezicht leek, hoewel Jack leeftijd tegenwoordig moeilijk te schatten vond, vooral van jongeren. En toen dacht Jack: stel dat ik een zoon had gehad? Hij had dat al zo vaak gedacht dat het hem verbaasde dat de vraag nog steeds bij hem opkwam. En stel dat hij na die mislukte relatie níét zo snel met Betsy was getrouwd? Hij had net een teleurstelling achter de rug, en zij ook, na een verhouding met die Tom Groger van wie ze tijdens haar studie zo gecharmeerd was geweest. Hoe zou het dan zijn gelopen? Nog enigszins verward maar een beetje opgemonterd – hij had nu gezelschap van de barman – spreidde Jack die gedachten als een grote lap stof voor zich uit. Hij zag in dat hij een man van

vierenzeventig was die terugkijkt op zijn leven en zich erover verwondert hoe het zich ontvouwt, die ondraaglijke spijt heeft van al zijn fouten.

En toen dacht hij: hoe leid je een eerzaam leven?

Dit was niet de eerste keer dat hij zichzelf die vraag stelde, maar vandaag voelde het anders, hij had er afstand van genomen en verwonderde zich oprecht.

'En, wat voert u naar Portland?' De barman vroeg het terwijl hij de toog aflapte.

Jack antwoordde: 'Niets.'

De man keek even naar hem op, draaide zich vervolgens half om en maakte het andere gedeelte van de toog schoon.

'Ik móést er even uit,' zei Jack. 'Ik woon in Crosby.'

'Leuk stadje, Crosby.'

'Zeker.' Jack nam een slokje van zijn whiskey, zette het glas zorgvuldig weer neer. 'Mijn vrouw is zeven maanden geleden gestorven,' zei hij.

Nu keek de man Jack weer aan, streek het haar uit zijn ogen. 'Sorry? Zei u...?'

'Ik zei dat mijn vrouw zeven maanden geleden is gestorven.'

'Wat vreselijk,' zei de man. 'Dat is vast heel zwaar.'

'Inderdaad. Ja, dat is zo.'

Zonder een spier te vertrekken zei de jongeman: 'Mijn vader is een jaar geleden doodgegaan en mijn moeder is heel flink, maar ik weet dat ze het er moeilijk mee heeft.'

'Dat spreekt.' Jack aarzelde, vroeg toen: 'En hoe ga jij ermee om?'

'O, het is treurig. Maar hij was al een hele tijd ziek. Dus u begrijpt.'

Jack kreeg een bekend schrijnend gevoel vanbinnen, net als toen die weduwe in de supermarkt over het weer begon. Het liefst

zou hij zeggen: hou op! Vertel maar hoe het écht is! Hij leunde achterover, schoof zijn glas naar voren. Ach, zo gaan zulke dingen nu eenmaal. Of de mensen weten niet wat ze voelen, of ze zeggen liever niet wat ze werkelijk voelen.

En daarom miste hij Olive Kitteridge.

Oké, zei hij tegen zichzelf. Oké. Rustig, jongen.

Weloverwogen richtte hij zijn gedachten weer op Betsy. Er schoot hem iets te binnen – wat vreemd dat hij zich dat nu opeens herinnerde. Vele jaren geleden had hij zijn galblaas moeten laten verwijderen, en zijn vrouw had in de verkoeverkamer naast zijn bed gestaan. Toen hij later bijkwam zei een patiënt vlak bij hem: ‘Je vrouw keek zo vol liefde naar je dat het me diep raakte.’ Jack had dat geloofd, en hij wist nog dat hij er een tikkeltje ongemakkelijk onder was geweest. Maar toen hij het jaren later tijdens een ruzie ter sprake bracht zei Betsy: ‘Ik hoopte dat je doodging.’

Haar openhartigheid had hem verbijsterd. ‘Je hoopte dat ik dóóding?’ In zijn herinnering had hij van verbazing zijn armen gespreid.

Ze had beschaamd geantwoord: ‘Dat zou het voor mij makkelijker hebben gemaakt.’

Zo kon je het ook bekijken.

O, Betsy! Betsy, Betsy, Betsy, we hebben het verknaald, we hebben onze kans verspeeld. Wanneer precies kon hij niet zeggen, misschien omdat ze geen enkele kans hadden gehad. Per slot van rekening was zij wie ze was, en hij was wie hij was. Tijdens de huwelijksnacht had ze zich gegeven, maar niet gewillig, zoals in de maanden daarvoor. Dat had hij uiteraard altijd onthouden. En sinds die nacht, nu drieënveer-

tig jaar geleden, had ze zich eigenlijk nooit meer gewillig gegeven.

‘Hoelang woont u al in Crosby?’ vroeg de barman.

‘Zes jaar.’ Jack verplaatste zijn benen naar de andere kant van de barkruk. ‘Ik woon nu zes jaar in Crosby.’

De barman knikte. Een stel dat binnenkwam ging aan de andere kant van de toog zitten; beiden waren jong, en de vrouw had lang haar dat ze over een schouder streek: ze was zelfverzekerd. De barman ging naar ze toe.

Intussen liet Jack zijn gedachten naar Olive Kitteridge dwalen. Lang, fors. God, wat een vreemd mens. Hij mocht haar heel graag, ze hād iets, een soort eerlijkheid – was het wel eerlijkheid? Ze was weduwe, en ze had hem eigenlijk het leven gered, zo voelde hij dat. Ze hadden een paar keer samen gegeten, waren naar een concert geweest; hij had haar op haar mond gekust. Als hij daar nu aan terugdacht schoot hij bijna in de lach. Haar mond. Olive Kitteridge. Alsof je een met zeepokken begroeide walvis kuste. Een paar jaar geleden had ze een kleinzoon gekregen. Dat had hem niet zoveel gedaan, maar haar wel, want het jongetje heette Henry, naar zijn grootvader, Olives overleden echtgenoot. Hij had geopperd dat ze maar eens bij de kleine Henry in New York op bezoek moest gaan, maar zij had gezegd: nou nee, ik dacht het niet. Waarom eigenlijk niet? De verhouding met haar zoon was niet geweldig, dat wist hij wel. Maar zijn verhouding met zijn dochter was ook niet geweldig. Dat hadden ze gemeen. Hij wist nog dat Olive hem meteen had verteld dat haar vader zelfmoord had gepleegd toen zij dertig was. Had zich in de keuken doodgeschoten. Misschien had dat iets te maken

met hoe ze was, dat kon haast niet anders. Maar op een ochtend was ze gearriveerd en zomaar naast hem op het bed in de logeerkamer komen liggen. Jonge jonge, wat was hij opgelucht geweest. Grote opluchting had hem doorstroomd toen ze haar hoofd op zijn borst had gelegd. 'Blijf,' zei hij na een tijdje, maar ze stond op en zei dat ze naar huis moest. 'Ik zou het fijn vinden als je bleef,' zei hij, maar ze was niet gebleven. En ze was nooit meer teruggekomen. Als hij haar belde nam ze niet op.

Slechts één keer was hij haar in de supermarkt tegen het lijf gelopen, een paar dagen nadat ze naast hem was komen liggen; hij had met zijn grote fles whiskey in de hand gestaan. 'Olive!' had hij uitgeroepen. Maar ze was zenuwachtig geweest: haar zoon in New York kon elk moment weer een kind krijgen! 'Hij was toch nog maar kortgeleden vader geworden?' zei Jack, en zij antwoordde: hoe dan ook, Christophers vrouw was weer zwanger, maar dat vertelden ze haar nu pas! Ze had immers al een kleinzoon, waarom moesten er zo nodig nog meer kinderen bij, die vrouw had toch ook al twee kinderen uit een eerdere relatie ingebracht? Dat had ze wel drie keer gezegd. De volgende dag belde hij haar, maar de telefoon ging eindeloos over, waaruit hij opmaakte dat ze de beantwoorder niet had ingeschakeld. Was dat mogelijk? Bij Olive was alles mogelijk. Hij nam aan dat ze uiteindelijk toch naar New York was gegaan om naar dat nieuwe kleinkind te kijken, want toen hij de volgende dag nog eens belde werd er ook niet opgenomen. Hij mailde haar met '?????' in de onderwerpregel, maar zonder tekst in het bericht zelf. Ook daar had ze niet op gereageerd. Dat was ruim drie weken geleden.

De barman stond inmiddels weer tegen

over Jack en was bezig de drankjes voor het stel klaar te maken. Jack vroeg: 'En jij? Ben jij hier opgegroeid?'

'O nee,' zei de jongeman. 'Ik ben even buiten Boston opgegroeid. Ik ben hier vanwege mijn vriendin. Die woont hier.' Hij schudde met een hoofdgebaar zijn donkere haar uit zijn ogen.

Jack knikte, dronk van zijn whiskey. 'Mijn vrouw en ik hebben jaren in Cambridge gewoond,' zei hij. 'Daarna zijn we hierheen verhuisd.'

Hij zou zweren dat hij een bepaalde uitdrukking op het gezicht van de barman zag, een zweem van spot, waarna de man zich afwendde en de drankjes voor het stel verderop ging neerzetten.

Teruggekomen zei hij tegen Jack: 'Een Harvard-man? U werkte aan de universiteit?' Hij pakte een rek schone glazen onder de toog vandaan en begon ze ondersteboven aan het rek boven hem te hangen.

'Ik maakte er wc's schoon,' zei Jack. En die mafkikker keek hem vanuit zijn ooghoek even aan om te zien of het soms een grapje was. 'Nee hoor, ik was geen schoonmaker. Ik heb er lesgegeven.'

'Geweldig. En u wilde hier van uw pensioen genieten?'

Jack had helemaal niet met pensioen gewild. 'Hoeveel krijg je van me?' vroeg hij.

Tijdens de terugrit moest hij aan Schroeder denken, wat was dat toch een godvergeten klootzak, wat een waardeloze decaan. Toen Elaine een proces begon, toen ze de zaak echt aanhangig maakte en beweerde dat ze geen vaste aanstelling kreeg vanwege seksuele intimidatie, ontpopte Schroeder zich als een geduchte tegenstander. Hij gedroeg zich vreemd, vertikte het zelfs om met Jack

in gesprek te gaan. De zaak is in handen van juristen, zei hij. En Jack werd met onderzoeksverlof gestuurd. Pas na drie jaar was de zaak opgelost en werd Elaine royaal gecompenseerd, maar intussen waren Jack en Betsy naar Maine verhuisd: Jack was met pensioen gegaan. Het was Maine geworden omdat Betsy dat graag wilde: ze wilde ver weg – nou, dat was gelukt. Crosby was een mooi kustplaatsje had ze op internet ontdekt, en verder weg kon je haast niet gaan, ook al lag het maar een paar uur rijden noordelijker aan de oostkust. Ze waren naar het stadje verhuisd zonder er ook maar iemand te kennen. Maar Betsy maakte vrienden, dat lag in haar aard.

Stop.

Naar de kant.

Pas nadat die woorden een paar keer waren gezegd besteedde Jack er aandacht aan; ze kwamen uit een megafoon, en hij verbaasde zich over dat nieuwe geluid – nieuw vergeleken bij het regelmatige gedendervan de banden over het wegdek. En opeens zag hij tot zijn verbijstering een blauw zwaailicht en een politiewagen bijna op zijn achterbumper. *Naar de kant.* ‘Jezus,’ zei Jack hardop, en hij zette de auto stil in de berm. Hij schakelde de motor uit en keek naar de ruimte voor de passagiersstoel, naar de plastic tas met zijn whiskey erin, aangeschaft bij een supermarkt even buiten Portland. Hij monsterde de jonge agent die naar hem toe kwam – wat een windbuil, met die zonnebril – en vroeg beleefd: ‘Wat kan ik voor u doen?’

‘Uw rijbewijs en verzekeringspapieren.’

Jack opende het handschoenenvakje, vond na enig zoeken de papieren, haalde vervolgens zijn rijbewijs uit zijn portefeuille en overhandigde ze aan de agent.

‘Wist u dat u honderdtien reed waar negentig de maximumsnelheid is?’ Jack vond de toon van de agent nogal onbeschoft.

‘Eh, nee, agent, dat wist ik niet. En ik heb er grote spijt van.’ Sarcasme was zijn zwakke punt, had Betsy altijd gezegd, maar dat ontging deze politiemann.

‘Wist u dat de keuring van uw auto verlopen is?’

‘Nee.’

‘Het voertuig had in maart gekeurd moeten worden.’

‘Hm.’ Jack keek in de auto om zich heen. ‘Tja. Het zit zo. Nu ik terugdenk aan hoe het is gegaan. Mijn vrouw is overleden, moet u weten. Ze is overleden.’ Jack keek op naar de agent. ‘Dood.’ Hij zei het nadrukkelijk.

‘Zet uw zonnebril af, meneer.’

‘Pardon?’

‘Ik zei: zet uw zonnebril af, meneer. Nu!’

Jack zette zijn zonnebril af en schonk de agent een overdreven glimlach. ‘Dan moet jij die van jou ook afzetten,’ zei hij. ‘Als ik de jouwe mag zien, mag jij de mijne zien.’ Hij keek grinnikend naar de man op.

Nadat de agent van het rijbewijs naar Jack had gekeken zei hij: ‘Wacht even, dan ga ik een en ander controleren.’ De agent liep terug naar zijn auto, waarop het blauwe zwaailicht nog steeds rondflitste. Al lopend zei hij iets in zijn portofoon. Enkele ogenblikken later arriveerde er een tweede politiewagen, ook met blauw zwaailicht.

‘Heb je assistentie opgeroepen?’ riep Jack hem na. ‘Ben ik zo gevaarlijk?’

De tweede agent stapte uit en liep op Jack af. Dit was een boom van een kerel, en niet jong meer. Hij had alles al eens meegemaakt, dat zag je aan zijn manier van lopen en ook aan zijn ogen: uitdrukkelingsloos, voor hem geen zonnebril. ‘Wat zit er in die tas daar?’

vroeg de kolos met zijn zware stem.

‘Drank. Whiskey. Wil je het zien?’

‘Stap uit.’

Jack keek naar hem op. ‘Hè?’

De kolos deed een pas naar achteren. ‘Nú uitstappen.’

Jack stapte uit – langzaam, want hij snak- te naar adem. De kolos zei: ‘Leg uw handen op het dak,’ en dat wekte Jacks lachlust. Hij zei: ‘Welk dak? Dit is een cabriolet, zoals dat heet, en op dit moment heeft de auto geen dak.’

De agent zei: ‘Leg uw handen op de auto, nú.’

‘Zo dan?’ Jack legde zijn handen op de raamlijst.

‘Blijf staan.’ De man liep naar de auto die Jack staande had gehouden en zei iets tegen zijn collega, die voorin was gaan zitten.

Jack bedacht opeens dat tegenwoordig al- les op video werd vastgelegd vanuit een po- litiewagen – dat had hij ergens gelezen – en spontaan stak hij zijn middelvinger op naar de twee auto’s achter hem. Daarna legde hij zijn hand weer op de raamlijst. ‘Wat een flauwekul,’ zei hij.

Op dat moment stapte de eerste agent uit en kwam met grote passen naar Jack toe, met zijn holster om zijn bovenbeen gespt. Jack, met zijn dikke hangbuik, stond met zijn handen enigszins potsierlijk op de raamlijst gesteund; hij monsterde de man en zei: ‘Zo, jij bent goed voorzien.’

‘Wat zei u?’ De agent was nijdig.

‘Ik zei niks.’

‘Moet ik u arresteren?’ vroeg de agent. ‘Bent u daar soms op uit?’

Jack begon te lachen, beet toen op zijn lip. Hij schudde van nee en keek naar de grond. Daar zag hij mieren, heel veel mieren. Ze waren verstoord door zijn bandensporen,

en hij tuurde naar de piepkleine mieren die door een scheur in het wegdek het ene zand- korreltje na het andere vervoerden, van de plek waar zijn band zoveel van hun soortge- noten had vermorzeld naar... Waarheen? Een nieuw nest?

‘Omdraaien, en handen omhoog,’ beval de agent, en Jack draaide zich dan ook om, met zijn handen in de lucht en zich bewust van de auto’s die voorbijreden. Stel dat ie- mand hem herkende? Daar stond Jack Ken- nison als een misdadiger met zijn handen omhoog bij twee politiewagens met blauw zwaailicht. ‘Luister goed,’ zei de agent. Hij duwde zijn zonnebril omhoog om in zijn oog te kunnen wrijven, en heel even zag Jack de ogen van de man: vreemde ogen, als die van een vis. De agent wees naar Jack. Hij bleef maar wijzen, zonder iets te zeggen, alsof hij zijn tekst kwijt was.

Jack hield zijn hoofd schuin. ‘Ik luister,’ zei hij. ‘Ik ben een en al oor.’ Hij zei het zo sar- castisch als hij kon.

Vissenoog liep om Jacks auto heen, open- de het portier en pakte de plastic zak met de fles whiskey. Terwijl hij naar Jack terug- keerde vroeg hij: ‘Wat is dit?’

Jack liet zijn armen zakken en zei: ‘Whis- key, dat heb ik ook al tegen je maat gezegd. Doe me een lol, dat zé je toch? Godalle- machtig.’

Vissenoog deed een stap naar voren en Jack deinsde achteruit, maar kon vanwege zijn auto geen kant op. ‘Zeg nog eens wat u daarnet zei,’ beval Vissenoog.

‘Ik zei dat het whiskey is, en dat je dat kunt zien. En toen zei ik iets over de almachtige God.’

‘U hebt gedronken,’ zei Vissenoog. ‘Meneer, u hebt gedronken.’ Er lag zo’n dreigende klank in zijn stem dat het Jack ontucht-

de. Vissenoog gooide de tas met de whiskey op de passagiersstoel van Jacks auto.

‘Dat klopt,’ zei Jack. ‘Ik heb wat gedronken in de bar van het Regency in Portland.’

Vissenoog pakte iets uit zijn achterzak. Het was zo klein dat het in zijn hand paste, een hoekig, grijs geval, en Jack zei: ‘Jezus, ga je me taseren?’

Vissenoog glimlachte, hij glimlachte! Met het ding in zijn uitgestrekte hand stapte hij naar Jack toe, en Jack zei: ‘Doe me een lol, zeg.’ Hij hield zijn armen voor zijn borst, want hij was echt bang.

‘Blaas hier maar eens in,’ zei Vissenoog, en uit het ding in zijn hand kwam een pijpje tevoorschijn.

Jack sloot zijn lippen om het pijpje en blies erin.

‘Nog eens,’ zei Vissenoog, en hij kwam nog dichterbij Jack staan.

Jack blies nog eens, liet het mondstuk toen los. Vissenoog bestudeerde het apparaatje aandachtig en zei: ‘Nee maar, u zit net onder de limiet.’ Hij stopte het geval weer in zijn zak en zei tegen Jack: ‘Mijn collega is een bekeuring aan het uitschrijven, en als u die in ontvangst hebt genomen lijkt het me raadzaam dat u in de auto stapt en regelrecht naar een garage rijdt om uw wagen te laten keuren. Begrijpt u dat, meneer?’

Jack zei: ‘Ja.’ Toen vroeg hij: ‘Mag ik nu weer instappen?’

Vissenoog boog zich naar voren. ‘Ja, u mag nu weer instappen.’

Jack ging op de bestuurdersstoel zitten, laag bij de grond omdat het een sportwagen was, en wachtte tot de forse man hem de bekeuring kwam brengen. Vissenoog bleef staan waar hij stond, alsof Jack er elk moment vandoor kon gaan.

Opeens zag Jack uit zijn ooghoek iets waar

hij nooit helemaal zeker van zou zijn en wat hij nooit zou vergeten. Het kruis van de agent bevond zich voor hem op ooghoogte, en hij dacht – hij dacht het maar wendde gauw zijn blik af – dat de man een stijve kreeg. Die bobbel daar was groter dan... Jack keek naar het gezicht van de man, die op hem neer staarde, met zijn zonnebril op.

De kolos kwam Jack de bon overhandigen, en Jack zei: ‘Reuze bedankt, heren. Dan ga ik nu maar.’ En hij reed langzaam weg. Vissenoog volgde hem over de snelweg helemaal tot aan de afslag Crosby, maar toen Jack daar de snelweg verliet kwam de man niet achter hem aan en reed rechtdoor. Jack schreeuwde: ‘Koop toch een tanga, net als alle mannen in Maine!’

Jack haalde eens diep adem en zei: ‘Oké. Alles oké. Het is voorbij.’ Hij reed de ruim twaalf kilometer naar Crosby en zei onderweg: ‘Betsy. Betsy! Moet je horen wat me nu is overkomen. Je houdt het niet voor mogelijk, Betts.’ Hij mocht van zichzelf dit soort gesprekjes met haar voeren, over wat hij net had meegemaakt. ‘Bedankt, Betsy,’ zei hij, en wat hij daarmee bedoelde was: bedankt dat je zo goed bent omgegaan met die prostaatoperatie. Want dat was zo, geen twijfel mogelijk. Zijn hele leven had Jack boxers gedragen. Hij moest niets hebben van die tangas, maar in Crosby waren nergens boxers te krijgen. Daar had hij zich hogelijk over verbaasd. Betsy was ze in Freeport voor hem gaan kopen. Die boxers had hij bijna een jaar geleden echter noodgedwongen opgegeven vanwege zijn prostaatoperatie. Hij moest die stomme inleggers op hun plaats kunnen houden. Vreselijk! En als op een afgesproken teken ontsnapte hem op dat moment een straal – niet zomaar een paar druppels. ‘O, christene zielen!’ zei hij hard-

op. In de hele staat Maine droegen mannen kennelijk van die strakke slips; laatst nog was Jack bij de Walmart aan de rand van de stad een set gaan kopen, en het was hem opgevallen dat ze ook daar geen boxers verkochten. Wel een hele uitstalling slips, tot en met xxx-large voor al die arme dikke, veel te dikke mannen, in deze toestand. Maar Betsy was naar Freeport gegaan en had daar boxers voor hem op de kop getikt. O, Betsy! Betsy!

Eenmaal weer thuis kon Jack nauwelijks geloven wat hem die dag was overkomen, het leek allemaal lachwekkend en op de een of andere manier een bijna toevallige gebeurtenis. Lange tijd zat hij in zijn grote leunstoel de woonkamer rond te kijken. Het was een ruim vertrek; een eindje van de muur tegenover de televisie stond een lage blauwe hoekbank met een metalen onderstel, ervoor een lage glazen tafel op metalen poten. Jack draaide zich om en keek door het raam naar de weidevlakte en de bomen met het heldergroene blad erachter. Betsy en hij waren het erover eens geweest dat ze het uitzicht op dit veld mooier vonden dan welk uitzicht op het water ook, en bij die herinnering doorstroomde hem een warm gevoel. Even later stond hij op, schonk nog een whiskey in en warmde op het fornuis vier hotdogs op. Hoofdschuddend draaide hij een blik witte bonen in tomatensaus open. 'Betsy,' zei hij een paar keer hardop. Nadat hij had gegeten en zijn spullen had gespoeld – hij zette de vaat nooit in de afwasmachine, dat was hem te veel moeite – nam hij nog een whiskey en dacht weer aan Betsy, die zo verkikkerd was geweest op die Tom Groger. O, wat was het leven toch vreemd...

Vervuld van een zekere welwillendheid –

de dag zat er bijna op en de whiskey deed zijn werk – ging Jack achter zijn computer zitten en googelde op de bewuste Tom Groger. Hij vond hem: kennelijk was hij nog steeds docent op die particuliere meisjesschool in Connecticut; hij was zo'n acht jaar jonger dan Jack. Maar uitsluitend meisjes? Nog steeds? Jack scrolde door en zag dat de school sinds een jaar of tien ook jongens toeliet. Toen kwam hij een fotootje van Tom Groger tegen; hij had inmiddels grijs haar, hij was mager, dat kon je aan zijn gezicht zien – best een vriendelijke kop maar in Jacks ogen nogal kleurloos. Op de site van de school stond zijn e-mailadres. Jack stuurde hem een mailtje. 'Mijn vrouw, Betsy (Arrow, onder die naam heb je haar gekend), is zeven maanden geleden gestorven, en ik weet dat ze in haar jonge jaren heel veel van je gehouden heeft. Ik dacht, misschien wil je wel weten dat ze dood is.' Hij klikte op VERSTUUR BERICHT.

Jack leunde achterover en keek naar het veranderende licht op de bomen. Die lange, lange avonden, ze waren zo lang en mooi dat hij eraan kapotging. Het veld werd donkerder, de bomen erachter vormden een donker decor, maar de hemel weerkaatste nog de zon, die geleidelijk over het achterste deel van het grasveld schoof. In gedachten nam hij de dag door, maar hij kon het allemaal niet met elkaar rijmen. Had die vent écht een stijve gekregen? Onmogelijk toch zeker, maar op een bepaalde manier kende hij de mengeling van boosheid en macht die tot het verschijnsel had kunnen leiden. Als het zo was geweest. Daarna moest hij aan de mieren denken, die nog steeds probeerden hun zand naar een bepaalde plek te krijgen. In zijn ogen hadden ze iets hartverscheurends, zo klein maar

toch zo veerkrachtig.

Twee uur later checkte Jack zijn mail, in de hoop dat zijn dochter iets van zich had laten horen en dat Olive Kitteridge misschien in zijn leven was teruggekeerd. Per slot van rekening had zij hem die eerste keer gemaild, over haar zoon, en hij had geantwoord over zijn dochter. Op een keer had hij Olive zelfs verteld over zijn verhouding met Elaine Croft, en hij had de indruk gekregen dat Olive hem niet veroordeelde. Ze had verteld over een docent op wie zij lang geleden verliefd was geweest – een bijna-affaire noemde ze het – en dat de man op een avond bij een auto-ongeluk was omgekomen.

Nu hij zijn mail checkte zag hij dat hij Tom Groger was vergeten (vergeten!), maar er was antwoord gekomen van `TMGroger@White-school.edu`. Jack tuurde door zijn leesbril. ‘Ik weet dat je vrouw is overleden. Betsy en ik hebben nog jaren contact gehouden. Ik weet niet of ik dit wel moet zeggen, maar ze heeft me verteld van jouw slippertje, en misschien moet ik je vertellen – zoals gezegd, ik weet niet of ik dat moet doen of niet –, maar er is een periode geweest dat Betsy en ik geregeld afspraken in een hotel in Boston, en ook in New York. Misschien wist je dat al.’

Jack schoof zijn stoel naar achter; de wiel-tjes knarsten over de hardhouten vloer. Hij trok zijn stoel weer naar het werkblad toe en

las het mailtje nog eens. ‘Betsy,’ mompelde hij. ‘Allemachtig, rotzak die je bent.’ Hij zette zijn bril af, streek met zijn arm over zijn gezicht. ‘Godver,’ zei hij. Even later zette hij zijn bril weer op en las het mailtje nogmaals. ‘Slippertje?’ zei Jack hardop. ‘Wie heeft het tegenwoordig nou nog over een “slippertje”? Wat ben jij er eigenlijk voor een, Groger, een flikker soms?’ Hij drukte op VERWIJDER en het bericht verdween.

Jack voelde zich zo nuchter als een kalf. Hij liep door huis, bekeek de accenten die zijn vrouw had aangebracht: de lampenkappen met van die ruches, de mahoniehouten kom die ze ergens op de kop had getikt. Het ding had een vaste plaats op de lage glazen tafel en lag inmiddels vol met een allegaartje aan sleutels, visitekaartjes, paperclips en een oud defect telefoontje. Hij probeerde te bedenken wanneer zijn vrouw geregeld naar New York begon te gaan, en dat was volgens hem toen ze nog niet zo lang getrouwd waren. Ze was onderwijzeres aan een kleuterschool geweest, en hij herinnerde zich dat ze het weleens had over bijeenkomsten in New York waar ze heen moest. Hij had er geen aandacht aan besteed: eerst had hij het druk met zijn academische carrière, en daarna had hij het gewoon druk.

Dit boek verschijnt in september 2019

ANTON VALENS

Foto: © Jean-Pierre Jans

Schilder en schrijver Anton Valens debuteerde in 2004 met *Meester in de hygiëne* (bekroond met de Anton Wachterprijs en de Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs) en bouwde met de novelle *VIS* en de romans *Het boek ont* (genomineerd voor de AKO Literatuurprijs) en *Het compostcirculatieplan* (bekroond met de F. Bordewijkprijs) een bijzonder oeuvre op waarin 'onzichtbare mensen' de hoofdrol vervullen.

CHALET 152

Chalet 152 in het kort:

Djoeke van 't Hull zit bijna aan de grond; hij trekt in een chalet op het verlaten vakantiepark 't Ezeltje, in de winter bewoond door een groepje outcasts. Zijn masturbatiefrequentie is beduidend gedaald als hij over de heg de exuberante Audrey d'Audretsch ontwaart. Hij wordt haar minnaar. Audrey gaat voor in een ritueel bij vollemaan. Middels het brouwsel van een meesterplant kunnen de deelnemers, veelal bewoners van 't Ezeltje, hun blokkades opheffen. Heftige hallucinaties, ontluchtingen en bizarre gedragingen zijn het gevolg.

Djoeke van 't Hull vliegt de diepste leegte in. Besprongen door jeugdherinneringen, een verloren liefde en angstaanjagende wanen zoekt hij in gesprek met Het Ander antwoord op de eeuwige vragen: Wie ben ik? Wat ben ik? Is er een leven na de dood?

Danteske taferelen, een neerdaling in de hel die het leven is – uit elke zin in *Chalet 152* spreekt humor, mededogen, intelligentie en diepe ernst.

EEN NEERDALING
IN DE HEL DIE
HET LEVEN IS

De pers over Anton Valens:

‘Ernst, humor, een volstrekt eigen, onmiddellijk herkenbaar geluid: Anton Valens is een van de geestigste schrijvers van Nederland.’ – NRC Handelsblad

Na een kort ‘sereniteitsgebed’, waarin ieder zijn eigen mantra prevelt, grijpt Fia-telli zijn Spaanse gitaar en haakt in bij de tweede gitarist. De vrouwelijke fandanga’s heupwiegen op de monotone klanken. Zij geven het ritme aan met tamboerijn, maracas en een Tibetaanse klankschaal. De percussie ten spijt loopt de muziek niet in de pas. Alhoewel, telt dit oersimpele, steeds herhaalde geluidspatroon wel als muziek? Het vertoont meer gelijkenis met een defect mechaniek dat vastloopt, blijft klemmen, en dan weer van voren af aan begint. Geen melodie. Het stelt muzikaal weinig voor en dat irriteert Djoeke. Hij onderdrukt de neiging te schreeuwen: ‘Wanneer hebben jullie voor het laatst geoeftend, stelletje geitenbreiers?’

In afwachting van wat er komen gaat neemt hij zijn metgezellen op. Aiden is er nog niet bij gaan zitten, hij wiegelt op zijn hoge basketbalschoenen. Het is voor het eerst dat Djoeke hem ziet zonder zijn combat-boots. Links van hem, iets hoger op de natuurlijke flauwe helling, heeft Patrick zich gevestigd, de man met de witte kuif en het gekwelde gezicht. En daarnaast de eenbenige, hij heet Jefferson. Djoeke kent hen ook van het vakantiepark met de chalets.

Tegenover Djoeke is mevrouw Koblitska met haar rug tegen een poot van het bed neergestreken. Zij, een chique, elegant ogende dame, enigszins samengeperst van postuur, is zo iemand van wie men pleegt te zeggen dat ze er ‘vroeger goed uitzag’. Maar ze ziet er nog steeds goed en verzorgd uit, met haar ivoorblonde krullen, felle, vinnige

ogen en omvangrijke parkietenneus. Oorspronkelijk afkomstig uit Poznan is ze al rond 1980 neergestreken in Nederland. Ze was een van de allereersten die een praatje met Djoeke maakte op ’t Ezeltje en daarvoor is hij haar dankbaar, want de wintermaanden op het vakantiepark waren erg stil en eenzaam geweest.

Olek Koblitski, haar zoon, in stukadoorspak, schijnt een aannemersbedrijf te runnen. Hij woont niet in bij zijn moeder in haar chalet, maar is daar wel vaak te vinden – om zo te zeggen kind aan huis. Hij beschikt over een eigen stacaravan in een ander deel van het park. Hoewel Olek niet extreem lang is heeft hij iets gigantsch over zich. Tatoeages op zijn armen van Megadeth, Slayer, Iron Maiden. Met zijn pafferige hoofd en kleine ogen aan weerskanten van een stompe, dikke neus lijkt hij altijd kwaad. Hoge schouders. Hij heeft het meest mattige matje van gekronkelde strengetjes haar in zijn nek dat je je kunt voorstellen, terwijl zijn schedel aan de voorkant tot aan middenop kaal is. Hoe heeft de natuur het bewerkstelligd dat aan de schoot van mevrouw Koblitska zo’n onbehouwen beer is ontsproten? Ook nu kan er geen lachje af.

Djoeke probeert zich op zijn vraag te focussen, zijn mantra. Dat is heel simpel en direct: ‘Wie of wat ben ik?’

Achter de gitaarklanken pikt hij het sonore bulderen van de zee op. De wind zwelt iets aan, laat diepe zuchten door de vliegendenden gaan. Het zweten breekt hem uit, alsof hij koorts krijgt. Zijn tong wordt heel zwaar,

een ossentong. Hij wrijft over zijn borst. Zijn maag begint op te spelen, zijn mondholte loopt vol met pus. Een gevoel alsof hij in het luchtledige hangt... Hij grijpt naar het zinken emmertje naast hem en klemt het tussen zijn knieën. Hij heeft het speciaal voor deze gelegenheid aangeschaft. De grote zwarte emmer die hij gewoon is te gebruiken bij het schoonmaken van de lantaarnpalen heeft hij op de veranda van chalet 152 achtergelaten, bij de overige verfoezooi – dat is toch meer een wérkemmer terwijl die van zink een spiritueel emmertje is.

Om zich heen ontwaart hij een plotselinge onrust. De een na de ander rent naar boven om zich te ontlasten. Ook ziet hij mensen die zich vaalgroen weggetrokken vooroverbuigen en in hun emmer kokhalzen. Maar hij heeft het te druk met zichzelf om op alles te letten; wel valt hem op dat de fandanga's geen last van dergelijke verschijnselen hebben en kalmpjes doordansen op hun eindeloze lied. Misschien zijn ze eraan gewend.

Hij worstelt met het wegslikken van zwaar slijm, kampt met gas- en zuuroprispingen. Hij tuurt als geobsedeerd met uitpuilende ogen naar de bodem van de zinkemmer. Hij opent zijn mond maar hoeft toch niet te spugen – wel geeuwen, heel diep en langgerekt geeuwen.

De bodem van de emmer zet het op een toelien, sneller en sneller. De opstaande wand sliert mee in metaalkleurige spiraalvormen. Met wijd open mond, waar wat speeksel uit sijpelt, schouwt hij toe naar het wervelen en kolken. Het is alsof hij in een grote poel kwikzilverachtig drijfzand is gevallen en met onweerstaanbare kracht naar beneden wordt gezogen. De put van de mierenleeuw, zegt nog één hersencelletje hem. Maar als

dat stemmetje is weggestorven is het ook afgelopen met zijn ratio.

Zijn lichaam rekt uit. Het wordt langer dan een komeet. De emmer slurpt hem op, als een paling glijdt hij naar binnen. Alles om hem heen wordt duister, alsof hij met een mateloze vaart door de hand van het heelal wordt meegevoerd. Toch ziet hij nergens sterren of planeten. Hij vliegt wel langs lichtere en donkere plekken. Hij neemt aan dat het intergalactisch puin en stof- en gaswolken zijn, misschien de Andromedanevel. Maar al die entiteiten staan op ontstellend grote afstanden, onoverbrugbaar groot, terwijl om hem heen slechts leegte regeert, een verschrikkelijk NIETS. Alle hemellichamen zoeven van hem weg.

De diepte waarin hij is opgenomen is zo immens en wisselt voortdurend van scherpte, zoomt in op fluorescerende geometrische patronen die alle kanten uit spatten, fluïde worden en met elkaar lijken te strijden, maar toch een verborgen orde handhaven, als in kolonies van in petrischalen opgekweekte bacteriën, geteeld en bijgevoed of juist vergiftigd door injecties van bruisende en wolkende stoffen. Positronen jagen kriskras langs, bosonen dragen krachten van punt A naar B, flitsen van energie regenen neer. In een mauve veld dat laag onder een dreigende loodgrijze wolk met woelende armen oprijst beweegt een blauwe ruimtesonde zich voort. Ze verdwijnt snel en lost op na een laatste maal te hebben opgeplooid.

Ineens is het alsof er in die duizelingwekkende leegte een scheur wordt opengereken. En door dat gat en door nog meer gaten die daarachter liggen, alle verstoken van ieder licht, vangt hij een glimp van de oneindigheid op. De eeuwigheid... Maar hoe

hij deze grenzeloosheid, dit ongelimiteerde van de ruimte, nu kan herkennen in die duisternis, of hij haar voelt of ruikt of proeft, of via andere, hem onbekende communicatiekanalen ervaart, daarvoor dienen zich geen woorden aan, geen taal. Geen wezens of fantomen. De werkelijkheid waar hij doorheen tuimelt schijnt echter te zijn, reëler dan die van alledag, maar hij kan er niets over zeggen.

In deze dimensie is de menselijke rede met zijn tegenstellingen en begrippenparen als het ware opgeheven. Het verschil tussen kort en lang bijvoorbeeld, dat is weg. Evenals snel en langzaam, of jong en oud. Mooi of lelijk zijn ook volkomen nietsbeduidende termen geworden, alsof er een serie filters is weggenomen. Hij heeft het idee dat de lakens van de meubels zijn getrokken.

Wie is hij zelf? Bestaat hij niet een duizendmiljoen keer, zoals in een spiegelkastmertje? Het is niet dat hij buiten zichzelf treedt, maar dat er stukken van hem afbrokkelen en schilferen, als onderdelen van een desintegrerend harnas. Zijn ego vervliegt, een wolkje argon. Zijn karakter, zijn goed- of slecht-zijn, de geloven die hij erop na houdt of de illusies zonder hetwelk hij maar heel moeilijk zou kunnen leven – zijn gevoelens en angsten –, lijken vulsel. Willekeurige stof dat zich over de jaren aan hem heeft vastgekoppeld en vervormd, jawel, onzichtbaar heeft gemaakt achter allerlei persoonlijkheidsuitstulpsels, rare grimassen en niet-essentiële zwaarmakers. Hij verliest deze gewichten stuk voor stuk, de pakking laat los. Dan, net op het punt dat er niets van hem schijnt over te blijven, ontdekt hij ver in de diepte een stipje kleiner dan een uitgedoofde luciferkop, dat van hier naar daar vlandert als een verdwaald kool-

witje, en met zijn innerlijke stem, die hij hervonden heeft, komt hij tot de naakte slotsom: 'Ik ben een punt in de ruimte dat een ervaring ondergaat.'

De effecten van de entheogene thee hebben het karakter van schokgolven. Dit was de eerste stoot. Hij is er niet door geradbraakt; wel moet hij er even van bekomen. Hij zit weer op zijn kussen bij de putjes van de mie-renleeuw. Hij kan die echter niet meer onderscheiden want de schemering heeft de avond vervuld. Het gezang, het snarenspeel en het getingel van slagwerk malen maar door. Hij constateert dat sommigen van de ongeïnitieerden opgestaan zijn en meedansen met de fandanga's – uitslovers...

Hij gluurt tersluiks naar de mannen om hem heen. Aiden beweegt zich op handen en knieën in kleine cirkels voort, als een kat die in zijn eigen staart probeert te bijten. Hij produceert daarbij een soort gnuiven. Hij heeft zich ontdaan van zijn basketbalschoenen en dat is te ruiken. De man die zo stil zit als een opgezette vogel, die met opgetrokken benen de kin van zijn in het duister oplichtende hoofd scheef op zijn knieschijven laat rusten, kan geen ander dan Patrick zijn. Naast hem ligt Jefferson plat op zijn rug te brabbelen. Met opgeheven handen draaien zijn trillende vingers een imaginaire bal rond, of een Rubiks kubus. Olek Koblitski rolt voorover met zijn bovenlijf, alsof hij wil gaan kopjebuitelen.

Djoeke verkiest van houding te veranderen. Zijn benen zijn stijf en dreigen in slaap te vallen. Met de grootst mogelijke moeite lukt het hem op zijn knieën terecht te komen, zijn onderbenen gekruist bij de enkels. Het is alsof hij op elke pees en elke spier persoonlijk moet inpraten om ze te

motiveren te doen wat hij wil. Tijdens deze langzame manoeuvre wordt hij overvallen door een tweede schokgolf. Een reeks aaneengeschaalde voorstellingen trekt aan zijn geestesoog voorbij. Hij is weer een kleintje van twee of drie. Hij ligt alleen in een kamer en huult en zwaait boos met zijn knuistjes. Hij wil dat zijn moeder meteen aangerend komt en hem liefdevol oppakt en troost, maar hoe hard hij het ook op een brullen zet, de deur blijft dicht.

Een hoge en witte ziekenzaal, zonlicht valt naar binnen door langwerpige ramen met latwerk. Een zuster, gekleed als een non, neemt hem mee naar de speelkamer. Hij is de enige daar en alle speelgoedbeesten zijn voor hem. Een giraffe. Een blikken brandweerauto. De vriendelijke lach van de zuster, het wegstervende geluid van haar tikende hakken op de tegels van de hal.

In een winter, hij is vier of vijf, hannest hij op afgetrapte schaatsen op de kerkhofsloot aan de overkant van de straat met het ouderlijk huis. De vetters zijn gebroken en het lukt niet rechtop op de schaatsen (afdankertjes van een buurjongen) te staan, want ze glijden almaar in een scheve hoek onder zijn voetzolen. Misschien ligt het aan zijn eigen onhandigheid. Dan al heeft hij de schurft aan schaatsen. Hij doet het louter omdat je als kleuter zulke dingen nou eenmaal een soort van aan je stand verplicht bent. Links de coniferen haag om het veld met graven, rechts de hoge, gladde oever en boven een bleke hemel. Hij staart omhoog naar het ijskleurige uitspansel, een hondenstrontgeur komt uit het bevroren mengsel van modder en gras op de kant en hij voelt voor het eerst van zijn leven dat hij een menselijk wezen is, alsof zijn zelfbewustzijn wordt geboren. Alleen en enigszins beschut door de donkere

haag in de winderige ruimte is hij een kleine persoon op zichzelf.

De jaren van zijn eerste tot zijn zesde, zevende zijn hem bijgebleven als grauwen mistroostig. Vogels in oudemannenkleuren. Vage kinderen als doelpalen. De scheiding.

Dan een vergeten herinnering zo scherp dat die hem overweldigt: hij is een joch en ziet zichzelf op het achterdek van een sleepboot in de haven van Rotterdam. Een blauwe, stralende dag. Het kristalheldere zonlicht op het weidse water. De geur van stookolie. Naast hem maakt zijn oom, een havenmeester, enthousiaste handgebaren naar de enorme schepen die zijn afgemeerd en de rijen havenkranen die in het gelid staan opgesteld. Meerdere malen leest Djoeke het woord CARGO. Hij kan pas een jaar lezen. Watermee bedoeld wordt snapt hij niet. Een bootje dobbert tegen een van de kolossale container-carriers. Misschien een dienstverlenend bedrijf. Het is een loodsmannetje vergeleken met de massieve boeg. Er staat een mannetjesman op die in de weer is met slangen. Djoeke wuift naar hem. Fris geverfd schommelt het bootje op de deining. Het bootje is middelblauw. Niet helder, niet donker, maar ertussenin. En ineens ontcijfert hij op de achterplecht in rode letters: Alfa & Omega.

In het donker grift hij op een stukje papier uit zijn achterzak een lijstje van wat hij zich zo gauw van de trip kan herinneren, dat hij de volgende dag niet meer terug kan vinden. Maar door het noteren blijft er toch een residu van bestaan:

‘Een loodzwaar beeldhouwwerk over een manshoge muur van baksteen hijsen en aan de andere kant aan diggelen laten vallen.

De aangezichten van verloren vrienden in Rotterdam.

Het geschrei van een nachtvogel.

Wilbert von Kakkenstein.

Een prairievlaakte waar een wervelende stormwind overheen waait.

Een Frans schilderij waarop te zien is hoe een meisje kijkt naar Apollo die door vuur wordt verteerd.'

Deze hotsebotsende zaken roepen het tafereel op van een goederentrein die uit allerlei verschillende wagons bestaat. De ene wagon is felgekleurd, als van een circus of kermis, de andere roestbruin en stoffig, of met kieren tussen de planken waardoor varkens naar buiten kijken, of rond en gevuld met vloeibaar chloorgas. Maar de wagons lossen op, verliezen hun substantie en vervluchtigen als herfstdraden.

Van verscheidene andere dingen kan hij zich wel herinneren dat hij zich inprente ze goed op te slaan, maar ze zijn dan al tussen zijn vingers door geglipt. Ze laten geen stempel achter, enkel een onachterhaalbare sfeer.

Volgens Audrey d'Audretsch zou het hem goed kunnen doen, dit WERK. Hij zou er baat bij kunnen hebben zijn ketenen af te werpen; ze repte van geblokkeerde chakra's (de enige maal dat hij haar dat woord in de mond heeft horen nemen), zijn stille opgefoktheid en ontreddering die zich verdoken onder de oppervlakte zouden bevinden. 'Je sarcasme... En je cynisme soms ook...' Ook stipte ze het 'fanatisme' aan waarmee hij de lantaarnpalen op het 't Ezeltje overschilderde. Ja, ze was heel kritisch geweest. Ze wilde hem écht leren kennen, niet slechts de beleefde ambassadeur van bordkarton... En hij had op alles 'Oké, ja' gezegd, 'oké, ja...'

Houdt ze hem nu in de gaten? Let ze meer op hem dan op de andere ongeïnitieerden? Hij gelooft van niet. Zij en Carola Monsanto lachen naar elkaar terwijl ze een pasje naar rechts doen, een pasje naar links, hun dommige dansje.

Hij draait zijn hoofd de andere kant uit. Van verbazing slaat zijn hart een slag over. Olek Koblitski is op zijn handen gaan staan. Zo roerloos als een zoutpilaar steken zijn benen de hoogte in. Wat een acrobatisch vermogen! Minutenlang – een eeuwigheid – houdt hij deze houding vol, een volleerd gymnast. Hij fietst zelfs even, tot hij zich heel langzaam en beheerst in elkaar laat zakken en zonder een geluidje te maken weer op zijn schuiten terechtkomt. Bravo, Olek! gaat het geestdriftig door Djoeke heen. En hij herinnert zich nog iets wat Audrey hem wilde 'meegeven' toen ze de vorige avond over de healing-sessie had gezegd: 'Het WERK is voor iedereen verschillend; daarom kun je je beter maar richten op jezelf en niet te veel op de anderen, want dat leidt je alleen maar af. En geeft onrust.'

Ineens merkt hij dat hij met klauwende hand onbewust een stuk afval heeft opgedolven uit de bodem van de heilige krachtplaats dat de anderen eerder over het hoofd hebben gezien. Hoewel de avond is gevallen is één blik voldoende om te weten dat het om een oud, uitgedroogd condoom gaat. Hij schrikt en begraaft het meteen weer zonder dat iemand het doorheeft. Het condoom lokt een pijnlijk schaamtegevoel bij hem uit, een haast verdrongen herinnering: de poging om de liefde te bedrijven in het open veld van de wildernis, op precies zo'n soort plaats als waar ze nu zijn. Van wie was dat idee gekomen, van Audrey of van hem? Zij waren jonge mensen die op een wazige

manier wel haakten naar een tomeloze en avontuurlijke levensstijl, naar maximaal bezig zijn, maar dat helemaal niet aandurfd. Ze kenden het uit boeken en van de film. Daarin leek het allemaal zo gemakkelijk en vanzelfsprekend! Maar hij had zich niet kunnen ontspannen uit vrees door een boswachter te worden gesnapt, terwijl zij beducht en alert om zich heen spiedde. Zou dit het condoom zijn dat hij toen niet om had weten te krijgen? Misschien hangt zijn geur hier nog wel, zweven er nog een paar moleculen rond die slechts waargenomen kunnen worden door insecten...

Hij sluit zijn ogen, gereed voor een volgend spervuur aan drogbeelden. Dat laat niet lang op zich wachten. Plotseling voelt hij echter een krachtige pressie die op zijn schouders en rug wordt uitgeoefend. Zijn hoofd en romp worden voorover gedwongen tot zijn neuspunt zijn dijbenen bijna toucheert. In de kolk van onsaamenhangende flarden van visioenen en herinneringen waarin hij op drift is geraakt vindt hij zichzelf terug toen hij in het laatste jaar van de kleuterschool zat. Een houten hok met een penetrante meur van ammoniak en verschrommeld stro. Een gehelde tuin met weelderige bomen. Op een schommel voor het huis zweeft een iets ouder buurmeisje omhoog en omlaag. Ze draagt een zomerjurkje. Brianne. Als ze maar genoeg vaart maakt en hoogte wint, wappert Briannes jurkje op en kan hij haar witte onderbroekje zien. Waarom snapt hij niet, evenmin als wat hij met dat witte onderbroekje aan zou moeten, maar het trekt hem aan en zijn hartenklop versnelt. Geknield tuurt hij door een gat in de achterwand van het hok wanneer hij onverwachts gezelschap krijgt van een geitenbok. Het beest zet zijn voorpoten tegen zijn

rug aan en drukt hem terneer, zo zwaar is het. De bok port zijn harde, benige en schurende snuit achter in Djoeke's nek en begint het zweet eraf te likken. Hij zet vervolgens zijn tanden in zijn haren en rukt eraan alsof het grassprietten zijn. Hele plukken trekt hij los terwijl Djoeke hem weg probeert te jagen zonder lawaai te maken... Maar geleidelijk dringt het tot hem door dat hij in de acute werkelijkheid door een heel ander dier te grazen wordt genomen: Aiden is boven op hem gaan liggen en maakt parende bekenbewegingen. Hij knort hierbij in Djoeke's oor.

Vanuit de verte komen mannenstemmen. 'Af, niet elkaar aanraken!' 'Laat onmiddellijk los, Aiden!' 'Ben je nou helemaal van de pot gerukt? Ga terug naar je eigen plek!'

Wanneer Djoeke gered is en weer tot opkijken in staat neemt hij de gespannen gezichten van Fiatelli, Remco en nog een ordebewaarder waar, die de hevig tegenpartelende Aiden van hem verwijderen, zijn broek ophijsen en hem terugslepen naar zijn kussen.

Dit incident breekt de ban van het delirium, de eerste dosis van de mysterieuze drank is uitgewerkt en hij krijgt geen beelden meer aangereikt vanuit de diepste regionen van zijn hersenen. Hij strekt zijn leden, legt zijn hoofd in de nek en proeft de zeelucht in zijn neusgaten. Hij had geen idee dat Aiden hem in dergelijke mate begeerde. Of, schiet hem in tweede instantie te binnen, zou het paar rubberlaarzen dat hij draagt Aiden het hoofd op hol hebben gebracht – heeft hij Djoeke niet op een keer toevertrouwd dat hij kickt op naar mannenvoeten riekende rubberlaarzen?

Dit boek verschijnt in oktober 2019

MARJAN HEEMSKERK

Vind jij onderwerpen als geld, belasting en verzekering best wel lastig en saai? Voor mensen zoals jij zei Marjan Heemskerk haar baan als accountant op, om fulltime te gaan bloggen en vloggen over financiën op The happy financial en haar Instagram-kanaal met inmiddels meer dan 13.000 volgers. Met haar aanstekelijke enthousiasme en kennis van zaken laat ze zien hoe leuk en makkelijk het regelen van je geldzaken eigenlijk is.

THE HAPPY FINANCIAL

The happy financial in het kort:

Hoe zorg je ervoor dat je geld voor jou gaat werken in plaats van andersom? Marjan Heemskerk van *The happy financial* weet precies hoe je dat doet. Aan de hand van haar eenvoudig te volgen vijfstapplan kan zelfs de grootste struisvogel de weg naar financiële vrijheid vinden. Want als je eenmaal weet hoe en waar je moet beginnen, zijn financiën echt niet alleen maar saai en vervelend, maar juist een manier om je doelen te bereiken.

Met de praktische tips in dit boek heb je snel inzicht in je financiën, bepaal je je langetermijndoelstellingen, kom je erachter wat je écht nodig hebt door middel van een back to basics-periode en bouw je vermogen op. Of je nu meer wilt overhouden aan het einde van de maand, helemaal financieel onafhankelijk wilt worden of je eigen onderneming een gezonde basis wilt geven:

ZO MAAK JE
GELDZAKEN WÉL
LEUK

met *The happy financial* worden geldzaken wél leuk!

IN VIJF STAPPEN JE FINANCIËLE DOELEN BEREIKEN

Vroeger was alles beter. Of toch niet... Wanneer het op mijn financiën aankomt, was vroeger echt niet beter. Sterker nog, mijn financiën waren toen meer dan beïnvloed. Ik had geen inzicht, leefde van salaris naar salaris en ik kon me niet meer herinneren hoe het was om niet in het rood te staan.

Hoe komt het dan dat ik inmiddels een succesvolle blog heb waarop ik particulieren en ondernemers advies geef over hun financiën? Om dat te begrijpen moet ik je twee verhalen vertellen. Allereerst het verhaal van mijn eerste jaren als werkende accountant en hoe ik tot het inzicht kwam dat ik niet alleen anderen moest adviseren over hun geldzaken, maar vooral ook zelf naar mijn eigen advies moest luisteren. En vervolgens het tweede verhaal, waarin ik er niet alleen voor zorg dat ik een goed inzicht heb in mijn eigen financiën, maar ook zodanig ga leven dat ik financieel vrij ben geworden en daarom momenteel kan doen wat ik wil.

En dat 'doen wat ik wil' is grotendeels schrijven. Het schrijven van blogs op The happy financial over geldzaken. Hiermee wil ik laten zien dat financiën helemaal niet zo saai en ingewikkeld zijn als veel mensen denken, maar juist ontzettend leuk en gezellig als je eenmaal inzicht hebt. Dat geldt voor je persoonlijke financiën, maar bijvoorbeeld ook voor die van je onderneming.

In mijn boek wil ik dit nog groter aanpakken, door je nog meer tips en tricks te geven voor je geldzaken. Praktische, makke-

lijk toepasbare tips om kleine stappen te zetten. Zodat je je geldzaken, net als ik, ook een klein beetje leuk gaat vinden. Ik verwacht niet dat je zo überenthousiast wordt van je administratie doen als ik (picture this: waar 'normale' mensen gaan facebooken wanneer ze zich vervelen of last hebben van werkontwikkend gedrag, ga ik mijn administratie bijwerken. Ik bedoel maar). Maar ik hoop wel dat je na het lezen van mijn boek gemotiveerd bent om aan de slag te gaan en niet tegen die letterlijke berg aan administratie opziet.

Dan nu door naar de achtergrondverhalen, ik had jullie er namelijk twee beloofd. Het eerste verhaal gaat over mijn eigen financiën, maar dan ruim tien jaar geleden. Ik startte net mijn eerste baan als junior assistent accountant bij een van de grote accountantskantoren in Nederland. En ondanks dat de buitenkant een ander verhaal vertelt – je krijgt namelijk als accountant een leaseauto, laptop, telefoon (dat was toen nog een heel ding) – zag het er op mijn bankrekening een stuk minder florissant uit.

Iedere maand was het weer een heel gevecht om rond te komen. Ik nam theezakjes mee van kantoor om thuis iets anders te kunnen drinken dan water. Ik reed naar mijn ouders om gratis mee te kunnen eten (ik had toch een leaseauto, dus kom maar op met die kilometers). En ik maakte volledig gebruik van de ruimte op zowel mijn cre-

ditcard als het krediet van mijn bankrekening en stond daarom permanent rood.

Natuurlijk had niemand dat door. En ook al zou iemand dat doorgehad hebben, dan had ik het glashard ontkend. Want ik had alles prima op orde. Goede baan, leuk appartement, mooie auto. Geldproblemen pasten niet helemaal in dat plaatje.

Na een jaar zo geleefd te hebben, al is overleefd eigenlijk een beter woord, kwam ik eindelijk tot het inzicht dat het zo niet langer kon. Er moest iets gebeuren. Geld ergens vandaan toveren ging niet lukken, dus werd het tijd voor andere maatregelen.

Ik begon met het opschrijven van mijn huidige banksaldo (daar werd ik niet heel vrolijk van) en vervolgens iedere afschrijving (nog minder vrolijk) en alle inkomsten (daar was ik snel klaar mee). In feite had ik mijn eigen versie van het ouderwetse kasboekje gemaakt. Maar dan in Excel natuurlijk. Wie houdt er niet van Excel?

Vanuit hier ging ik steeds verder. Na een tijdje wist ik namelijk op welke data bepaalde zaken werden afgeschreven en kon ik hier rekening mee houden. Ik maakte nieuwe tabbladen in mijn Excelsheets met liquiditeitsoverzichten, watervallen, draaitabellen. En voordat ik het wist was ik niet alleen een ontzettende *finance geek* geworden (oké, dat wist iedereen al), maar wist ik ook iedere euro te herleiden. Er werd niets afgeschreven zonder dat ik wist waar dat voor was en als een storting te lang op zich liet wachten, had je mij als eerste aan de telefoon.

Door dit inzicht in mijn eigen financiën gebeurde iets wonderbaarlijks: ik begon het leuk te vinden om ermee bezig te zijn, om te zien wat er met mijn geld gebeurde. En nog mooier was dat ik door dit alles ook nog

eens geld ging overhouden. Niet meteen, maar langzaam gebeurde het wel. En dat was een fijn gevoel!

Na al die jaren gebruik ik nog steeds hetzelfde schema in Excel. Het ene jaar aangevuld met een spaarpotje voor een uitgebreide vakantie, het andere jaar met sheets met daarin de financiën voor de bouw van ons huis – en in een van de latere sheets een bijlage die ervoor ging zorgen dat ik mijn droom achterna kon gaan. En dan komen we aan bij het tweede verhaal dat ik jullie wil vertellen.

Dit tweede verhaal is misschien nog wel belangrijker, omdat het precies laat zien wat ik wil vertellen met dit boek. Want hoe zorg je ervoor dat je geld voor jou gaat werken in plaats van dat jij werkt voor je geld? Hoe zorg je ervoor dat geld je juist de vrijheid biedt in plaats van je alleen maar gevangen te houden? Misschien zit je wel in een gouden kooi en zie je niet hoe je daar ooit uit zou kunnen ontsnappen. Of wil je heel graag meer met je geld doen, maar komt er gewoon iedere maand te weinig binnen? Dat dit allemaal gedachten zijn die je tegenhouden, wil ik je duidelijk maken aan de hand van mijn tweede verhaal.

Inmiddels was ik al bijna tien jaar als openbaar accountant aan het werk, afgestudeerd registeraccountant, en startte in de zomer van 2016 mijn blog *The happy financial*. Ik was op zoek naar een manier om mijn creativiteit kwijt te kunnen en in mijn geval is dat door te schrijven. Het begon als een hobby: in het weekend een blog schrijven was voor mij een vorm van ontspanning. Ik maakte mijn eigen website in WordPress en begon.

De eerste blog ging over inzicht in je fi-

nanciën en waarom dat zo belangrijk is. Hierin deelde ik het eerste verhaal dat ik in dit hoofdstuk ook vertelde, hoe ik net was gestart als accountant en geen inzicht had. Inmiddels lag dat financiële debacle gelukkig ver achter me, maar het bracht me voldoende stof voor nieuwe blogs.

Een aantal maanden en meerdere blogs later – inmiddels gingen ze niet meer alleen over persoonlijke financiën, maar schreef ik ook voor ondernemers – ontdekte ik iets moois. Een ontdekking die mijn toekomst radicaal zou veranderen. Ik kon namelijk geld verdienen met mijn blog. Bedrijven waren bereid mij geld te betalen om me een blog te laten schrijven over een onderwerp waar ze mijn doelgroep mee konden bereiken. Een doelgroep die ze normaliter niet zelf kunnen bereiken. En omdat ik met mijn blog mensen wel kan overtuigen om zich bijvoorbeeld te verdiepen in pensioenen, verzekeringen of hypotheek, hadden ze hier veel geld voor over. Geld verdienen met mijn grootste hobby en datgene waar ik echt heel erg gelukkig van word: schrijven.

Ik zocht uit of het echt mogelijk was om hier mijn werk van te maken en of de inkomsten die ik tot dan toe had gehad niet meer dan een eenmalige toevalstreffer waren. Hoeveel opdrachten en hoeveel klanten zou ik moeten hebben om er een mooi salaris aan over te kunnen houden?

Omdat ik een echte accountant ben en altijd zal blijven, maakte ik een financieel plan. Een financieel plan dat ervoor zou zorgen dat ik mijn salaris van mijn baan in loondienst niet meer nodig had. Eerst bekeek ik hoeveel inkomsten ik daadwerkelijk nodig had, zonder rekening te houden met alle luxe die ik mezelf nu permitteerde. Vervolgens rekende ik uit hoeveel opdrachten ik minimaal

zou moeten hebben om dit bedrag binnen te kunnen halen. Omdat ik als accountant van nature risicoavers ben, wilde ik wel voldoende vaste opdrachten om minstens mijn kosten te kunnen dekken. In mijn geval hield dit in dat ik minimaal drie vaste opdrachten nodig had om mezelf te kunnen onderhouden. Ik gaf mezelf drie jaar de tijd. Na drie maanden zat ik al op dat niveau.

Nu lijkt het heel erg alsof het allemaal vanzelf is gegaan, en dat is zeker niet het geval. Ik heb iedere dag zo hard gewerkt om ervoor te zorgen dat ik die opdrachten binnen had. Iedere ochtend begon ik om 5 uur aan mijn bedrijf te werken om vervolgens om 8 uur naar kantoor te gaan. 's Avonds tussen 7 en 10 was het weer tijd voor The happy financial. Dus dat het me is komen aanwaaien, kan ik zonder meer ontkennen.

Dat het na drie maanden al voldoende zou zijn, had ik nooit durven dromen. Maar zodra ik op mijn gewenste niveau zat qua inkomsten, wist ik direct wat me te doen stond: van mijn grootste hobby mijn werk maken. Dat hield dus in dat ik de zekerheid van mijn vaste baan als accountant op ging zeggen en fulltime ging ondernemen.

Er is één ding dat ik wel met zekerheid kan zeggen: als ik niet zo'n goed en duidelijk inzicht in mijn financiën had gehad, had het zonder twijfel veel langer geduurd voordat ik de stap had durven te zetten. Nu wist ik dat ik het met mijn lopende opdrachten zou redden en dat ik ook voor de lange termijn zekerheid had. Veel mensen vonden het stoer en getuigen van lef en durf dat ik deze stap heb gezet. Maar voor mij voelde dat helemaal niet zo, want ik had het uitgerekend en was zeker van mijn zaak. En dat ben ik gelukkig nog steeds.

Je financiële doelen bereiken

Over geld wordt nauwelijks gesproken. Praten over geld, in welke vorm dan ook, is nog veel te vaak een groot taboe. Waarom mogen we het er niet over hebben? Waarom wordt geld verdienen nog steeds gezien als iets 'vies'?

Wanneer ik mensen spreek die bijvoorbeeld heel graag voor zichzelf willen beginnen, of die droomreis met hun gezin willen maken, of toch liever een heel andere richting op willen met hun carrière, volgt vaak hetzelfde argument om het vooral niet te doen. Natuurlijk is het de ene keer verpakt in argumenten die gaan over een hypotheek die betaald moet worden, de andere keer over een oppas die niet geregeld kan worden. Maar uiteindelijk komt het altijd op hetzelfde neer: je hebt geld nodig om je droom waar te maken.

De gouden kooi

Ben je je eigenlijk wel bewust van je eigen gouden kooi? Je verdient goed, hebt een mooi huis, rijdt een luxe auto. Voor de buitenwereld heb je alles goed voor elkaar. Misschien zijn mensen uit je omgeving wel jaloezers op je en vinden ze dat je het goed voor elkaar hebt. Maar aan dat huis hangt een dure hypotheek en de auto is een leaseauto met een contract waar je niet zomaar onderuit komt. Je levensstijl is aangepast naar je inkomen en het idee dat je het met minder moet doen is beangstigend.

Hoe je zo terecht bent gekomen in deze door jezelf vormgegeven gevangenis, weet je eigenlijk niet eens meer. Je startsalaris was echt niet bijzonder hoog en je hebt

mooie promoties gemaakt, maar je kunt niet zeggen dat je een grote klapper hebt gemaakt door bijvoorbeeld een volledige carrièreswitch. Het is heel geleidelijk gegaan. Ieder jaar kreeg je een beetje meer salaris en met dat salaris ging je duurdere spullen kopen, hoefde je minder op te letten bij het boodschappen doen en gaf je een rondje extra in de bar. Maar ook kon je door dit hogere salaris een hogere hypotheek afsluiten, waarmee je een groter huis kon kopen. Dat grotere huis moest natuurlijk ook ingericht worden met meer spullen, waar je vervolgens ook weer meer aan moest uitgeven. Gelukkig mag je inmiddels een nieuwe leaseauto uitzoeken, waardoor je toch weer een beetje fatsoenlijk rondrijdt. De hogere bijtelling die dit tot gevolg heeft, voel je toch niet zo erg, want je hebt weer een reguliere salarisverhoging gekregen dit jaar. Je zit alleen weer voor vier jaar vast aan dat leasecontract, maar dat is van later zorg.

Je leeft duidelijk in een gouden kooi. Je hebt een mooi leven voor jezelf gecreëerd. Maar dat leven heeft ook een prijs. En zolang je tevreden bent met dit leven en deze levensstijl is er niets aan de hand. Maar je hebt dit boek gekocht. Dus waarschijnlijk zit er toch ergens een stemmetje dat zegt dat het beter kan, leuker kan. En in dat geval is het tijd om na te gaan denken over hoe je in die gouden kooi terecht bent gekomen. Nog belangrijker: hoe je eruit gaat komen. Want hoe de buitenwereld er ook tegenaan kijkt, als je niet gelukkig bent, kan je hypotheek voelen als een strop en die leaseauto als een blok aan je been.

In vijf stappen naar financiële vrijheid

Aan al die financiële ellende gaan we nu wat doen. Geen woorden, maar daden, zagezgd. Ik heb een stappenplan ontwikkeld dat ervoor gaat zorgen dat iedereen een gezond financieel inzicht kan ontwikkelen en daarmee zijn of haar dromen uit kan laten komen. Het stappenplan is ontzettend simpel en dat heeft een reden. Vaak wordt er heel moeilijk gedacht over alles wat met cijfers te maken heeft, en over financiën in het bijzonder. Maar nu ga ik een geheim verklappen: het is helemaal niet zo ingewikkeld. Ik weet zeker dat je na het doorlopen van dit stappenplan denkt: 'Was dit alles?' En dan zeg ik: 'Ja, dit was alles, dat viel mee, toch?'

Het heeft helemaal geen zin om een ingewikkeld en complex proces te bedenken voor het op orde krijgen van je financiën. Want uiteindelijk is het de bedoeling dat je zelf aan de slag gaat, dat je alles zelf kunt doen. Maar ook dat je het plan kunt opknippen in kleine onderdelen en dat je er lol in hebt. Wanneer het te complex is, weet ik zeker dat je op je vrije zaterdag niet 'even' voor de lol aan je financiën gaat zitten. Iets wat ik hoop dat je wel gaat doen met mijn plan.

Natuurlijk is het in het begin wel wat werk en zul je er wat tijd in moeten steken. Maar die tijdsinvestering krijg je aan de achterkant terug en is bovendien grotendeels eenmalig. En bovendien wordt het leuk, weet je nog? Hoe zit het vijfstappenplan er dan uit? Hier volgt alvast een superkorte samenvatting.

STAP 1: Krijg overzicht

In deze eerste stap ga ik je leren hoe je inzicht in je financiën kunt krijgen. We beginnen met inzicht in je huidige financiële positie. Hoeveel heb je op je bankrekeningen staan, wat zijn je bezittingen en je schulden? Daarna gaan we verder naar je maandelijke inkomsten en uitgaven. Hoe kom je nu aan je geld en waar geef je het aan uit? Wat is het saldo van dit totale verhaal? Je gaat zien dat je na deze eerste stap al zoveel meer hebt geleerd, maar dat het toch ontzettend simpel is.

STAP 2: Bepaal je doelstellingen

Wanneer je eenmaal weet wat je startpunt is, kunnen we doorgaan naar de tweede stap. We bepalen de doelstellingen voor de lange termijn en van daaruit stellen we de kortetermijndoelstellingen op. Het opstellen van doelstellingen zorgt ervoor dat je focus houdt tijdens het hele proces. Want er gaan zeker momenten komen dat je mij en mijn stappenplan minder gezellig vindt, maar op zulke momenten is het belangrijk om jezelf te herinneren aan je doelstellingen. Waarom doe ik dit ook alweer? Wat is mijn doel? Het opstellen van doelstellingen is daarnaast ontzettend leuk. Je mag dromen over waar je heen wilt en hoe je toekomst eruit gaat zien.

STAP 3: Back to basics

Een backtobasics-periode, waarin je tijdelijk zo min mogelijk geld uitgeeft en structurele besparingen doorvoert in je vaste las-

ten, zorgt ervoor dat je je in een korte tijd heel bewust wordt van je huidige financiële gedrag en wat dit gedrag je tot nu toe heeft gebracht. Stap voor stap gaan we deze huidige financiële gedragingen opsplitsen in goede en slechte gewoontes. De goede gewoontes gaan we nog verder uitbouwen en van de slechte gewoontes nemen we afscheid.

STAP 4: Vermogen opbouwen

Na het aflossen van je schulden, een belangrijk onderdeel uit stap 3, gaan we bij deze vierde stap in op het opbouwen van je vermogen. Wat verstaan we eigenlijk onder vermogen? En nog belangrijker: hoe bouw je dat op? Want met dit vermogen kun je daadwerkelijk je dromen gaan waarmaken.

STAP 5: Periodieke check-up

Ben je na stappen 1 tot en met 4 klaar? Eigenlijk niet. Je bent namelijk nooit helemaal klaar met je financiën. Net zoals je iedere

keer geld moet uitgeven aan boodschappen en er iedere periode geld binnenkomt op je bankrekening, zul je altijd alert moeten zijn ten aanzien van je geldzaken.

Daarom doe je regelmatig een check-up van je financiën. Hoe sta je er nu voor? Zijn er grote wijzigingen geweest ten opzichte van de voorgaande periode of ten opzichte van je opgestelde budget? Wat is de oorzaak van deze wijzigingen? Moet je actie ondernemen naar aanleiding hiervan? Hoe dichterbij je erop zit, hoe sneller je kunt reageren op onverwachte wijzigingen.

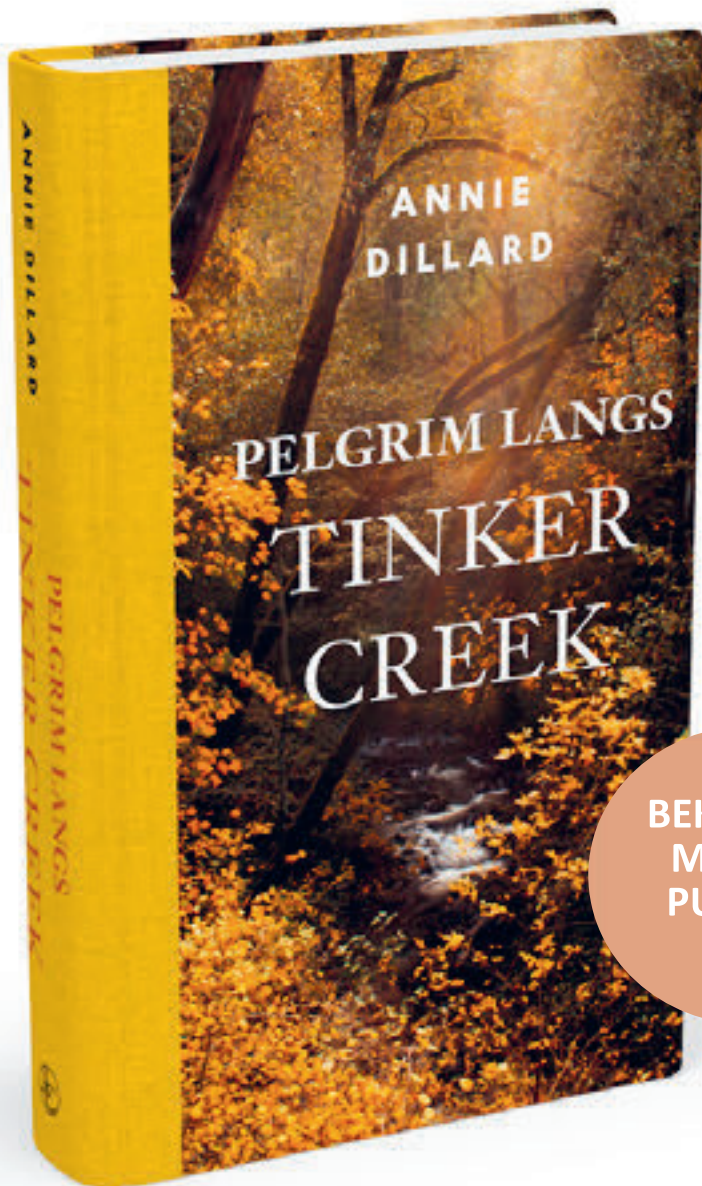
Natuurlijk zullen er hick-ups zijn en gaat er wel eens iets mis. Of gaat de wasmachine kapot wanneer je net een lekker bedrag hebt gespaard voor je droomleven. Maar ook daar heb ik tips voor. Hoe ga je hiermee om? Wat moet je op zo'n moment vooral niet doen? Op deze manier ben je zelfverzekerd over je financiën en blijf je dat ook in de toekomst, hoeveel wasmachines er ook kapot gaan.

Dit boek verschijnt in oktober 2019

Een onweerstaanbaar boeiend en troostrijk boek over de natuur

‘Dillard ontdekt zowel geheimenissen in de natuur als ‘gekkigheid’. Verrukkelijke zinnen en verrukkelijke waarnemingen die Dillard in een royaal gebaar bladzijde na bladzijde de lezer aanbiedt. (...) Schitterend vertaald.’

●●●●● – NRC Handelsblad

BEKROOND
MET EEN
PULITZER
PRIZE

MAAK KANS OP EEN BOEKENPAKKET TER WAARDE VAN €100,-!

*Kun je niet genoeg krijgen van boeken en wil je op de hoogte blijven
van het laatste nieuws, (win)acties en sneak previews?
Meld je dan nu aan voor de nieuwsbrief van De Club van Echte Lezers
en maak zo kans op een boekenpakket t.w.v. € 100,-.
Aanmelden kan via atlascontact.nl/nieuwsbrief*

De Club van Echte Lezers MAGAZINE verschijnt driemaal per jaar.
Wil je een seintje zodra het volgende nummer in de winkel ligt?
Mail naar echtelezers@atlascontact.nl
en we houden je op de hoogte!

DIT MAGAZINE WORDT JE AANGEBODEN DOOR UITGEVERIJ ATLAS CONTACT

© 2019 alle auteurs en vertalers

Omslagontwerp Loudmouth

Ontwerp binnenwerk Wim ten Brinke

De leesfragmenten in dit magazine zijn veelal ongecorrigeerde voorpublicaties.

WANT EEN ECHTE LEZER
HEEFT NOOIT GENOEG
BOEKEN